

Ικανοποιητικές και βιώσιμες συντάξεις

Έκθεση της επιτροπής κοινωνικής προστασίας για τη μελλοντική εξέλιξη της κοινωνικής προστασίας

Διαβιβαστικό σημείωμα της επιτροπής κοινωνικής προστασίας προς το Συμβούλιο (Απασχόληση και Κοινωνική Πολιτική)	1
1. Εισαγωγή: Συνταξιοδοτικά συστήματα και η συντονισμένη στρατηγική για τον εκσυγχρονισμό της κοινωνικής προστασίας.....	1
2. Προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα συνταξιοδοτικά συστήματα	4
2.1. Δημογραφικό πρόβλημα και βιωσιμότητα	5
2.2. Νέα πρότυπα απασχόλησης	9
2.3. Εξέλιξη των δομών της οικογένειας	10
3. Αντιμετώπιση των προκλήσεων	12
3.1. Διαφάνεια και ικανότητα πρόβλεψης	12
3.2. Διασφάλιση της οικονομικής βιωσιμότητας των συνταξιοδοτικών συστημάτων	13
3.2.1. Οι επιπτώσεις της βελτίωσης των επιδόσεων της απασχόλησης.....	14
3.2.2 Δίκαιος επιμερισμός των οικονομικών συνεπειών της γήρανσης μεταξύ των γενεών	21
3.2.3 Διεύρυνση των δημοσιονομικών περιθωρίων για ελιγμούς	25
3.3. Διατήρηση της κοινωνικής συνοχής.....	26
3.3.1. Ο κίνδυνος της φτώχειας στην τρίτη ηλικία	27
3.3.2. Βελτίωση της ποιότητας των επαγγελματικών και ατομικών συνταξιοδοτικών προγραμμάτων.....	29
3.3.3. Αλληλεγγύη και αναδιανομή στα συνταξιοδοτικά	29
3.3.3. συστήματα.....	30
3.3.4. Λοιπές πολιτικές που καθορίζουν το σχετικό βιοτικό επίπεδο των συνταξιούχων.....	30
3.4. Προσαρμογή συνταξιοδοτικών συστημάτων σε μια μεταβαλλόμενη κοινωνία	32
3.4.1 Ισότητα των δύο φύλων στα συνταξιοδοτικά συστήματα	32
3.4.2. Προσαρμογή των συνταξιοδοτικών συστημάτων στα μεταβαλλόμενα πρότυπα απασχόλησης.....	35
3.4.3. Ατομική επιλογή και ευέλικτη συνταξιοδότηση.....	37
4. Εθνικές διαδικασίες μεταρρύθμισης και ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	38

4.1. Μέθοδοι οικοδόμησης της απαραίτητης συναίνεσης για την εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων και την εξασφάλιση της εμπιστοσύνης του κοινού	38
4.2. Η τρέχουσα κατάσταση των εθνικών μεταρρυθμίσεων	41
4.3. Η αξία της ευρωπαϊκής συνεργασίας.....	42

Διαβιβαστικό σημείωμα της επιτροπής κοινωνικής προστασίας προς το Συμβούλιο (Απασχόληση και Κοινωνική Πολιτική)

1. Η παρούσα έκθεση της επιτροπής κοινωνικής προστασίας αποτελεί μέρος των υπό εξέλιξη εργασιών της στο πλαίσιο της εντολής που της έδωσαν τα Ευρωπαϊκά Συμβούλια της Λισσαβόνας, της Φείρα και της Στοκχόλμης να μελετήσει μακροπρόθεσμα το μέλλον της κοινωνικής προστασίας, αποδίδοντας ιδιαίτερη προσοχή στη βιωσιμότητα των συνταξιοδοτικών καθεστώτων. Η έκθεση αυτή, η οποία εντάσσεται στο πλαίσιο της ενίσχυσης της συνεργασίας στον τομέα της κοινωνικής προστασίας, παρουσιάζει τα πρώτα αποτελέσματα των εργασιών της επιτροπής για τις στρατηγικές που επιτρέπουν να αντιμετωπισθεί η πρόκληση της γήρανσης του πληθυσμού. Αντλεί στοιχεία από τις εκθέσεις που υπέβαλαν τα κράτη μέλη τον Φεβρουάριο του 2001 απαντώντας σε ερωτηματολόγιο της επιτροπής κοινωνικής προστασίας, καθώς και από τα προκαταρκτικά αποτελέσματα της ανάλυσης των επιπτώσεων του φαινομένου της γήρανσης του πληθυσμού στα δημόσια οικονομικά που διενεργεί η επιτροπή οικονομικής πολιτικής. Λαμβάνει επίσης υπόψη την αρχική προσέγγιση της ανακοίνωσης της Επιτροπής, της 11^{ης} Οκτωβρίου 2000, η οποία επιβεβαιώθηκε από την ενδιάμεση έκθεση της ομάδας υψηλού επιπέδου για την κοινωνική προστασία που υποβλήθηκε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Νίκαιας τον Δεκέμβριο του 2000. Η έκθεση απετέλεσε αντικείμενο συζήτησης με την επιτροπή οικονομικής πολιτικής.
2. Σε συμφωνία με την προσέγγιση που ενέκρινε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Νίκαιας, η έκθεση εκτιμά ότι είναι αναγκαίο να καταστούν τα συνταξιοδοτικά συστήματα ικανά να εξασφαλίσουν, **με αλληλεγγύη και ισότητα, εξασφαλισμένα και επαρκή εισοδήματα** στους συνταξιούχους, **χωρίς να αποσταθεροποιούνται τα δημόσια οικονομικά ή να επιβαρύνονται υπερβολικά οι μελλοντικές γενεές, και να ανταποκρίνονται στις μεταβαλλόμενες ανάγκες των ατόμων και της κοινωνίας.** Η βιωσιμότητα των συνταξιοδοτικών συστημάτων προϋποθέτει ότι οι πολίτες αισθάνονται ασφάλεια σε σχέση με το μακροπρόθεσμο μέλλον τους – το αίσθημα ασφάλειας ενδεχομένως υπονομεύεται από τις αμφιβολίες που έχουν δημιουργηθεί σήμερα όσον αφορά στην ικανότητα αντιμετώπισης της προβαλλόμενης δημογραφικής γήρανσης. **Η διατήρηση και η ενδυνάμωση της εμπιστοσύνης του κοινού στα συνταξιοδοτικά συστήματα** των κρατών μελών είναι δυνατή μόνο μέσω **σφαιρικής προσέγγισης, η οποία θα περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα μέτρων με στόχο τη διασφάλιση της μακροπρόθεσμης ικανότητας των συνταξιοδοτικών συστημάτων να εκπληρώσουν τους κοινωνικούς τους στόχους.** Κύριος στόχος της παρούσας έκθεσης της επιτροπής κοινωνικής προστασίας είναι να παρουσιάσει τα στοιχεία της εν λόγω συνολικής προσέγγισης και τους τρόπους με τους οποίους καθίσταται δυνατή η θετική αλληλεπίδραση μεταξύ πολιτικής απασχόλησης, οικονομικής πολιτικής και πολιτικής κοινωνικής προστασίας.
3. Η επιτροπή κοινωνικής προστασίας εκτιμά, επομένως, ότι η βιωσιμότητα των συνταξιοδοτικών καθεστώτων υπό το πρίσμα των μελλοντικών δημογραφικών και κοινωνικών προκλήσεων δεν μπορεί να περιορίζεται μόνο στην χρηματοοικονομική της διάσταση. Η εξασφάλιση της μακροπρόθεσμης

βιωσιμότητας των συνταξιοδοτικών συστημάτων θα επιτευχθεί μόνο με την επιτυχή αντιμετώπιση της ακόλουθης τριπλής πρόκλησης:

- **διαφύλαξη της ικανότητας των συνταξιοδοτικών συστημάτων να εκπληρούν τους κοινωνικούς τους σκοπούς** παρέχοντας εξασφαλισμένα και επαρκή εισοδήματα στους συνταξιούχους και τα προστατευόμενα μέλη της οικογένειάς τους και εξασφαλίζοντας, σε συνδυασμό με τα συστήματα υγείας και μακροχρόνιας μέριμνας, αξιοπρεπείς συνθήκες ζωής για όλους τους ηλικιωμένους·
 - διατήρηση της οικονομικής βιωσιμότητας των συνταξιοδοτικών συστημάτων, ώστε οι μελλοντικές επιπτώσεις της γήρανσης του πληθυσμού στα δημόσια οικονομικά να μην θέτουν σε κίνδυνο τη δημοσιονομική σταθερότητα ή να μην οδηγούν σε άνισο επιμερισμό των πόρων μεταξύ των γενεών· και
 - ενίσχυση της ικανότητας των συνταξιοδοτικών συστημάτων να ανταποκρίνονται στις μεταβαλλόμενες ανάγκες της κοινωνίας και των ατόμων, συμβάλλοντας στην ενίσχυση της ευελιξίας της αγοράς εργασίας, στην παροχή ίσων ευκαιριών σε άνδρες και γυναίκες όσον αφορά την απασχόληση και την κοινωνική προστασία και στην καλύτερη προσαρμογή των συνταξιοδοτικών συστημάτων στις ανάγκες των ατόμων.
4. Η επιτροπή εκτιμά ότι, για την αντιμετώπιση της πρόκλησης αυτής, είναι αναγκαία η χάραξη πολιτικών που θα προάγουν τη **μεγαλύτερη δυνατή διαφάνεια και δυνατότητα πρόβλεψης**, και θα μεριμνούν για τη διατήρηση της εμπιστοσύνης των πολιτών. Η μακροπρόθεσμη σταθερότητα είναι δυνατό να επιτευχθεί μόνο εάν οι μεταρρυθμίσεις των συνταξιοδοτικών συστημάτων **στηρίζονται σε ευρεία κοινωνική συναίνεση** όλων των ενδιαφερόμενων παραγόντων. Η επιτροπή είναι της γνώμης ότι οι εν λόγω προσεγγίσεις πρέπει να συμβάλλουν στη μελλοντική συνεργασία και ανταλλαγή απόψεων στον τομέα αυτόν σε ευρωπαϊκό επίπεδο.
5. Μια στρατηγική με στόχο τη βιωσιμότητα των συνταξιοδοτικών καθεστώτων πρέπει, πρώτα απ' όλα, να αντιμετωπίσει την **αιτία του προβλήματος, δηλαδή την αυξανόμενη ανισορροπία μεταξύ του αριθμού των εργαζομένων και του αριθμού των συνταξιούχων**, επομένως, μεταξύ των ασφαλισμένων που καταβάλλουν εισφορές και των δικαιούχων. Σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές που τέθηκαν στη Λισσαβόνα, η αναζήτηση μεταρρυθμιστικών στρατηγικών που στοχεύουν στην αντιμετώπιση της πρόκλησης αυτής **πρέπει να εντάσσεται στο πλαίσιο μιας προσπάθειας με επίκεντρο την αποκατάσταση της πλήρους απασχόλησης και την αύξηση των επιπέδων απασχόλησης, ιδίως για τις γυναίκες και τους εργαζόμενους μεγαλύτερης ηλικίας**. Ετούτο θα επιτευχθεί κυρίως με την καταπολέμηση της ανεργίας, με τη διασφάλιση υψηλού επιπέδου προσόντων και υψηλής απασχολησιμότητας, και με τη βελτίωση των συνθηκών συμμετοχής των γυναικών και των εργαζομένων μεγαλύτερης ηλικίας στην αγορά εργασίας. Η επιτροπή κοινωνικής προστασίας θεωρεί ως ιδιαίτερα σημαντικό τον νέο στόχο, που συμφωνήθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Στοκχόλμη, περί αύξησης του μέσου ποσοστού απασχόλησης στην Ευρώπη για τις γυναίκες και τους άνδρες μεγαλύτερης ηλικίας (55-64) στο 50% μέχρι το 2010.

6. Η αύξηση του ποσοστού απασχόλησης συνεπάγεται οικονομικές και κοινωνικές πολιτικές, καθώς και πολιτική στον τομέα της απασχόλησης, με κύριο άξονα ισχυρές μεταρρυθμίσεις. Αυτό απαιτεί να εφαρμοσθούν πολιτικές που θα επιτρέψουν τη σημαντική **μείωση του ποσοστού ανεργίας και την αύξηση του ποσοστού απασχόλησης, ιδίως των γυναικών και των ηλικιωμένων εργαζομένων**. Η αύξηση του ποσοστού απασχόλησης των γυναικών απαιτεί, μεταξύ άλλων, **να διευκολυνθεί ο συνδυασμός της επαγγελματικής και της οικογενειακής ζωής**: η έλλειψη υπηρεσιών υποστήριξης προς τις οικογένειες αποτελεί τροχοπέδη για την παραμονή των γυναικών στην αγορά εργασίας. Πολλά κράτη μέλη έθιξαν στις εκθέσεις τους την ανάγκη παροχής τέτοιων υπηρεσιών.
7. Η υλοποίηση των συναφών με την απασχόληση γενικών στόχων που τέθηκαν στη Λισσαβόνα προϋποθέτει **την αύξηση του ποσοστού απασχόλησης των ηλικιωμένων εργαζομένων**. Απαιτεί την προσαρμογή των συνταξιοδοτικών καθεστώτων και άλλων πτυχών των φορολογικών συστημάτων και των συστημάτων παροχών ώστε **να ενθαρρύνονται αφενός οι εργαζόμενοι να παρατείνουν το χρονικό διάστημα απασχόλησής τους και αφετέρου οι εργοδότες να κρατούν στις επιχειρήσεις τους μεγαλύτερης ηλικίας εργαζόμενους** (περιορισμός των διαφορών προγραμμάτων πρόωρης συνταξιοδότησης, τροποποίηση των κανόνων που αφορούν την ηλικία συνταξιοδότησης ή τη διάρκεια καταβολής των αναγκαίων εισφορών για την πλήρη σύνταξη, θέσπιση ελαστικότερων κανόνων σχετικά με τη συνταξιοδότηση που να ανταποκρίνονται στις προσωπικές επιθυμίες, ενίσχυση της αναλογικής σχέσης μεταξύ εισφορών και παροχών)· τη δημιουργία **ευνοϊκότερων συνθηκών για τη διαρκή απασχόληση και την πρόσληψη εργαζομένων μεγαλύτερης ηλικίας**· τέλος, **την αντιμετώπιση των προβλημάτων που απορρέουν από διακρίσεις λόγω ηλικίας** που δημιουργούνται στους εργασιακούς χώρους, στην αγορά εργασίας και σε σχέση με την πρόσβαση σε προγράμματα κατάρτισης. Από τις εκθέσεις των κρατών μελών προκύπτει ότι τα θέματα αυτά έχουν επί του παρόντος μεγάλη προτεραιότητα στο πολιτικό πρόγραμμα των κρατών μελών και ότι συνδέονται με το γενικότερο ζήτημα της «ενεργούς συμμετοχής του γηράσκοντος εργατικού δυναμικού» και του ρόλου των ηλικιωμένων στην κοινωνία. Οι μεταρρυθμιστικές προσπάθειες επικεντρώνονται ως επί το πλείστον στην αύξηση της πραγματικής ηλικίας συνταξιοδότησης μέσω της θέσπισης κινήτρων ώστε οι εργαζόμενοι να παραμένουν για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα στην αγορά εργασίας. Αυτό συνεπάγεται μια **στροφή προς περισσότερο ευέλικτα συστήματα συνταξιοδότησης** στα οποία, τελικά, οι εκ του νόμου προβλεπόμενες ηλικίες συνταξιοδότησης ενδέχεται να έχουν όλο και λιγότερη σημασία.
8. Ωστόσο, η επίτευξη υψηλού επιπέδου απασχόλησης δεν αρκεί σε πολλές περιπτώσεις για να αποτρέψει τη σημαντική αύξηση των δημοσίων δαπανών για τις συντάξεις ως ποσοστού του ΑΕγχΠ, σύμφωνα με την ανάλυση της επιτροπής οικονομικής πολιτικής. Τα κράτη μέλη πρότειναν **σημαντικά μέτρα με στόχο τη μεταρρύθμιση των παραμέτρων και της δομής των συνταξιοδοτικών καθεστώτων** (π.χ. επίπεδα παροχών, όροι επιλεξιμότητας, τιμαριθμοποίηση συντάξεων, ηλικία συνταξιοδότησης, σχετικό βάρος των διαφορών πυλώνων κτλ.) πολλά από τα οποία ήδη εφαρμόζονται - αν και ενδέχεται να ζητηθεί από πολλά κράτη μέλη να σημειώσουν περαιτέρω πρόοδο. Οι μεταρρυθμίσεις των συνταξιοδοτικών συστημάτων δεν πρέπει να επικεντρώνονται μόνο στις

οικονομικές συνέπειες των δημογραφικών αλλαγών. Πρέπει επίσης να συμβάλλουν στο στόχο της επίτευξης κοινωνικής συνοχής μέσω της παροχής ικανοποιητικών συντάξεων σε όλους τους ηλικιωμένους, εξασφαλίζοντάς τους έτσι ένα σταθερό και άνετο επίπεδο διαβίωσης, και μέσω της εξασφάλισης ορισμένου βαθμού αναδιανομής των πόρων και αλληλεγγύης. Στο βαθμό που υπάρχει πρόσφορο έδαφος για την παροχή συντάξεων από συστήματα του δεύτερου και τρίτου πυλώνα, η ρύθμιση και η προληπτική εποπτεία των συμπληρωματικών αυτών συστημάτων καθίστανται επίσης πολύ σημαντικά. Από τις εκθέσεις των κρατών μελών προκύπτει με σαφήνεια ότι, ακόμη και αν πραγματοποιούνται ή σχεδιάζονται κινήσεις με στόχο την παροχή επαγγελματικών και ιδιωτικών ατομικών συντάξεων, τέτοιου είδους μεταρρυθμίσεις **δεν αγνοούν τις βασικές αρχές και τους κοινωνικούς στόχους των συνταξιοδοτικών συστημάτων**. Ακόμη, τα κράτη μέλη αναφέρουν ότι δεν εξετάζουν το ενδεχόμενο ριζικής μεταβολής των συνταξιοδοτικών τους συστημάτων· γενικά, οι εκθέσεις των κρατών μελών αναφέρονται σε ρεαλιστικές προσεγγίσεις, με στόχο τη βελτίωση των υφιστάμενων συστημάτων, γεγονός που σημαίνει ότι αναγνωρίζουν, σύμφωνα με την ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης, ότι δεν μπορεί να θεωρηθεί κανένας τύπος συνταξιοδοτικού καθεστώτος (διανεμητικά έναντι κεφαλαιοποιητικών, ιδιωτικά έναντι δημόσιων, καθορισμένες παροχές έναντι καθορισμένων εισφορών) ανώτερος από τους άλλους.

9. Μια ιδιαίτερα σημαντική πτυχή των μεταρρυθμιστικών στρατηγικών των κρατών μελών είναι η **συνολική διαχείριση των δημόσιων οικονομικών**. Στις περιπτώσεις στις οποίες τα κράτη μέλη προέβησαν στον καθορισμό των τρόπων με τους οποίους σχεδιάζουν να αντιμετωπίσουν τις αυξημένες δαπάνες που προκύπτουν από το φαινόμενο της γήρανσης, πολλά εστίασαν την προσοχή τους στα οφέλη που θα προκύψουν από τη **μείωση του δημόσιου χρέους**, όπως προτείνεται στην έκθεση της Επιτροπής και του Συμβουλίου ECOFIN που υποβλήθηκε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Στοκχόλμης με θέμα «Η συμβολή των δημοσίων οικονομικών στην ανάπτυξη και την απασχόληση: βελτίωση της ποιότητας και της διατηρησιμότητας». Με τον τρόπο αυτό θα επέλθει **μείωση της εξυπηρέτησης χρεών στο μέλλον** και, επομένως, αύξηση των δημοσιονομικών περιθωρίων για ελιγμούς, προς όφελος ενδεχομένως της ικανοποίησης των συναφών με τη γήρανση αναγκών. Πολλά κράτη μέλη επιθυμούν να περάσουν το σαφές μήνυμα ότι οι σημερινές προσπάθειες εξοικονόμησης πόρων αποσκοπούν στην κάλυψη των μελλοντικών δαπανών για συντάξεις και έχουν **συστήσει ειδικά αποθεματικά ταμεία** για το σκοπό αυτό.
10. Από τις εκθέσεις των κρατών μελών προκύπτει ότι οι **μεταρρυθμιστικές προσπάθειες δεν πρέπει να θεωρηθούν ως αποκλειστικά επικεντρωμένες στην αντιμετώπιση της δημογραφικής πρόκλησης**, αλλά μάλλον ως μέρος μιας ευρύτερης προσπάθειας **εκσυγχρονισμού των συνταξιοδοτικών συστημάτων και προσαρμογής τους στις μεταβαλλόμενες ανάγκες της κοινωνίας και των ατόμων**. Έτσι, ο μεταβαλλόμενος ρόλος των γυναικών στην κοινωνία, η μεγαλύτερη ευελιξία των αγορών εργασίας, η μεγαλύτερη ελευθερία όσον αφορά τις ατομικές επιλογές και η μεταβολή των δομών της οικογένειας και των νοικοκυριών είναι θέματα που περιλαμβάνονται σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό στα εθνικά μεταρρυθμιστικά προγράμματα. Επιπροσθέτως, τα κράτη μέλη δεσμεύονται να βελτιώσουν την κοινωνική αποτελεσματικότητα των συστημάτων (βελτίωση της κάλυψης - ιδίως στην περίπτωση των συμπληρωματικών

συστημάτων· μεγαλύτερη έμφαση στη μείωση των ανισοτήτων - και δη ισότητα ανδρών και γυναικών· αντιμετώπιση των αδυναμιών προσαρμογής σε πιο διαφοροποιημένες μορφές απασχόλησης).

11. **Οι συνθήκες διαβίωσης των ηλικιωμένων δεν εξαρτώνται αποκλειστικά από τα χρήματα που καταβάλλουν τα συνταξιοδοτικά συστήματα.** Οι πολιτικές που αφορούν τη στέγαση, την υγεία, τη μακροχρόνια μέριμνα και τις κοινωνικές υπηρεσίες, η ειδική φορολογία για τους ηλικιωμένους και οι μειωμένες τιμές ορισμένων οικονομικών και πολιτιστικών υπηρεσιών, μπορούν να συμβάλλουν σε μία καλύτερη ποιότητα ζωής και μεγαλύτερη κοινωνική ένταξη. Οι κοινωνικές και οικονομικές διαστάσεις του ευρύτερου αυτού φάσματος δημόσιων πολιτικών πρέπει να ληφθούν υπόψη στο πλαίσιο της συναφούς με τις συνέπειες της γήρανσης μελλοντικής συνεργασίας.
12. Η μελέτη της επιτροπής κοινωνικής προστασίας καταδεικνύει με σαφήνεια ότι ο στόχος της εξασφάλισης ικανοποιητικών και βιώσιμων συντάξεων δεν είναι δυνατό να επιτευχθεί μόνο με αναπροσαρμογές των συνταξιοδοτικών συστημάτων. Η πρόκληση της δημογραφικής γήρανσης **απαιτεί συντονισμένες ενέργειες και αμοιβαία ενίσχυση των προσπαθειών σε τρεις ευρείς πολιτικούς τομείς: κοινωνική προστασία, απασχόληση και δημόσια οικονομικά.** Οι πολιτικές κοινωνικής προστασίας πρέπει να εξασφαλίζουν την **παροχή ικανοποιητικών συντάξεων σε όλους χωρίς να επιβαρύνουν υπερβολικά τον ενεργό πληθυσμό.** Ζωτικής σημασίας εργαλείο για την επίτευξη του ανωτέρω σκοπού είναι η **ενίσχυση των κινήτρων για παραμονή των εργαζομένων στην αγορά εργασίας για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα.** Η στρατηγική απασχόλησης πρέπει να στοχεύει στη **βελτίωση των ευκαιριών απασχόλησης, ιδίως των γυναικών και των ηλικιωμένων εργαζομένων,** και να μεριμνά ώστε οι εργαζόμενοι να διαθέτουν **τα προσόντα που απαιτούνται.** Τέλος, η οικονομική πολιτική οφείλει να **αξιοποιεί πλήρως όλες τις δυνατότητες ανάπτυξης** της οικονομίας, δηλαδή να μεριμνά για την αύξηση της απασχόλησης και να εξασφαλίζει **υγιή τρέχοντα δημόσια οικονομικά** ώστε να είναι δυνατή η διάθεση περισσότερων δημοσιονομικών πόρων για την ικανοποίηση των αναγκών που θα δημιουργήσει μελλοντικά το φαινόμενο της γήρανσης.
13. Η επιτροπή κοινωνικής προστασίας τονίζει τη σημασία των συμπερασμάτων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Στοκχόλμης τα οποία υπαγορεύουν την εφαρμογή της ανοιχτής μεθόδου συντονισμού στον τομέα των συντάξεων, σημειώνοντας ότι πρέπει να ληφθεί δεόντως υπόψη η αρχή της επικουρικότητας και να αναγνωριστεί ότι η ευθύνη για τα συνταξιοδοτικά συστήματα εναπόκειται στα κράτη μέλη. Η επιτροπή υπογραμμίζει επίσης τη σπουδαιότητα των συναφών με τις μεταρρυθμίσεις των συνταξιοδοτικών συστημάτων ανταλλαγών με τις υποψήφιες χώρες. Η Επιτροπή θα προτείνει σε μελλοντική ανακοίνωσή της συναφείς με τα θέματα αυτά στόχους και μεθόδους εργασίας με γνώμονα τη μελλοντική συνεργασία στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι προτάσεις αυτές θα λαμβάνουν υπόψη τους κοινούς στόχους και τις αρχές που παρουσίασε η Επιτροπή στην ανακοίνωσή της τον Οκτώβριο του 2000 και τα συμπεράσματα της παρούσας έκθεσης. Ακόμη, επιβάλλεται η καλλιέργεια κατάλληλων σχέσεων με τις πολιτικές διαδικασίες συντονισμού στους τομείς της απασχόλησης και της οικονομικής πολιτικής/δημόσιων οικονομικών. Η συνεργασία αυτή μεταξύ διαφόρων πολιτικών διαδικασιών είναι ζωτικής σημασίας για την εφαρμογή της τριπλής στρατηγικής, που συνδυάζει την αύξηση των ποσοστών απασχόλησης, τη μείωση του χρέους και τη μεταρρύθμιση των συνταξιοδοτικών συστημάτων και

των συστημάτων μέριμνας, την οποία το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Στοκχόλμης θεωρεί αναγκαία για τη διασφάλιση της επάρκειας των συνταξιοδοτικών συστημάτων.

1. Εισαγωγή: Συνταξιοδοτικά συστήματα και η συντονισμένη στρατηγική για τον εκσυγχρονισμό της κοινωνικής προστασίας

1. Μετά τη δημοσίευση της ανακοίνωσης της Επιτροπής της 14^{ης} Ιουλίου 1999 με τίτλο *Συντονισμένη στρατηγική για τον εκσυγχρονισμό της κοινωνικής προστασίας*, επετεύχθη συναίνεση μεταξύ των κρατών μελών προκειμένου η μεταρρύθμιση των συστημάτων κοινωνικής προστασίας να ανταποκρίνεται σε τέσσερις θεμελιώδεις στόχους:

- να καταστήσει την εργασία πιο συμφέρουσα και να παρέχει ασφαλές εισόδημα·
- να εξασφαλίσει τη βιωσιμότητα και σταθερότητα των συνταξιοδοτικών καθεστώτων·
- να προωθήσει την κοινωνική ένταξη·
- να εξασφαλίσει υψηλό και σταθερό επίπεδο προστασίας της υγείας.

Ο προσανατολισμός αυτός εγκρίθηκε από το Συμβούλιο στα συμπεράσματα της 17^{ης} Δεκεμβρίου 1999, με τα οποία εξητείτο επίσης να ληφθεί υπόψη η ισότητα ευκαιριών γυναικών και ανδρών στο σύνολο των σχετικών με τους στόχους αυτούς εργασιών.

2. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνας στις 23 και 24 Μαρτίου 2000 έδωσε αποφασιστική ώθηση στην ανάπτυξη στενότερης συνεργασίας στον τομέα της κοινωνικής προστασίας. *«Έχοντας επίγνωση του γεγονότος ότι η πρόκληση αυτή είναι καλύτερο να αντιμετωπιστεί με συνεργασία,»* οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων κάλεσαν *«το Συμβούλιο να ενισχύσει τη συνεργασία μεταξύ κρατών μελών (...) και να αναθέσει στην ομάδα υψηλού επιπέδου για την κοινωνική προστασία, λαμβάνοντας υπόψη τις εργασίες της επιτροπής οικονομικής πολιτικής, (...), να εκπονήσει βάσει ανακοίνωσης της Επιτροπής, μία μελέτη για τη μελλοντική εξέλιξη της κοινωνικής προστασίας υπό μακροπρόθεσμο πρίσμα δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή στη βιωσιμότητα των συνταξιοδοτικών συστημάτων σε διαφορετικά χρονικά πλαίσια, μέχρι το 2020 και μετά, εφόσον απαιτείται».*

3. Έκτοτε η ομάδα υψηλού επιπέδου, και συνεπώς η επιτροπή κοινωνικής προστασίας, εστίασε τις εργασίες της στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και στη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα των συνταξιοδοτικών συστημάτων. Καθ' όσον αφορά τις συντάξεις, υπήρξαν συμβολές από διάφορες πηγές:

- Η ομάδα υπέβαλε μια πρώτη έκθεση στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Σάντα Μαρία ντα Φείρα στις 19 και 20 Ιουνίου, συνιστάμενη σε μία γενική παρουσίαση του θεμελιώδους στόχου των συνταξιοδοτικών συστημάτων και των διαφόρων μεταρρυθμιστικών στρατηγικών και μεθοδεύσεων. Στην έκθεση τονίζεται, ιδιαίτερα, ότι η συζήτηση για το μέλλον των συντάξεων πρέπει να συμβάλει στη διατήρηση της εμπιστοσύνης του κοινού προς τα διάφορα συνταξιοδοτικά καθεστώτα (βασικό και συμπληρωματικό καθεστώς, δημόσιο ή ιδιωτικό), δεδομένου ότι τα συστήματα αυτά εξακολουθούν να αποτελούν σε όλα τα κράτη μέλη δεδηλωμένα θεμέλια της κοινωνικής προστασίας και διαδραματίζουν καίριο ρόλο στη δημιουργία μιας πιο

συνεκτικής κοινωνίας. Ο βασικός στόχος τους εξακολουθεί να είναι η παροχή στους συνταξιούχους εξασφαλισμένου και επαρκούς εισοδήματος που θα αντικαθιστά τις αποδοχές ή τα δευτερογενή εισοδήματα που αποκτώνται κατά τον επαγγελματικό βίο. Κατά τις επόμενες δεκαετίες, οι στόχοι αυτοί πρέπει να επιτευχθούν χωρίς να θίγεται το αίσθημα του δικαίου και της αλληλεγγύης.

- Συμμορφούμενη προς τα συμπεράσματα της Λισσαβόνας, η Επιτροπή υπέβαλε ανακοίνωση σχετικά με τη μελλοντική εξέλιξη της κοινωνικής προστασίας σε μια μακροπρόθεσμη προοπτική: εξασφάλιση συντάξεων και βιώσιμα συνταξιοδοτικά συστήματα ((COM (2000) 622 τελικό, της 11^{ης} Οκτωβρίου 2000). Η ανακοίνωση παρουσιάζει την έκταση του δημογραφικού προβλήματος το οποίο αντιμετωπίζουν τα συνταξιοδοτικά συστήματα και προτείνει μια ολοκληρωμένη μεταρρυθμιστική στρατηγική για την αντιμετώπισή τους, βάσει δέκα θεμελιωδών αρχών και στόχων.
 - Εξάλλου η επιτροπή οικονομικής πολιτικής ανέπτυξε μακροπρόθεσμες προβολές (για το διάστημα 2000-2050) της επίπτωσης του φαινομένου της γήρανσης στις δημόσιες συνταξιοδοτικές δαπάνες. Οι προβολές αυτές βασίζονται σε κοινώς αποδεκτές δημογραφικές και οικονομικές υποθέσεις, καθώς και σε συγκεκριμένες υποθέσεις των κρατών μελών για τη μακροπρόθεσμη επίπτωση των προς εφαρμογή ή των εφαρμοζόμενων μεταρρυθμίσεων των συνταξιοδοτικών συστημάτων.
 - Βάσει των ανωτέρω, η ομάδα υψηλού επιπέδου για την κοινωνική προστασία υπέβαλε ενδιάμεση έκθεση στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Νίκαιας, βάσει της οποίας κρίνεται αναγκαία η σφαιρική εξέταση της βιωσιμότητας και της ποιότητας των συνταξιοδοτικών συστημάτων. Καλεί επίσης τα κράτη μέλη, σε συνεργασία με την Επιτροπή, να προβούν σε ανταλλαγή εμπειριών και να παρουσιάσουν τις εθνικές στρατηγικές τους στον εν λόγω τομέα.
 - Τον Μάρτιο του 2001 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Στοκχόλμης κάλεσε τα κράτη μέλη να χαράξουν σαφείς στρατηγικές για τη διασφάλιση της επάρκειας των συνταξιοδοτικών συστημάτων καθώς και των συστημάτων υγείας και μέριμνας των ηλικιωμένων, φροντίζοντας ταυτόχρονα για τη διατήρηση της βιωσιμότητας των δημοσίων οικονομικών και την αλληλεγγύη μεταξύ των γενεών. Ανέφερε επίσης ότι, κατά περίπτωση, πρέπει να αξιοποιούνται πλήρως οι δυνατότητες που προσφέρει η ανοιχτή μέθοδος συντονισμού, ιδίως στον τομέα των συντάξεων, λαμβάνοντας δεόντως υπόψη την αρχή της επικουρικότητας.
4. Το παρόν κείμενο συγκεντρώνει τις απαντήσεις των κρατών μελών στο ερωτηματολόγιο που συνέταξαν από κοινού η Επιτροπή και η επιτροπή κοινωνικής προστασίας. Η ανάλυση αντικατοπτρίζει το σύνολο των κοινών στόχων και αρχών που περιέχονται στην ανακοίνωση της Επιτροπής του Οκτωβρίου 2000. Συγκεκριμένα, πρέπει:
- (1) *Να διατηρηθεί η επάρκεια των συντάξεων:* οι τρεις άξονες των συνταξιοδοτικών συστημάτων, όπως λειτουργούν συνδυαστικά σύμφωνα με αποφάσεις των κρατών μελών, πρέπει να παρέχουν τη δυνατότητα στους ηλικιωμένους να παραμένουν οικονομικά ανεξάρτητοι και, εντός λογικών ορίων, να διατηρούν το επίπεδο διαβίωσης που είχαν όταν εργάζονταν.

- (2) *Να εξασφαλισθεί η δικαιοσύνη μεταξύ των γενεών:* τις προσπάθειες που χρειάζονται για να αντιμετωπισθεί το πρόβλημα της δημογραφικής γήρανσης πρέπει να τις μοιράζονται με ισότιμο τρόπο και οι γενεές του ενεργού πληθυσμού, εργοδότες και εργαζόμενοι, και οι συνταξιοδοτημένες γενεές.
 - (3) *Να ενισχυθεί η αλληλεγγύη στα συνταξιοδοτικά συστήματα:* κανείς δεν πρέπει να αποκλείεται από τα συνταξιοδοτικά συστήματα λόγω χαμηλού εισοδήματος ή επειδή παρουσιάζει αυξημένους ασφαλιστικούς κινδύνους. Τα συνταξιοδοτικά συστήματα πρέπει να διαθέτουν ένα αναδιανεμητικό στοιχείο υπέρ των ατόμων που έχουν λίγες ευκαιρίες στην αγορά εργασίας ή οι οποίοι ήταν υποχρεωμένοι να φροντίζουν παιδιά, άτομα με ειδικές ανάγκες ή ηλικιωμένα άτομα με ευαίσθητη υγεία.
 - (4) *Να εξασφαλισθεί η σωστή ισορροπία μεταξύ δικαιωμάτων και υποχρεώσεων:* οι παροχές πρέπει να αντικατοπτρίζουν τις εισφορές ενός ατόμου στο συνταξιοδοτικό σύστημα. Ειδικότερα, η αναβολή συνταξιοδότησης θα πρέπει να έχει ως αποτέλεσμα μεγαλύτερες παροχές.
 - (5) *Να εξασφαλισθεί ότι τα συνταξιοδοτικά συστήματα υποστηρίζουν την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών:* ειδικότερα, είναι αναγκαίο να γίνουν αναπροσαρμογές ώστε να ενισχυθούν τα κίνητρα προς τις γυναίκες προκειμένου αυτές να εισέλθουν ή να επανέλθουν στην αγορά εργασίας ή να βελτιώσουν τη θέση τους σε αυτήν.
 - (6) *Να εξασφαλισθεί η διαφάνεια και η ικανότητα πρόβλεψης:* όλοι οι ασφαλισμένοι πρέπει να έχουν σαφή εικόνα για το τι μπορούν να περιμένουν από άποψη παροχών ανάλογα με τις διάφορες περιστάσεις.
 - (7) *Να γίνουν τα συνταξιοδοτικά συστήματα περισσότερο ευέλικτα εν όψει των κοινωνικών αλλαγών:* τα συνταξιοδοτικά συστήματα πρέπει να είναι σε θέση να προσαρμόζονται σε προβλέψιμες αλλαγές του οικονομικού και δημογραφικού τους περιβάλλοντος.
 - (8) *Να διευκολυνθεί η προσαρμοστικότητα της αγοράς εργασίας:* τα συνταξιοδοτικά συστήματα πρέπει να μεριμνούν για την επαγγελματική και γεωγραφική κινητικότητα και να επιτρέπουν ένα βαθμό ατομικής επιλογής, για παράδειγμα σε ό,τι αφορά την ηλικία συνταξιοδότησης και την οργάνωση των σταδίων μάθησης, εργασίας και αναψυχής.
 - (9) *Να εξασφαλισθεί η συνέπεια μεταξύ συνταξιοδοτικών προγραμμάτων στο πλαίσιο του γενικότερου συστήματος συνταξιοδότησης:* μεταξύ των αξόνων που στηρίζουν τις συντάξεις πρέπει να υπάρχει αμοιβαία υποστήριξη και καλός συντονισμός.
 - (10) *Να εξασφαλιστούν υγιή και βιώσιμα δημόσια οικονομικά:* οι μεταρρυθμίσεις πρέπει να εξασφαλίσουν ότι η φορολογική επιβάρυνση λόγω των δημόσιων συντάξεων περιορίζεται σε ένα λογικό επίπεδο και ότι δεν παραγκωνίζονται άλλες ουσιαστικές δημόσιες δαπάνες.
5. Η παρούσα έκθεση δεν επιχειρεί να αξιολογήσει τις μεθόδους επίτευξης των εν λόγω στόχων και αρχών σε κάθε κράτος μέλος, αλλά να καταδείξει το βαθμό στον οποίο οι ανωτέρω στόχοι και αρχές είναι εμφανείς στις πολιτικές των κρατών

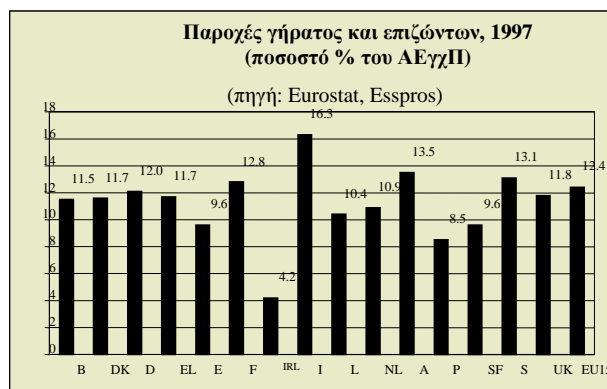
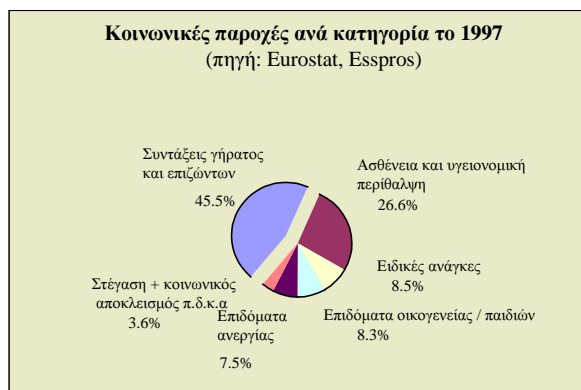
μελών, και συγκεκριμένα το βαθμό στον οποίο εντοπίζονται στα πρόσφατα, τρέχοντα και υπό σχεδιασμό μεταρρυθμιστικά προγράμματα των κρατών μελών.

2. Προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα συνταξιοδοτικά συστήματα

6. Τα συνταξιοδοτικά συστήματα καταβάλλουν εισόδημα σε μετρητά στα άτομα που αποχωρούν από την αγορά εργασίας για λόγους ηλικίας (σύνταξη γήρατος) ή υγείας (σύνταξη αναπηρίας) ή στα άτομα των οποίων το βιοτικό επίπεδο εξαρτάται από το εισόδημα ενός αποθανόντος (παροχές επιζώντων). Τα συνταξιοδοτικά συστήματα διακρίνονται συνήθως σαφώς σε τρεις πυλώνες, αν και τα μεταξύ τους όρια είναι κάπως δυσδιάκριτα σε ορισμένα εθνικά συνταξιοδοτικά συστήματα: εκ του νόμου προβλεπόμενα δημόσια συνταξιοδοτικά συστήματα (πρώτος πυλώνας), συστήματα επαγγελματικής σύνταξης (δεύτερος πυλώνας) και ατομικά συνταξιοδοτικά προγράμματα (τρίτος πυλώνας).
7. Το μεγαλύτερο μέρος των εισοδημάτων των ηλικιωμένων προέρχεται από τα συνταξιοδοτικά συστήματα. Το συνολικό πακέτο στήριξης για τους συνταξιούχους περιλαμβάνει επίσης εισοδήματα από την εργασία και τα περιουσιακά στοιχεία, υποστήριξη από συγγενείς, παροχές που χορηγούνται βάσει του εισοδήματος, παροχές (ορισμένες φορές σε είδος) συναφείς με συγκεκριμένα έξοδα όπως η στέγαση και οι μεταφορές και υποστήριξη για άτομα με ειδικές ανάγκες (π.χ. παροχή υγειονομικής και μακροχρόνιας μέριμνας). Οι συντάξεις αντιπροσωπεύουν το μεγαλύτερο μερίδιο του εν λόγω πακέτου, ενώ η κύρια πηγή χρηματοδότησης των συντάξεων σε όλα τα κράτη μέλη είναι επί του παρόντος τα δημόσια (εκ του νόμου προβλεπόμενα) συνταξιοδοτικά συστήματα που χρηματοδοτούνται από τις εισφορές της κοινωνικής ασφάλισης και τη γενική φορολογία, αν και σε δύο τουλάχιστον κράτη μέλη (Ηνωμένο Βασίλειο και Κάτω Χώρες) αναμένεται ότι τα συστήματα του δεύτερου και τρίτου πυλώνα θα καταστούν πιο σημαντικά από τα δημόσια συστήματα κατά τις ερχόμενες δεκαετίες. Οι συντάξεις γήρατος και επιζώντων αντιπροσωπεύουν από κοινού το 45% σχεδόν των συνολικών δαπανών για την κοινωνική προστασία στην ΕΕ ή περίπου το 12% του ΑΕγχΠ (βλέπε κάτωθι διαγράμματα).¹
8. Τα συνταξιοδοτικά συστήματα συγκαταλέγονται, επομένως, μεταξύ των πλέον σημαντικών θεσμών των ευρωπαϊκών κοινωνιών. Καθορίζουν το βιοτικό επίπεδο εκατομμυρίων πολιτών στην ΕΕ - και επηρεάζουν αποφασιστικά την οικονομία. Επομένως, καμία κυβέρνηση δεν μπορεί να αγνοήσει τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα ουσιαστικά συστατικά στοιχεία του ευρωπαϊκού κοινωνικού προτύπου. Η κύρια πρόκληση είναι βέβαια η δημογραφική γήρανση – φαινόμενο που δεν είναι ασφαλώς καινούργιο, αλλά που αναμένεται να επιδεινωθεί από το 2010 και μετά ως αποτέλεσμα της συνταξιοδότησης της γενιάς με τη θεαματική αύξηση των γεννήσεων (baby-boom). Τα κράτη μέλη οφείλουν επίσης να

¹ Αυτά τα αριθμητικά στοιχεία περιλαμβάνουν τις δαπάνες των ιδιωτικών συνταξιοδοτικών καθεστώτων σύμφωνα με τη μέθοδο της EUROSTAT και, επομένως, διαφέρουν από τα στοιχεία περί δημοσίων δαπανών που έχει συλλέξει η επιτροπή οικονομικής πολιτικής και τα οποία παρουσιάζονται στον πίνακα 2.

προσαρμόζουν συνεχώς τα συνταξιοδοτικά τους συστήματα στα μεταβαλλόμενα πρότυπα απασχόλησης και οικογένειας, γεγονός που δημιουργεί νέες ευκαιρίες, αλλά και νέους κινδύνους και κοινωνικές ανάγκες.

2.1. Δημογραφικό πρόβλημα και βιωσιμότητα

9. Όπως τονίζεται στην ανακοίνωση της Επιτροπής τον Οκτώβριο του 2000 και στην έκθεση της επιτροπής οικονομικής πολιτικής, τα συνταξιοδοτικά συστήματα των κρατών μελών θα έλθουν αντιμέτωπα με μια οξεία δημογραφική πρόκληση. Κατά το παρελθόν αντιμετώπισαν ένα αυξανόμενο ποσοστό δημογραφικής εξάρτησης της τρίτης ηλικίας (αριθμός των ατόμων ηλικίας 65 ετών και άνω δια του αριθμού των ατόμων 15 έως 64 ετών) το οποίο αυξήθηκε από λίγο άνω του 16% το 1960 σε 24% περίπου το 2000² στα δεκαπέντε κράτη μέλη. Η τάση αυτή θα επιταχυνθεί κατά τις ερχόμενες δεκαετίες: σύμφωνα με την κεντρική υπόθεση της Eurostat, το ποσοστό εξάρτησης (στην περίπτωση αυτή χρησιμοποιείται μια πιο ρεαλιστική σχέση: ο αριθμός των ατόμων ηλικίας 65 ετών και άνω δια του αριθμού των ατόμων 20 έως 64 ετών) αναμένεται ότι θα διπλασιαστεί μεταξύ 2000 και 2050, φθάνοντας από σχεδόν 27% κατά το 2000 σε ποσοστό λίγο ανώτερο του 53% το 2050 (βλέπε πίνακα 1).
10. Κατά τα τελευταία 30 χρόνια οι αρμόδιοι για τη δημογραφική έρευνα και για τον σχεδιασμό των συντάξεων υποτιμούσαν συστηματικά την αύξηση της διάρκειας ζωής και, επομένως, του μέσου χρόνου κατά τον οποίο τα συνταξιοδοτικά συστήματα συντηρούσαν τους συνταξιούχους. Το προσδόκιμο ζωής των συνταξιούχων έχει σημειώσει σημαντική αύξηση και υπάρχουν ενδείξεις ότι ο ρυθμός αύξησης της διάρκειας ζωής ενδέχεται να επιταχυνθεί κατά τις επόμενες δεκαετίες. Η σημαντική και συνεχής αύξηση της διάρκειας ζωής εγείρει το εξής ερώτημα: με ποιον τρόπο θα καλυφθεί το κόστος των συντάξεων, λαμβανομένου υπόψη του μεγαλύτερου μέσου όρου ζωής; Πρόσφατα, ορισμένα κράτη μέλη, και ιδιαίτερα η Σουηδία, εισήγαγαν διατάξεις βάσει των οποίων η εν λόγω τάση αύξησης του μέσου όρου ζωής λαμβάνεται υπόψη στον τύπο που χρησιμοποιείται για τον υπολογισμό των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων κατά τη στιγμή της συνταξιοδότησης.

² Αν και δεν υπάρχουν ακριβή στοιχεία για το σύνολο της ΕΕ, μπορεί να υποστηριχθεί ότι ο ρυθμός αύξησης του αριθμού των συνταξιούχων οφείλεται στην πτωτική τάση της πραγματικής ηλικίας συνταξιοδότησης.

Πίνακας 1: Στοιχειώδεις προβολές των λόγων εξάρτησης της τρίτης ηλικίας στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (άτομα άνω των 65 ετών σε σύγκριση με άτομα ηλικίας 20-64 ετών)

	2000	2010	2020	2030	2040	2050
BE	28,1	29,4	35,6	45,8	51,3	49,7
DK	24,1	27,2	33,7	39,2	44,5	41,9
DE	26,0	32,9	36,3	46,7	54,7	53,3
GR	28,3	31,6	35,8	41,7	51,4	58,7
ES	27,1	28,9	33,1	41,7	55,7	65,7
FR	27,2	28,1	35,9	44,0	50,0	50,8
IRL	19,4	19,1	24,5	30,3	36,0	44,2
IT	28,8	33,8	39,7	49,2	63,9	66,8
LU	23,4	26,2	31,0	39,8	45,4	41,8
NL	21,9	24,6	32,6	41,5	48,1	44,9
AT	25,1	28,8	32,4	43,6	54,5	55,0
PT	25,1	26,7	30,3	35,0	43,1	48,7
FIN	24,5	27,5	38,9	46,9	47,4	48,1
SE	29,6	31,4	37,6	42,7	46,7	46,1
UK	26,4	26,9	32,0	40,2	47,0	46,1
EE-15	26,7	29,8	35,1	43,8	52,4	53,4

Πηγή: Eurostat

11. Η άλλη σημαντική εξέλιξη κατά τις επερχόμενες δεκαετίες θα είναι η συνταξιοδότηση της γενιάς του baby-boom, που ακολούθησε τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Αυτή η δημογραφική διόγκωση αρχικά θα οδηγήσει σε ένα γηράσκον εργατικό δυναμικό, στη συνέχεια, από το 2010 και μετά, σε μεγάλη αύξηση του αριθμού των συνταξιούχων και αργότερα στην αύξηση των αναγκών για υγειονομική περίθαλψη και μακροχρόνια μέριμνα. Η τάση αυτή και η επακόλουθη αύξηση του λόγου εξάρτησης της τρίτης ηλικίας αναμένεται να παρατηρηθούν σε όλα τα κράτη μέλη. Η θεαματική αύξηση των γεννήσεων (baby-boom) θα έχει ως συνέπεια την αύξηση του ποσοστού εξάρτησης της τρίτης ηλικίας από το 2030 έως το 2050 (ανάλογα με τη χώρα) και, στη συνέχεια, την ελαφρά πτώση του. Οι συνδυασμένες επιπτώσεις της αύξησης του αριθμού των ηλικιωμένων ατόμων λόγω της γήρανσης της γενιάς με τη θεαματική αύξηση των γεννήσεων (baby-boom), των χαμηλών ποσοστών γονιμότητας και του υψηλότερου προσδόκιμου ζωής θα είναι τέτοιες που η αύξηση του ποσοστού εξάρτησης της τρίτης ηλικίας δεν θα μπορεί να ανακοπεί από εισροή μεταναστών σε ρεαλιστικά επίπεδα. Έτσι, τα συνταξιοδοτικά συστήματα και η κοινωνία γενικότερα, θα πρέπει να προσαρμοστούν στην ύπαρξη σταθερά υψηλότερου ποσοστού ηλικιωμένων ατόμων στην κοινωνία. Ταυτόχρονα, η κοινωνία οφείλει να αναγνωρίσει ότι οι σημερινές και οι μελλοντικές γενιές ηλικιωμένων διαθέτουν μεγαλύτερη μόρφωση, είναι πιο υγιείς και μπορούν, επομένως, να συνεισφέρουν περισσότερο στην κοινωνία σε σχέση με τις προηγούμενες γενιές. Ένα άτομο 65 ετών σήμερα διαφέρει από ένα άτομο που ήταν 65 ετών πριν από σαράντα χρόνια ή από ένα άτομο που θα είναι 65 ετών σε σαράντα χρόνια. Το γεγονός αυτό πρέπει να ληφθεί υπόψη από τους κοινωνικούς θεσμούς.
12. Η προβλέψιμη δημογραφική αλλαγή όπως αναφέρεται στην παρούσα έκθεση είναι η κύρια κινητήρια δύναμη πίσω από τις μεταρρυθμιστικές προσπάθειες των κρατών μελών, αν και από τις εθνικές εκθέσεις προκύπτει ότι οι περισσότερες μεταρρυθμίσεις επιχειρούν να αντιμετωπίσουν ταυτόχρονα και άλλες προκλήσεις. Χωρίς τη λήψη κατάλληλων μεταρρυθμιστικών μέτρων, η δημογραφική γήρανση θα έχει σοβαρές επιπτώσεις στην οικονομική ισορροπία των συνταξιοδοτικών

συστημάτων. Όπως όμως θα δούμε παρακάτω, εκείνο που απειλεί σημαντικά την οικονομική ισορροπία των συνταξιοδοτικών συστημάτων δεν είναι τόσο η εξέλιξη του λόγου εξάρτησης της τρίτης ηλικίας όσο η εξέλιξη του λόγου οικονομικής εξάρτησης (δηλαδή ο λόγος δημογραφικής εξάρτησης διορθωμένος κατά τα ποσοστά απασχόλησης). Υπό αυτό το πρίσμα, οι αναμενόμενες εξελίξεις μπορεί να είναι λιγότερο δυσμενείς από τα προγνωστικά των δημογραφικών προβολών, εάν συνεχιστεί η ανακοπή των δυσμενών τάσεων που παρατηρήθηκαν στην ΕΕ κατά τις δεκαετίες του 1970 και του 1980 (μείωση του ποσοστού απασχόλησης και μεγάλα δημόσια ελλείμματα).

13. Αν και η δημογραφική αλλαγή αναμένεται να έχει συνέπειες στην οικονομική ισορροπία και των τριών πυλώνων συνταξιοδοτικών συστημάτων, εκφράζεται ιδιαίτερη ανησυχία για τον πρώτο πυλώνα και για τον κίνδυνο η αύξουσα ανισορροπία μεταξύ των εσόδων από εισφορές και των πληρωμών παροχών να οδηγήσει τελικά στην αποσταθεροποίηση των δημόσιων οικονομικών. Το ζήτημα αυτό εξετάζεται επί του παρόντος από την επιτροπή οικονομικής πολιτικής, η οποία, όπως είχε ζητηθεί από το Συμβούλιο ECOFIN του Φεβρουαρίου 2000, εκπόνησε μια ενδιάμεση έκθεση για τον αντίκτυπο του φαινομένου της γήρανσης στην ισορροπία της χρηματοδότησης των δημόσιων συνταξιοδοτικών καθεστώτων. Η εν λόγω έκθεση εξετάζει δύο υποθέσεις: μια υπόθεση εξέλιξης με βάση τις υπάρχουσες τάσεις και άλλη μία που αντιστοιχεί στην εφαρμογή της στρατηγικής πλήρους απασχόλησης της Λισσαβόνας.
14. Τα δεδομένα της πρώτης υπόθεσης της εν λόγω έκθεσης είναι η κεντρική δημογραφική υπόθεση της Eurostat και οι μακροοικονομικές υποθέσεις που διατυπώθηκαν σε συνεργασία με τον ΟΟΣΑ. Οι υποθέσεις αυτές μπορούν να χαρακτηριστούν ως «τρέχουσα πολιτική» καθώς θεωρούν δεδομένη τη μη εφαρμογή νέων διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων όπως ορίζουν οι στόχοι που έθεσε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνας: τα ποσοστά ανεργίας παραμένουν υψηλά σε πολλές χώρες και τα ποσοστά απασχόλησης, αν και αυξάνονται για τις γυναίκες, παραμένουν χαμηλά για ορισμένες κατηγορίες του ενεργού πληθυσμού, οι αυξήσεις της παραγωγικότητας διατηρούν τη σημερινή τους τάση και θα συγκλίνουν μεταξύ 2020 και 2030 στο 1,75%. Με βάση αυτές τις υποθέσεις, τα κράτη μέλη προέβησαν σε δημοσιονομικές προβολές ώστε να υπολογίσουν πώς θα εξελιχθεί μέχρι το 2050 το μερίδιο των δημοσίων δαπανών για συντάξεις στο ΑΕγχΠ. Οι προβολές αυτές λαμβάνουν υπόψη τις μεταρρυθμίσεις των συνταξιοδοτικών συστημάτων, οι οποίες έχουν ήδη αποφασιστεί και θα παραγάγουν τα αποτελέσματά τους κατά τη διάρκεια της υπό εξέταση περιόδου.

Πίνακας 2: Προβολές των δημοσίων δαπανών για τις συντάξεις - Παραδοχές όσον αφορά τις τάσεις⁽¹⁾ (σε ποσοστά του ΑΕγχΠ, χωρίς τους φόρους)

	2000	2005	2010	2020	2030	2040	2050	Ανώτατη αύξηση
Βέλγιο	9,3	8,7	9,0	10,4	12,5	13,0	12,6	3,7
Δανία ⁽²⁾	10,2	11,3	12,7	14,0	14,7	13,9	13,2	4,5
Γερμανία ⁽³⁾	10,3	9,8	9,5	10,6	13,2	14,4	14,6	4,3
Ελλάδα ⁽⁴⁾	12,6	12,4	12,6	15,4	19,6	23,8	24,8	12,2
Ισπανία	9,4	9,2	9,3	10,2	12,9	16,3	17,7	8,3
Γαλλία	12,1	12,2	13,1	15,0	16,0	15,8	N.A.	3,9
Ιρλανδία	4,6	4,5	5,0	6,7	7,6	8,3	9,0	4,4
Ιταλία	14,2	14,1	14,3	14,9	15,9	15,7	13,9	1,7
Λουξεμβούργο ⁽⁵⁾	7,4	7,4	7,5	8,2	9,2	9,5	9,3	2,1

Κάτω Χώρες ⁽⁶⁾	7,9	8,3	9,1	11,1	13,1	14,1	13,6	6,2
Αυστρία	14,5	14,4	14,8	15,7	17,6	17,0	15,1	3,1
Πορτογαλία	9,8	10,8	12,0	14,4	16,0	15,8	14,2	6,2
Φινλανδία ⁽³⁾	11,3	10,9	11,6	14,0	15,7	16,0	16,0	4,7
Σουηδία	9,0	8,8	9,2	10,2	10,7	10,7	10,0	1,7
Ηνωμένο Βασίλειο ⁽⁷⁾	5,1	4,9	4,7	4,4	4,7	4,4	3,9	0,0

Πηγή: Επιτροπή Οικονομικής Πολιτικής

⁽¹⁾ Εξαιρείται πάντως της Ισπανίας η οποία θεώρησε δεδομένη μεγαλύτερη μείωση της ανεργίας (4% μακροπρόθεσμα), και της Πορτογαλίας και Δανίας που θεώρησαν δεδομένο ποσοστό αύξησης της παραγωγικότητας 3% η πρώτη και 1,5% η δεύτερη.

⁽²⁾ Για τη Δανία, χωρίς το συμπληρωματικό ημιχρηματοδοτούμενο σύστημα, η αύξηση από το 2000 ως το έτος αιχμής είναι μόνο 3,1% του ΑΕγχΠ.

⁽³⁾ Οι αριθμοί αναφέρονται στα εκ του νόμου συνταξιοδοτικά συστήματα *πλην του συστήματος των δημοσίων υπαλλήλων 'Beamtensversorgung'*.

⁽⁴⁾ *προσωρινά στοιχεία.*

⁽⁵⁾ Οι αριθμοί αναφέρονται στα δημόσια συνταξιοδοτικά συστήματα για τον ιδιωτικό τομέα και δεν περιλαμβάνουν τα δημόσια συνταξιοδοτικά συστήματα για τους δημόσιους υπαλλήλους και τους εξομοιούμενους ιδιωτικούς υπαλλήλους.

⁽⁶⁾ Για τις Κάτω Χώρες, η δεύτερη κατηγορία είναι πολύ αναπτυγμένη. Αυτό έχει άμεσα θετικό αποτέλεσμα στο δημόσιο συνταξιοδοτικό σύστημα, διότι μειώνει το βάρος του ηλικιωμένου πληθυσμού στις συντάξεις του πρώτου πυλώνα. Υπάρχει όμως και ένα έμμεσο σημαντικό αποτέλεσμα: οι φόροι των μελλοντικών συντάξεων (που προέρχονται από ιδιωτικά κεφάλαια) αναμένεται να είναι πολύ υψηλοί και ενδέχεται να αντισταθμίσουν μερικώς την αύξηση των δημοσίων συντάξεων.

⁽⁷⁾ Οι αριθμοί για το Ηνωμένο Βασίλειο δεν αντικατοπτρίζουν την ουσιαστική αύξηση των συντάξεων που ανακοινώθηκε προσφάτως. Η αλλαγή αυτή αναμένεται να αυξήσει το μερίδιο των δημοσίων δαπανών για συντάξεις στο ΑΕγχΠ. Αυξήθηκε επίσης σημαντικά η κοινωνική προστασία για τους συνταξιούχους και θα τροποποιηθεί ώστε να ενισχύσει τις ιδιωτικές παροχές. Το Ηνωμένο Βασίλειο έχει ακόμη αναπτύξει σε μεγάλο βαθμό τα συστήματα του δεύτερου και τρίτου πυλώνα. Η επιβολή φορολογίας στις μελλοντικές συνταξιοδοτικές παροχές ιδιωτικών ταμείων θα αντισταθμίσει μερικώς την αύξηση των δημοσίων δαπανών για συντάξεις.

15. Για τις προβολές τους, τα κράτη μέλη υπολόγισαν διάφορες παραμέτρους σύμφωνα με τις δικές τους υποθέσεις:

- κατ' αρχάς, την εξέλιξη του ποσοστού απασχόλησης σε κάθε χώρα (ποσοστό ανεργίας και ποσοστό δραστηριότητας) και συνεπώς την εξέλιξη του λόγου οικονομικής εξάρτησης. Η εξέλιξη αυτή όμως εξαρτάται από το αρχικό ποσοστό απασχόλησης των γυναικών και των μεγαλύτερης ηλικίας ατόμων, από τα λεγόμενα διαρθρωτικά ποσοστά ανεργίας, σε περίπτωση μη εφαρμογής των διαρθρωτικών μεταρρυθμιστικών πολιτικών, και από τα αποτελέσματα που έχουν οι επιχειρούμενες ήδη μεταρρυθμίσεις των συνταξιοδοτικών συστημάτων στο ποσοστό απασχόλησης των μεγαλύτερης ηλικίας ατόμων.
- εν συνεχεία, κάθε χώρα υπολόγισε τις εγγενείς εξελίξεις στο ύψος των δημοσίων συντάξεων σε σύγκριση με τα εισοδήματα των απασχολούμενων.

Όπως τονίζει η επιτροπή οικονομικής πολιτικής, πρόκειται για προβολές και όχι για προβλέψεις. Η αξιοπιστία των εν λόγω προβολών εξαρτάται αναγκαστικά από τις παραδοχές, οι οποίες χαρακτηρίζονται από μεγάλη αβεβαιότητα δεδομένου του μεγάλου εύρους της εξεταζόμενης χρονικής περιόδου. Επιπλέον, η εργασία αυτή εξετάζει μία μόνο πτυχή των συνεπειών της γήρανσης, αν και την πιο σημαντική των δημοσίων προϋπολογισμών. Η εργασία αυτή θα συνεχιστεί ώστε να γίνουν πιο συγκεκριμένα και πιο συγκρίσιμα τα αποτελέσματα.

16. Από τις προβολές δαπανών στις οποίες προέβη η επιτροπή οικονομικής πολιτικής προκύπτει σημαντική αύξηση των δημόσιων δαπανών για τις συντάξεις. Ωστόσο, οι επιπτώσεις που προκύπτουν από τις προβολές διαφέρουν από το ένα κράτος μέλος στο άλλο, γεγονός που σημαίνει ότι τα κράτη μέλη ξεκινούν με σημαντικές διαφορές μεταξύ τους ως προς την αναμενόμενη απόδοση της ανάπτυξης, το επίπεδο απασχόλησης, τον βαθμό προόδου της μεταρρυθμιστικής διαδικασίας και την τρέχουσα κατάσταση των δημόσιων οικονομικών. Οι διαφορές των συνταξιοδοτικών συστημάτων οδηγούν επίσης σε διαφορετική αντίληψη των μελλοντικών προκλήσεων.
17. Σύμφωνα με τις προβολές, η δημογραφική γήρανση θα προκαλέσει σημαντική αύξηση της δημόσιας χρηματοδότησης των συνταξιοδοτικών συστημάτων στα περισσότερα κράτη μέλη (βλέπε πίνακα 2). Στις περισσότερες χώρες (Αυστρία, Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Δανία, Ιρλανδία και Φινλανδία) η αύξηση των δαπανών θα είναι της τάξης των 3 έως 5 μονάδων του ΑΕγχΠ. Στην Ισπανία, τις Κάτω Χώρες και την Πορτογαλία η επιβάρυνση θα είναι ακόμη μεγαλύτερη³. Η Ιταλία και η Σουηδία αντίθετα θα παρουσιάσουν σχετικά περιορισμένη αύξηση δαπανών, η οποία δεν θα υπερβεί ποσοστό 2% του ΑΕγχΠ.
18. Οποιαδήποτε αξιολόγηση της κοινωνικής βιωσιμότητας των συντάξεων επιβάλλει - εκτός από την ανάλυση των επιπτώσεων της γήρανσης στις συνταξιοδοτικές δαπάνες - και μια αξιολόγηση της μακροπρόθεσμης εξέλιξης του ύψους των δημόσιων και ιδιωτικών συντάξεων σε σύγκριση με τα εισοδήματα των εργαζομένων. Η επιτροπή κοινωνικής προστασίας θα εκτιμήσει την εξέλιξη αυτή για την περίοδο προβολής σε συνεργασία με την επιτροπή οικονομικής πολιτικής.
19. Επομένως, πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στη συμβολή των συμπληρωματικών συνταξιοδοτικών συστημάτων (συνταξιοδοτικά ταμεία, ασφάλεια ζωής, κ.λπ. - δεύτερος και τρίτος πυλώνας) στη διασφάλιση ασφαλών και ικανοποιητικών εισοδημάτων για τους ηλικιωμένους. Θα πρέπει να εξεταστούν οι συνέπειές τους στη δικαιοσύνη και την αλληλεγγύη των εν λόγω συστημάτων, και οι οικονομικές και φορολογικές τους επιπτώσεις. Θα πρέπει επίσης να αναλυθεί ο αντίκτυπος των δημογραφικών αλλαγών στην απόδοση των χρηματοοικονομικών επενδύσεων των ταμείων βάσει της κεφαλαιοποίησης. Επιπροσθέτως, μπορούν επίσης να εξεταστούν τα περιουσιακά στοιχεία των ηλικιωμένων (ιδίως όσον αφορά στην ιδιόκτητη στέγη).

2.2. Νέα πρότυπα απασχόλησης

20. Τα περισσότερα συνταξιοδοτικά συστήματα είχαν σχεδιαστεί αρχικά για νοικοκυριά στα οποία οι άνδρες εργάζονταν υπό καθεστώς πλήρους απασχόλησης και αποτελούσαν τα μόνα στηρίγματα της οικογένειας. Η αύξηση της απασχόλησης των γυναικών, αλλά και η ανάγκη για αυξημένη ευελιξία της απασχόλησης, οδήγησαν στην ταχεία ανάπτυξη διαφοροποιημένων μορφών απασχόλησης, όπως η μερική απασχόληση, η προσωρινή απασχόληση και η έκτακτη εργασία. Το φαινόμενο της δια βίου απασχόλησης στον ίδιο εργοδότη αρχίζει πλέον να εξαλείφεται.
21. Οι ευέλικτες αυτές μορφές απασχόλησης αποτελούσαν ήδη πάνω από το 28% του συνολικού αριθμού θέσεων εργασίας στην ΕΕ το 1999. Η μερική απασχόληση

³ Βλέπε υποσημείωση αριθ. 5 του πίνακα 2.

αφορά κυρίως τις γυναίκες, οι οποίες καταλαμβάνουν σχεδόν το 80% του συνολικού αριθμού θέσεων εργασίας μερικής απασχόλησης. Ωστόσο, ραγδαία αύξηση σημειώνει και ο αριθμός των ανδρών που εργάζονται υπό καθεστώς μερικής απασχόλησης. Το ήμισυ των καθαρών πρόσθετων θέσεων εργασίας που δημιουργήθηκαν για άνδρες από το 1994 έως το 1999 ήταν μερικής απασχόλησης. Η προσωρινή και η έκτακτη εργασία έχουν επίσης αυξηθεί κατά τα τελευταία πέντε χρόνια από 11% σε 13%.

22. Οι ευέλικτες αυτές μορφές απασχόλησης, που αφορούν κυρίως στις γυναίκες και στους νέους, παρουσιάζουν ορισμένες προκλήσεις για τη μελλοντική κοινωνική βιωσιμότητα των συνταξιοδοτικών συστημάτων. Αναβάλλοντας την πραγματική ενσωμάτωση των νέων στην αγορά εργασίας ή εδραιώνοντας μια επισφαλή σχέση με αυτήν, οι ευέλικτες αυτές μορφές απασχόλησης δεν συμβάλλουν ενδεχομένως στη συγκέντρωση επαρκών αποθεμάτων για την παροχή συντάξεων στο μέλλον σε μια σημαντική μερίδα του σημερινού εργατικού δυναμικού. Εάν δεν έχουν πρόσβαση σε επαρκείς υπηρεσίες για τη μέριμνα των παιδιών και/ή σε προσήκον καθεστώς αδειών, οι γυναίκες έχουν την τάση να διακόπτουν τη σταδιοδρομία τους μετά τη γέννηση του πρώτου ή του δεύτερου παιδιού τους, μειώνοντας έτσι τα συνταξιοδοτικά τους δικαιώματα. Απαιτείται ενδεχομένως επανεξέταση των όρων βάσει των οποίων οι πιο ευέλικτες αυτές μορφές απασχόλησης δημιουργούν συνταξιοδοτικά δικαιώματα ώστε να υπάρξει μέριμνα για την εξασφάλιση των εν λόγω εργαζομένων και τη θέσπιση κινήτρων, ιδίως για τις γυναίκες, με στόχο την είσοδο ή την επάνοδό τους στην αγορά εργασίας.
23. Ορισμένα κράτη μέλη επιχειρούν να αντιμετωπίσουν τα νέα αυτά προβλήματα που δημιουργούν οι πιο ευέλικτες μορφές απασχόλησης. Η Ισπανία παρατηρεί ότι το επίπεδο των συντάξεων των ατόμων που συνάπτουν νέου τύπου συμβάσεις τείνει να μην υπερβαίνει το μέσο όρο, αλλά ότι οι μέθοδοι προσαρμογής των συνταξιοδοτικών συστημάτων στην εν λόγω κατάσταση βρίσκονται επί του παρόντος υπό επανεξέταση. Στην Αυστρία, τη Γερμανία και την Ιταλία καταβάλλονται προσπάθειες να ενταχθούν ορισμένες από τις νέες αυτές μορφές εργασίας (μερική απασχόληση, εργασία κατ' οίκον και τηλεεργασία, «νέος τύπος αυτοαπασχολούμενου», περιοδική απασχόληση) στο πεδίο εφαρμογής του εκ του νόμου προβλεπόμενου συστήματος κοινωνικής προστασίας. Σε μία από τις πρόσφατες μεταρρυθμίσεις της, η Αυστρία επέκτεινε την υποχρεωτική ασφάλιση σε όλες τις μορφές προσοδοφόρας απασχόλησης, αυξάνοντας έτσι τους ασφαλισμένους της κατά 60.000. Στη Γαλλία, τα άτομα που απασχολούνται σε επισφαλείς θέσεις εργασίας επωφελούνται από γενναιόδωρους κανόνες περί αναγνώρισης των περιόδων απασχόλησης και διακοπής της εργασίας στο πλαίσιο του συνταξιοδοτικού συστήματος για την τρίτη ηλικία. Στη Φινλανδία, όλες οι μορφές προσοδοφόρας απασχόλησης διάρκειας τουλάχιστον ενός μηνός επιτρέπουν τη διεκδίκηση συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων βάσει του εκ του νόμου προβλεπόμενου συστήματος.

2.3. Εξέλιξη των δομών της οικογένειας

24. Ο αριθμός των ευρωπαϊκών νοικοκυριών και οικογενειών αυξάνεται, ενώ μειώνεται αντίστοιχα το μέσο μέγεθός τους (2,4 άτομα ανά νοικοκυριό το 1999, σε σύγκριση με 2,8 το 1981). Ταυτόχρονα, μειώνεται η σταθερότητα των νοικοκυριών λόγω διάλυσης των οικογενειών και της αντιμετώπισης της οικογένειας όλο και λιγότερο ως θεσμού (λιγότεροι γάμοι, περισσότερες συμβιώσεις, και γεννήσεις εκτός γάμου). Ωστόσο, μεγάλες είναι οι διαφορές που

σημειώνονται μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ. Στα κράτη μέλη της Νότιας Ευρώπης εντοπίζεται σημαντικός αριθμός μεγάλων και πιο πολύπλοκων νοικοκυριών στα οποία συμβιώνουν διάφορες γενιές. Οι νέοι έχουν την τάση να παραμένουν για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα στο πατρικό τους σπίτι. Τα κράτη μέλη της Βόρειας Ευρώπης χαρακτηρίζονται από αύξηση του αριθμού των νέων και των ηλικιωμένων που ζουν μόνοι. Τέλος, σε όλα τα κράτη μέλη το συνολικό ποσοστό γονιμότητας είναι χαμηλότερο από το επίπεδο που απαιτείται για την αντικατάσταση του πληθυσμού. Τα χαμηλότερα ποσοστά γονιμότητας εντοπίζονται πάντως στα κράτη μέλη της Νότιας Ευρώπης όπου ο συνδυασμός επαγγελματικού και οικογενειακού βίου αποδεικνύεται δυσκολότερος.

25. Ένα αποτέλεσμα της μείωσης του ποσοστού γονιμότητας είναι ότι οι ηλικιωμένοι δεν μπορούν πλέον να βασίζονται στην υποστήριξη από την οικογένειά τους όπως στο παρελθόν. Η αστικοποίηση και η αυξημένη γεωγραφική κινητικότητα επιδεινώνουν το φαινόμενο αυτό καθώς όλο και περισσότερα παιδιά ζουν μακριά από τους ηλικιωμένους γονείς τους. Επίσης, αναμένεται ότι η αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας θα οδηγήσει σε μείωση της ικανότητάς τους να φροντίζουν τους ηλικιωμένους συγγενείς όπως στο παρελθόν. Υπό τη νέα αυτή πραγματικότητα, οι πραγματικές συνθήκες διαβίωσης των ηλικιωμένων θα καθορίζονται όλο και περισσότερο από την πρόσβασή τους σε υπηρεσίες (μέριμνα κατ' οίκον και παροχή εξειδικευμένων υπηρεσιών σε εξαρτώμενους ηλικιωμένους).
26. Στις απαντήσεις που έδωσαν στο ερωτηματολόγιο, ορισμένα κράτη μέλη τόνισαν τις επιπτώσεις των εν λόγω σημαντικών κοινωνικών αλλαγών. Η Ελλάδα υπογραμμίζει ότι κατά το παρελθόν η παραδοσιακή οικογενειακή αλληλεγγύη συνέβαλε σημαντικά στην κοινωνική προστασία. Σήμερα, όμως, η αλληλεγγύη αυτή τείνει να εξασθενήσει λόγω της αστικοποίησης της κοινωνίας και της μείωσης των απογόνων. Η Ιρλανδία τόνισε την τάση για αύξηση των ζευγαριών που συζούν και των μονογονεϊκών νοικοκυριών. Κατά την περίοδο 1990 - 1999 υπερδιπλασιάστηκε ο αριθμός των μονογονεϊκών οικογενειών που έλαβαν επίδομα εισοδήματος από το κράτος. Ακόμη, το 1999, οι γεννήσεις εκτός γάμου υπερέβησαν το 30% σε σύγκριση με 5% το 1980, αν και πολλοί από τους γονείς αναμένεται να παντρευτούν αργότερα. Το Ηνωμένο Βασίλειο παρατηρεί επίσης συνεχή πτώση του ποσοστού των γάμων και αύξηση των ζευγαριών που συζούν.
27. Αυξάνει επίσης ο αριθμός των μονογονεϊκών νοικοκυριών. Έχει, όμως, επιβραδυνθεί ο ρυθμός αύξησής τους και ενδέχεται να παρουσιάσει μείωση σε απόλυτους αριθμούς από το 2010 και μετά, καθώς θα συρρικνωθεί η ηλικιακή ομάδα με τις περισσότερες μονογονεϊκές οικογένειες. Η συνεχής αύξηση του αριθμού των ζευγαριών που συζούν μπορεί να ερμηνευθεί ως τάση για αναβολή του γάμου. Αυτό συνεπάγεται ενδεχομένως ότι τα μεσήλικα παντρεμένα ζευγάρια με παιδιά θα εξακολουθήσουν να αποτελούν τον κανόνα, όπως παρατήρησε η Γερμανία.
28. Πολλές χώρες είναι της γνώμης ότι τα συνταξιοδοτικά συστήματα πρέπει να προσαρμοστούν ώστε να ανταποκριθούν καλύτερα στα διαφορετικά αυτά οικογενειακά πρότυπα. Η Αυστρία, για παράδειγμα, τονίζει κυρίως την ανάγκη προσαρμογής των συνταξιοδοτικών συστημάτων στον αυξανόμενο αριθμό διαζυγίων και μονογονεϊκών νοικοκυριών, αλλά και την ανάγκη ενίσχυσης της αυτονομίας των γυναικών. Οι Κάτω Χώρες, η Σουηδία και η Φινλανδία, αντίθετα, εκτιμούν ότι είναι ήδη επαρκώς προετοιμασμένες για να αντιμετωπίσουν τις

αλλαγές αυτές στη δομή των οικογενειών, χάρη στα συνταξιοδοτικά τους συστήματα, τα οποία έχουν ως κύριο άξονα το άτομο. Στη Σουηδία, τα παράγωγα δικαιώματα καταργούνται σταδιακά ενώ οι συντάξεις επιζώντων και τα επιδόματα συζύγου, χαρακτηριστικά παραδείγματα παράγωγων δικαιωμάτων, αντιπροσωπεύουν όλο και μικρότερο ποσοστό των συνταξιοδοτικών παροχών. Η παλαιότερη σύνταξη χηρείας αντικαταστάθηκε από ένα νέο, προσωρινό και ανεξάρτητο φύλου ρυθμιστικό επίδομα. Η Σουηδία δεν αναμένει, επομένως, να δημιουργηθούν προβλήματα λόγω των αλλαγών στη δομή της οικογένειας, εκτός και αν οι αλλαγές αυτές επηρεάσουν αρνητικά τη γονιμότητα. Η Σουηδία επιμένει ότι απαραίτητη προϋπόθεση για τη διατήρηση της απασχόλησης σε υψηλά επίπεδα είναι η παροχή δυνατοτήτων στους γονείς ώστε να μπορούν να συνδυάζουν με επιτυχία τη σταδιοδρομία και τις οικογενειακές υποχρεώσεις.

3. Αντιμετώπιση των προκλήσεων

29. Τα συνταξιοδοτικά συστήματα έχουν έναν κοινωνικό σκοπό, την παροχή, δηλαδή, στους συνταξιούχους επαρκούς εισοδήματος. Ωστόσο, δεν μπορούν να επιτελέσουν την αποστολή τους εάν δεν στηρίζονται σε υγιή οικονομική βάση. Επομένως, σωστά οι πρόσφατες συναφείς συζητήσεις επικεντρώθηκαν κυρίως στην **οικονομική βιωσιμότητα των συνταξιοδοτικών συστημάτων**. Από τις εκθέσεις των κρατών μελών για τα συνταξιοδοτικά συστήματα προκύπτει, πάντως, ότι υπάρχει μεγάλη ανησυχία για τη **διατήρηση της κοινωνικής συνοχής και αλληλεγγύης** και για την **προσαρμογή των συνταξιοδοτικών συστημάτων σε μια μεταβαλλόμενη κοινωνία**. Η ενότητα αυτή αναφέρεται σε ορισμένες μεθόδους βελτίωσης της διαφάνειας και της ικανότητας πρόβλεψης των συνταξιοδοτικών συστημάτων. Στη συνέχεια, προβαίνει σε επισκόπηση των μεταρρυθμιστικών προσπαθειών που καταβάλλονται για την επίτευξη των ευρύτερων αυτών στόχων και επιχειρεί τον συσχετισμό τους με τους δέκα στόχους και αρχές της ανακοίνωσης της Επιτροπής του Οκτωβρίου 2000.

3.1. Διαφάνεια και ικανότητα πρόβλεψης

30. Εάν οι στρατηγικές για τη βιωσιμότητα των συντάξεων στοχεύουν στην ενδυνάμωση της εμπιστοσύνης του κοινού, οφείλουν πρώτα να ενισχύσουν τη διαφάνεια και την ικανότητα πρόβλεψης των συνταξιοδοτικών συστημάτων. Είναι σημαντικό τα άτομα να έχουν σαφή ιδέα των παροχών που δικαιούνται ως αντάλλαγμα των εισφορών τους. Οι ποσοτικοί στόχοι που έθεσαν τα κράτη μέλη σχετικά με τις κύριες παραμέτρους των μελλοντικών συνταξιοδοτικών παροχών τους είναι

Εξασφάλιση της διαφάνειας και της ικανότητας πρόβλεψης

Απαιτείται σαφής μεταρρυθμιστική στρατηγική για τη διατήρηση της εμπιστοσύνης του κοινού στα συνταξιοδοτικά συστήματα και την προσαρμογή των ατόμων στις μελλοντικές αλλαγές. Η Γερμανία προτείνει να τεθεί ως στόχος η επίτευξη ποσοστού αντικατάστασης 67%· άλλες χώρες θέτουν όρια στα ποσοστά εισφορών.

μάλλον χρήσιμοι ως προς την άποψη αυτή. Τη μέθοδο αυτή δεν την ακολούθησαν, όμως, πολλά κράτη. Η Ιρλανδία δηλώνει ότι ο κύριος μεταρρυθμιστικός της στόχος είναι η καθιέρωση ενός προβλέψιμου βασικού επιπέδου συνταξιοδοτικού ποσοστού. Επί του παρόντος συζητείται η καθιέρωση ποσοστού ισοδύναμου με το 34% των μέσων εισοδημάτων από την εργασία. Η

Σουηδία παρέχει ετησίως πληροφορίες σε όλα τα νοικοκυριά για τα δεδουλευμένα συνταξιοδοτικά δικαιώματα, οι οποίες συνοδεύονται από πρόβλεψη των τελικών μελλοντικών συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων. Στη Φινλανδία, τα άτομα δικαιούνται να λαμβάνουν ενημέρωση για τις δεδουλευμένες συντάξεις που δικαιούνται λόγω εργασίας.

31. Ορισμένα κράτη μέλη υιοθέτησαν μέτρα με στόχο τη βελτίωση της ικανότητας πρόβλεψης όσον αφορά στο επίπεδο των συνταξιοδοτικών εισφορών. Καθιέρωσαν ανώτατα όρια για τα ποσοστά εισφορών που καταβάλλονται βάσει των εισοδημάτων, «ώστε να αποτραπεί η υπερβολική άνοδος τους λόγω της δημογραφικής γήρανσης» (Κάτω Χώρες). Οι Κάτω Χώρες έχουν ορίσει ως όριο το 18,25% του φορολογητέου εισοδήματος, με τη δέσμευση να καλύπτουν τις διαφορές που προκύπτουν στα γενικά έσοδα από τη φορολογία. Η Γερμανία έχει αναλάβει παρόμοια δέσμευση: οι εισφορές δεν πρόκειται υπερβούν το 20% το 2020 και 22% το 2030. Αυτό συνοδεύεται από τη δέσμευση να διατηρηθούν τα ποσοστά αντικατάστασης των συντάξεων στο 67% (συμπεριλαμβανομένων των στηριζόμενων από το δημόσιο τομέα παροχών του δεύτερου και τρίτου πυλώνα).
32. Το Βέλγιο θα καθιερώσει ένα ετήσιο "note de vieillissement" το οποίο θα καθορίσει τη δημοσιονομική πολιτική για τις συντάξεις μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα, λαμβάνοντας υπόψη τα πρόσθετα έξοδα και τις λοιπές δαπάνες κοινωνικής ασφάλισης. Το "note de vieillissement" πρόκειται να καθορίσει τη γενική κυβερνητική πολιτική όσον αφορά στην αντιμετώπιση των δαπανών που θα προκύψουν από το φαινόμενο της γήρανσης. Προβλέπονται επίσης εκθέσεις για την οικονομική κατάσταση των αποθεματικών ταμείων, για τις δαπάνες και τα έσοδα των ταμείων. Με στόχο τη σύσταση συνταξιοδοτικών αποθεματικών ταμείων, οι Κάτω Χώρες και η Ιρλανδία θέσπισαν νόμους που καθορίζουν τους όρους - μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα - βάσει των οποίων θα λειτουργούν τα εν λόγω ταμεία, π.χ. όχι αποπληρωμές πριν από το 2020 (Κάτω Χώρες) και το 2025 (Ιρλανδία).
33. Ορισμένα κράτη μέλη αναζητούν τρόπους να καταστήσουν ακόμη περισσότερο διαφανή τον τρόπο λειτουργίας των συστημάτων του 2^{ου} και 3^{ου} πυλώνα. Η Δανία σχεδιάζει να δημοσιεύει τις δαπάνες λειτουργίας των εν λόγω συνταξιοδοτικών συστημάτων, ξεκινώντας από το τρέχον έτος. Μια σημαντική διάσταση του υπό συζήτηση θέματος αφορά στα μέτρα που διασφαλίζουν την ασφάλεια των ιδιωτικών συνταξιοδοτικών καθεστώτων. Το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ιρλανδία και οι Κάτω Χώρες αναφέρουν τους εκτεταμένους νομοθετικούς μηχανισμούς που διέπουν τους όρους λειτουργίας των συνταξιοδοτικών συστημάτων.
34. Η Αυστρία εξέφρασε ενδιαφέρον για ανταλλαγή εμπειριών με άλλα κράτη μέλη όσον αφορά στον τρόπο θέσπισης σαφών μακροπρόθεσμων στόχων και σκοπών σχετικά, για παράδειγμα, με τα μέγιστα επίπεδα εισφορών, τα καθαρά ποσοστά αντικατάστασης, τα ποσοστά φτώχειας, τη βαρύτητα των διαφορών πυλώνων.

3.2. Διασφάλιση της οικονομικής βιωσιμότητας των συνταξιοδοτικών συστημάτων

35. Ανεξάρτητα από τον τρόπο οργάνωσης και χρηματοδότησής τους, όλα τα συνταξιοδοτικά συστήματα οφείλουν να προσπορίζουν στους συνταξιούχους οικονομικά μέσα αντλούμενα από τα αποθέματα που δημιουργούν. Τα προβλήματα των συστημάτων αυτών απορρέουν σε μεγάλο βαθμό από την όλο

και πιο δυσμενή αναλογία του αριθμού των εργαζομένων προς τον αριθμό των συνταξιούχων. Η αύξηση της ανεργίας από τη δεκαετία του 1970 μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1990 ανάγκασε τις περισσότερες χώρες να χρησιμοποιήσουν ως μέτρο ρυθμιστικό της αγοράς εργασίας τη μείωση της πραγματικής ηλικίας συνταξιοδότησης, ή αλλιώς να ενθαρρύνουν την πρόωγη αποχώρηση των εργαζομένων από την αγορά εργασίας, προκειμένου να αμβλύνουν τις άμεσες κοινωνικές συνέπειες της βιομηχανικής ανασυγκρότησης.

36. Αν και η στρατηγική αυτή βρίσκεται επί του παρόντος υπό επανεξέταση στα περισσότερα κράτη μέλη, η άποψη ότι η αύξηση του προσδόκιμου ζωής πρέπει να κατανεμηθεί μεταξύ παράτασης του χρόνου εισπραξής της σύνταξης και παράτασης της εργασιακής δραστηριότητας είναι κάθε άλλο παρά δημοφιλής. Για να καταστούν όμως τα συνταξιοδοτικά συστήματα βιώσιμα, η όποια στρατηγική πρέπει πρώτα απ' όλα να αντιμετωπίζει την αιτία του προβλήματος, δηλαδή την αύξουσα ανισορροπία μεταξύ του αριθμού των εργαζομένων και των συνταξιούχων. Στην αντίθετη περίπτωση οι υπεύθυνοι λήψης αποφάσεων θα είναι αναγκασμένοι να διαιτητεύσουν μεταξύ των γενεών αποφασίζοντας το ποσοστό των εισφορών των εργαζομένων και το ύψος του βιοτικού επιπέδου των συνταξιούχων. Τέτοιου είδους επιλογές, με κύριο άξονα τη διανομή των εισοδημάτων μεταξύ των γενεών, ενδέχεται να αποδειχθούν επιζήμιες για τη συνοχή και τη σταθερότητα των ευρωπαϊκών κοινωνιών. Αν και η υγιής δημοσιονομική διαχείριση σήμερα μπορεί πράγματι να συμβάλει στην αύξηση των διαθέσιμων στο μέλλον οικονομικών πόρων, πρώτη προτεραιότητα πρέπει να αποτελεί η εξεύρεση τρόπου για την αύξηση του επιπέδου της απασχόλησης.

Εξασφάλιση υγιών και βιώσιμων δημόσιων οικονομικών

Η αύξηση των ποσοστών απασχόλησης και η υγιής διαχείριση των δημόσιων οικονομικών μπορούν να αποτρέψουν μερικώς τη δύσκολη επιλογή μεταξύ υψηλότερων ποσοστών εισφορών/φόρων και χαμηλότερων συντάξεων.

3.2.1. Οι επιπτώσεις της βελτίωσης των επιδόσεων της απασχόλησης

37. Η επιτροπή κοινωνικής προστασίας εκφράζει την ικανοποίησή της, επειδή τόσο η ανακοίνωση της Επιτροπής όσο και η έκθεση της επιτροπής οικονομικής πολιτικής εξαίρουν τη σπουδαιότητα της στρατηγικής της Λισσαβόνας, στρατηγικής συνιστάμενης σε αξιοποίηση όλου του διαθέσιμου δυναμικού απασχόλησης σε συνδυασμό με την ύπαρξη υγιών μακροοικονομικών πολιτικών και ευνοϊκών για την ανάπτυξη διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων που δημιουργούν θετικό περιβάλλον για την οικονομία και την επιχειρηματική δραστηριότητα. Η επιτυχία της ενοποιημένης αυτής στρατηγικής που αναγγέλθηκε στη σύνοδο της Λισσαβόνας είναι ουσιαστική για τη μελλοντική βιωσιμότητα των συνταξιοδοτικών συστημάτων.
38. Αντίστροφα, η μεταρρύθμιση των συνταξιοδοτικών συστημάτων μπορεί να συμβάλει σημαντικά στην αύξηση των ποσοστών απασχόλησης εάν βελτιωθούν τα κίνητρα για συμμετοχή στην αγορά εργασίας. Η επιτροπή κοινωνικής προστασίας χαιρετίζει επομένως την έκκληση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Στοκχόλμης προς το Συμβούλιο και την Επιτροπή να καταρτίσουν από κοινού

έκθεση, την οποία θα υποβάλουν στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο που θα λάβει χώρα την άνοιξη του 2002, με θέμα την αύξηση του ποσοστού συμμετοχής του εργατικού δυναμικού στην αγορά εργασίας και την παράταση του επαγγελματικού βίου των ηλικιωμένων.

39. Τα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Λισσαβόνας καθόρισαν ότι με βάση μια ετήσια αύξηση του ΑΕγχΠ κατά 3% στα προσεχή έτη, τα κράτη μέλη θα πρέπει να φθάσουν μέχρι το 2010 σε συνολικό μέσο ποσοστό απασχόλησης 70%, και άνω του 60% για τις γυναίκες. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Στοκχόλμης πρόσθεσε στα ανωτέρω τον εξής συγκεκριμένο στόχο: τα ποσοστά απασχόλησης των γυναικών και των ανδρών ηλικίας 55 έως 64 ετών πρέπει να φθάσουν το 50% μέχρι το 2010.
40. Στη βάση των στόχων της Λισσαβόνας, η επιτροπή οικονομικής πολιτικής ανέπτυξε μία υπόθεση εργασίας και ζήτησε από τα κράτη μέλη να πραγματοποιήσουν μελέτη για την εξέλιξη των δημόσιων δαπανών συνταξιοδότησης σύμφωνα με αυτήν. Προϋποτίθεται ότι οι διαρθρωτικές πολιτικές εφαρμόζονται με επιτυχία και οδηγούν σε σημαντική αύξηση του ποσοστού απασχόλησης και σε σημαντική μείωση του ποσοστού ανεργίας. Η βάση σύγκρισης αντιστοιχεί στον μέσο όρο των τριών κρατών μελών που παρουσίασαν τις καλύτερες επιδόσεις κατά το δεύτερο ήμισυ της δεκαετίας του 1990. Υπολογίζεται ότι το 2045 το συνολικό ποσοστό απασχόλησης θα φθάσει το 83%. Η έκθεση της επιτροπής οικονομικής πολιτικής ορθώς τονίζει ότι η επίτευξη του στόχου αυτού θα είναι αδύνατη στις περισσότερες χώρες, εάν δεν μεταρρυθμιστούν τα συνταξιοδοτικά καθεστάτα και δεν δοθούν στους εργαζόμενους πρόσθετα κίνητρα για αναβολή της συνταξιοδότησής τους. Εξάλλου, σύμφωνα πάντα με το σενάριο της Λισσαβόνας, το 2045 το ποσοστό ανεργίας θα συγκλίνει στο 4%. Θεωρήθηκε επίσης δεδομένη μια ευνοϊκή εξέλιξη του αριθμού των ατόμων σε ενεργό ηλικία (υψηλή δημογραφική υπόθεση της Eurostat).
41. Στον πίνακα 3 εμφανίζονται τα αποτελέσματα στα οποία οδηγούν οι προβολές που βασίζονται στο σενάριο της Λισσαβόνας, σύμφωνα με το οποίο θα ελαττωθεί η αύξηση του τμήματος του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος που διατίθεται για τις δημόσιες συντάξεις. Το πέρασμα από τα αποτελέσματα που οδηγούν οι παραδοχές όσον αφορά τις τάσεις στα αποτελέσματα των υποθέσεων της Λισσαβόνας δεν είναι απλό, επειδή διαφέρουν σημαντικά οι επί μέρους υποθέσεις για κάθε χώρα. Επί παραδείγματι, σύμφωνα με τις τάσεις, το 2050 τα ποσοστά δραστηριότητας θα ποικίλλουν από χώρα σε χώρα από 70% - 83%, ενώ τα ποσοστά ανεργίας θα κυμαίνονται από 4% έως 7% ανάλογα με τη χώρα. Κατόπιν τούτου, οι επιπτώσεις στις συνταξιοδοτικές δαπάνες που συνδέονται με την υπόθεση της Λισσαβόνας εξαρτώνται για κάθε χώρα από το αρχικό σημείο αναφοράς της. Εξαρτώνται επίσης από τη βασική επιλογή της συνεκτίμησης ή μη μιας μεταρρύθμισης των παραμέτρων υπολογισμού των συνταξιοδοτικών καθεστώτων (βλέπε σημείωση ⁽¹⁾ του πίνακα). Οποσδήποτε όμως, όπως σημειώνει η επιτροπή οικονομικής πολιτικής, η πολιτική υψηλού ποσοστού απασχόλησης, όπως ορίστηκε στη Λισσαβόνα, δεν είναι ικανή αφ' εαυτής να ρυθμίσει το πρόβλημα της χρηματοδότησης των συντάξεων μακροπρόθεσμα. Ωστόσο, μειώνοντας τις συνταξιοδοτικές δαπάνες και αυξάνοντας τα εισοδήματα από εισφορές και φόρους πρέπει να συμβάλλει σημαντικά στην αντιμετώπιση των οικονομικών επιπτώσεων του φαινομένου της γήρανσης.

Πίνακας 3: Προβολές των δημόσιων συνταξιοδοτικών δαπανών - Παραδοχή «Λισσαβόνα»⁽¹⁾ (σε ποσοστό του ΑΕγχΠ χωρίς τους φόρους)

	2000	2005	2010	2020	2030	2040	2050	Ανώτατη αύξηση	
								<i>Λισσαβόνα</i>	<i>Τρέχουσα πολιτική</i>
Βέλγιο ⁽²⁾	9,2	7,9	7,6	8,7	10,3	10,8	10,4	1,6	3,7
Δανία	10,2	10,7	11,8	12,8	13,0	12,1	11,3	2,8 ⁽³⁾	4,5 ⁽⁴⁾
Γερμανία	10,3	9,8	9,5	10,5	12,2	12,6	12,3	2,3	4,3
Ελλάδα ⁽⁵⁾	12,6	12,1	11,9	14	16,8	20,2	20,6	8	12,2
Ισπανία	9,4	9,2	9,2	9,8	12,0	14,9	15,8	6,4	8,3
Γαλλία	12,1	11,3	11,7	13,6	14,7	14,8	NA	2,7	3,9
Ιρλανδία	4,6	4,6	5,5	6,7	7,4	8,3	8,2	3,7	4,4
Ιταλία	14,2	13,9	13,9	14,0	14,6	14,5	14,1	0,4	1,7
Λουξεμβούργο ⁽⁶⁾	7,4	7,4	7,5	8,2	9,2	9,5	9,3	2,1	2,1
Κάτω Χώρες ⁽⁷⁾	7,9	8,3	9,2	11,5	13,3	13,9	13,4	6,0	6,2
Αυστρία	14,5	14,4	14,4	14,7	15,8	15,2	13,5	1,3	3,1
Πορτογαλία	9,4	10,1	11,0	12,7	13,5	12,7	11,0	4,1	6,2
Φινλανδία	11,3	10,9	11,6	13,6	15,1	15,4	15,6	4,3	4,7
Σουηδία	9,0	8,6	8,7	9,4	9,6	9,4	8,9	0,6	1,7
Ηνωμένο Βασίλειο ⁽⁸⁾	5,1	4,8	4,4	4,0	4,0	3,8	3,4	0,0	0,0

Πηγή: Επιτροπή Οικονομικής Πολιτικής

⁽¹⁾ Στο πλαίσιο της παραδοχής «Λισσαβόνα», η Γαλλία έλαβε ως δεδομένα ποσοστά ανεργίας και δραστηριότητας κατώτερα από τα παραπάνω. Το δεύτερο ποσοστό είναι χαμηλότερο, επειδή οι προϋποθέσεις συνταξιοδότησης δεν μεταβλήθηκαν ώστε να παράσχουν κίνητρα παραμονής των ηλικιωμένων στην εργασία. Οι γαλλικές προβλέψεις είναι πιο αισιόδοξες μεσοπρόθεσμα (2010-2020), ενώ το αντίθετο συμβαίνει μακροπρόθεσμα. Τα ιταλικά ποσοστά απασχόλησης είναι χαμηλότερα από τα αναφερόμενα στη γενική μεθοδολογία, ενώ η αύξηση της παραγωγικότητας στην Ισπανία, αυξάνεται κάπως μετά το 2035. Η Πορτογαλία επέλεξε υπόθεση μέσης και όχι υψηλής διακύμανσης του πληθυσμού.

⁽²⁾ Το Βέλγιο έλαβε ως δεδομένο ένα ποσοστό απασχόλησης 76,5% λαμβάνοντας υπόψη αυστηρότερους όρους για τα συστήματα πρόωρης συνταξιοδότησης και μακροχρόνιας ανεργίας, την αύξηση του ποσοστού συμμετοχής των γυναικών (εξαίρονται οι γυναίκες κάτω των 30 ετών) και την αύξηση της πραγματικής ηλικίας συνταξιοδότησης. Η αύξηση του ποσοστού απασχόλησης των νέων δεν ελήφθη υπόψη καθώς συνεπάγεται ενδεχομένως χαμηλότερα ποσοστά συμμετοχής στην εκπαίδευση.

⁽³⁾ Για τη Δανία, χωρίς το συμπληρωματικό ημιχρηματοδοτούμενο σύστημα, η αύξηση μετά το 2000 έως το έτος αιχμής είναι μόνο 1,6% του ΑΕγχΠ.

⁽⁴⁾ Για τη Δανία, χωρίς το συμπληρωματικό ημιχρηματοδοτούμενο σύστημα, η αύξηση μετά το 2000 έως το έτος αιχμής είναι μόνο 3,1% του ΑΕγχΠ.

⁽⁵⁾ *προσωρινά στοιχεία.*

⁽⁶⁾ Στην περίπτωση του Λουξεμβούργου οι τάσεις είναι ίδιες με την παραδοχή «Λισσαβόνα»: υποτίθεται ότι η ελεύθερη ανάπτυξη του πραγματικού ΑΕγχΠ κατά 4% ανά έτος για ολόκληρη την περίοδο προβολής αντιστοιχεί στη μέση ανάπτυξη των τελευταίων 40 ετών. Οι αριθμοί αφορούν στο δημόσιο συνταξιοδοτικό σύστημα για τον ιδιωτικό τομέα και δεν περιλαμβάνουν τα δημόσια συνταξιοδοτικά συστήματα για τους δημόσιους υπαλλήλους και τους εξομοιούμενους ιδιωτικούς υπαλλήλους.

⁽⁷⁾ Για τις Κάτω Χώρες, η δεύτερη κατηγορία είναι πολύ ανεπτυγμένη. Αυτό έχει άμεσο θετικό αποτέλεσμα στο δημόσιο συνταξιοδοτικό σύστημα, διότι μειώνει το βάρος του ηλικιωμένου

πληθυσμού στις συντάξεις του πρώτου πυλώνα. Υπάρχει όμως και ένα έμμεσο σημαντικό αποτέλεσμα: οι φόροι επί των μελλοντικών συντάξεων (που προέρχονται από ιδιωτικά κεφάλαια) αναμένεται να είναι πολύ υψηλοί και ενδέχεται να αντισταθμίσουν μερικώς την αύξηση των δημοσίων συντάξεων.

⁽⁸⁾ Οι αριθμοί για το Ηνωμένο Βασίλειο δεν αντικατοπτρίζουν την ουσιαστική αύξηση των συντάξεων που ανακοινώθηκε προσφάτως. Η αλλαγή αυτή αναμένεται να αυξήσει το μερίδιο των δημοσίων δαπανών για συντάξεις στο ΑΕγχΠ. Αυξήθηκε επίσης σημαντικά η κοινωνική προστασία για τους συνταξιούχους και θα τροποποιηθεί ώστε να ενισχύσει τις ιδιωτικές παροχές. Το Ηνωμένο Βασίλειο έχει ακόμη αναπτύξει σε μεγάλο βαθμό τα συστήματα του δεύτερου και τρίτου πυλώνα. Η επιβολή φορολογίας στις μελλοντικές συνταξιοδοτικές παροχές ιδιωτικών ταμείων θα αντισταθμίσει μερικώς την αύξηση των δημοσίων δαπανών για συντάξεις.

42. Η αξιοποίηση όλου του δυναμικού της κοινωνίας, όπως προτάθηκε στη Λισσαβόνα, συνεπάγεται επίσης τη χάραξη ρωμαλέων πολιτικών στον οικονομικό και κοινωνικό τομέα αλλά και στον τομέα της απασχόλησης, πράγμα που συνεπάγεται μεταρρυθμίσεις. Απαιτείται, μεταξύ άλλων, να εφαρμοσθούν πολιτικές που θα καταστήσουν δυνατή μια σημαντική μείωση της διαρθρωτικής ανεργίας, κατάργηση των μηχανισμών πρόωρης συνταξιοδότησης και αύξηση του ποσοστού απασχόλησης των γυναικών. Όπως τονίζει η ανακοίνωση της Επιτροπής, τα συνταξιοδοτικά συστήματα πρέπει επίσης να αναπροσαρμοσθούν ώστε να μην αντιστρατεύονται την υλοποίηση των στοιχείων της στρατηγικής της Λισσαβόνας, ιδίως όσον αφορά στις προϋποθέσεις για βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη, στην ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς και στον αυξανόμενο ανταγωνισμό, για να συμβάλουν θετικά σ' αυτήν.
43. Ασφαλώς το λανθάνον εργατικό δυναμικό διαφέρει από το ένα κράτος μέλος στο άλλο. Η Δανία αναφέρει ότι οι συναφείς με την απασχόληση αριθμοί υπερβαίνουν ήδη τους στόχους της Λισσαβόνας και ότι, συνεπώς, τα περιθώρια για περαιτέρω αυξήσεις είναι μικρά, αν και ορισμένες ομάδες, κυρίως οι ηλικιωμένοι εργαζόμενοι, οι μετανάστες, οι πρόσφυγες και τα άτομα που λαμβάνουν επί του παρόντος συντάξεις αναπηρίας μπορούν ενδεχομένως να συμβάλουν στην αύξηση του συνολικού ποσοστού δραστηριότητας. Το Ηνωμένο Βασίλειο και οι Κάτω Χώρες τονίζουν επίσης τη σημασία που έχει η παροχή βοήθειας στις ομάδες που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση ώστε να εισέλθουν εκ νέου στην αγορά εργασίας, αναφέροντας επίσης τις μονογονεϊκές οικογένειες και τα άτομα που διαβιούν σε περιοχές όπου οι ευκαιρίες απασχόλησης είναι περιορισμένες. Η Αυστρία αναφέρει ότι είναι δυνατή ενδεχομένως η αύξηση των ποσοστών απασχόλησης των νέων με συντόμευση των εκπαιδευτικών περιόδων πριν από την είσοδο στην αγορά εργασίας - υπό τον όρο ότι δεν θα υποβαθμιστεί με τον τρόπο αυτό η ποιότητα της εκπαίδευσης.
44. Στα περισσότερα κράτη μέλη, η αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας συνιστά τον κύριο μοχλό για τη βελτίωση της ισορροπίας μεταξύ των εργαζομένων και των συνταξιούχων. Σχετικά με τη συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας, η Ιρλανδία παρατηρεί ότι κύριο εμπόδιο συνιστά το γεγονός ότι οι ευθύνες και η φροντίδα της οικογένειας βαρύνουν ακόμη δυσανάλογα τις γυναίκες. Αυτό ισχύει ασφαλώς σε όλα τα κράτη μέλη, πολλά εκ των οποίων τονίζουν την ανάγκη για θέσπιση υπηρεσιών ειδικευμένων στη φροντίδα των παιδιών και των ηλικιωμένων καθώς και την ανάγκη διαμόρφωσης πιο φιλικών προς την οικογένεια ωραρίων εργασίας και φιλικότερης οργάνωσης της εργασίας. Η έλλειψη υπηρεσιών πρόνοιας για τα παιδιά και τους ηλικιωμένους και φιλικής προς την οικογένεια οργάνωσης της εργασίας αναγκάζει πολλές γυναίκες να επιλέξουν μεταξύ επαγγελματικής σταδιοδρομίας

και οικογενειακού βίου. Η τακτική αυτή ενδέχεται να οδηγήσει σε μείωση του ποσοστού γονιμότητας επιδεινώνοντας έτσι μακροπρόθεσμα το πρόβλημα της γήρανσης του πληθυσμού.

45. Αν και η ανάγκη για παροχή μεγαλύτερης υποστήριξης στους εργαζόμενους γονείς είναι γενικώς παραδεκτή, αναγνωρίζεται ευρέως επίσης η ανάγκη διατήρησης των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων των ατόμων των οποίων η επαγγελματική σταδιοδρομία καθίσταται δύσκολη λόγω οικογενειακών υποχρεώσεων. Το σημαντικό είναι να μην θεσπιστούν οικονομικά κίνητρα για πλήρη αποχώρηση από την αγορά εργασίας. Η Γερμανία, για παράδειγμα, σχεδιάζει να αυξήσει το ποσοστό των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων των γονέων που εργάζονται υπό καθεστώς μερικής απασχόλησης, προκειμένου να αποτρέψει την πλήρη αποχώρησή τους από την αγορά εργασίας. Μετά από τη συνταξιοδοτική μεταρρύθμιση του 1997, το Βέλγιο εφαρμόζει ένα παρόμοιο μέτρο: οι εργαζόμενοι που απασχολούνται μερικώς για οικογενειακούς λόγους ανταμείβονται με δύο έως πέντε «έτη-δώρο». Το μέτρο αυτό εφαρμόζεται με ευέλικτο τρόπο, επιτρέποντας έτσι στον εργαζόμενο να επιλέξει τον πλέον κατάλληλο για την περίπτωσή του τύπο μερικής απασχόλησης.
46. Η ανάγκη για μείωση της διαφοράς των αποδοχών μεταξύ ανδρών και γυναικών έτσι ώστε η αγορά εργασίας να προσελκύσει περισσότερες γυναίκες τονίζεται και στην έκθεση της Γερμανίας. Αυτό συνδέεται προφανώς με την ποιότητα των θέσεων εργασίας, παράγοντα στον οποίο επέστησε την προσοχή η έκθεση της Ιρλανδίας. Η θετική επίδραση της αυξημένης συμμετοχής εργαζομένων στην αγορά εργασίας είναι δυνατό να αποδυναμωθεί σημαντικά εάν πολλές θέσεις εργασίας παρέχουν χαμηλές αποδοχές και μικρή ασφάλεια όσον αφορά την απασχόληση.
47. Βασικός παράγοντας της οικονομικής ισορροπίας των συνταξιοδοτικών συστημάτων είναι η πρόωρη αποχώρηση των μεγαλύτερης ηλικίας εργαζομένων από την αγορά εργασίας. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1970, η συνταξιοδοτική πολιτική έχει την τάση να αντικατοπτρίζει τις συνθήκες της αγοράς εργασίας. Η πρόωρη συνταξιοδότηση θεωρείτο στα περισσότερα κράτη μέλη ως κοινωνικά αποδεκτή εναλλακτική λύση στην ανεργία και ως ενθάρρυνση για την πρόσληψη νέων. Έτσι, τα συνταξιοδοτικά συστήματα λειτουργούσαν, κατά κάποιο τρόπο, ως ασφαλιστική δικλείδα κατά της ανεργίας, αν και τελείως παθητικά και χωρίς καμία λειτουργία επανένταξης. Υπό το πρίσμα της δημογραφικής αλλαγής, τα κράτη μέλη αναγνωρίζουν όλο και περισσότερο ότι δεν είναι επιβεβλημένη μόνο η μείωση της ανεργίας, αλλά και η αύξηση της απασχόλησης και αποδέχονται ότι τα συνταξιοδοτικά συστήματα πρέπει να παύσουν πλέον να χρησιμοποιούνται για τον περιορισμό της παροχής εργατικού δυναμικού.
48. Η πραγματική ηλικία συνταξιοδότησης ή η ηλικία στην οποία η ενεργή απασχόληση παύει να αντικατοπτρίζει τις πολιτικές αυτές του παρελθόντος είναι σήμερα αισθητά χαμηλότερη από την εκ του νόμου προβλεπόμενη ηλικία συνταξιοδότησης. Στα περισσότερα κράτη μέλη παρατηρείται ραγδαία πτώση της απασχόλησης η οποία ξεκινά από την ηλικία των 55 ετών (βλέπε πίνακα 4).

Πίνακας 4: Ποσοστό απασχόλησης ανά κατηγορία ηλικίας κατά το 1999 ⁽¹⁾

	B	Δ	ΓΕΡ	E	ΙΣ	ΓΑΛ	IP	IT	Λ	KX	A	Π	Φ	Σ	HB	EE15
50-54	60,3	80,4	73,4	60,1	57,2	74,1	62,1	57,2	64,6	70,2	72,7	71,4	78,9	84,2	75,9	69,2
55-59	36,9	70,9	55,1	47,4	44,8	46,8	50,5	36,6	38,2	49,6	41	59,1	54,6	77,8	62,1	50,7

60-64	12,9	34	19,6	30,4	24,7	10,1	35,9	17,9	12,9	18,6	11,7	43,6	22,2	47,9	35,6	22,3
65-69	3,8	6,2	5	11,5	3,9	2,1	14,3	6,2	ανέτ	5,2	4,9	24,8	4,4	10,7	11,6	6,5

Πηγή: Eurostat - Έρευνα για το εργατικό δυναμικό

⁽¹⁾ Τα ανωτέρω ποσοστά απασχόλησης δεν έχουν διορθωθεί για να ληφθεί υπόψη ο αντίκτυπος της μερικής απασχόλησης.

49. Τα κράτη μέλη πρότειναν ένα ευρύ φάσμα μέτρων τα οποία ενδέχεται να ανακόψουν την τάση για πρόωρη συνταξιοδότηση. Πολλά από τα εν λόγω μέτρα καθιστούν αυστηρότερες τις προϋποθέσεις για πρόωρη συνταξιοδότηση ενώ λαμβάνουν υπόψη ειδικές συνθήκες εργασίας οι οποίες ενδέχεται να δικαιολογούν την πρόωρη συνταξιοδότηση. Γενικά, τα κράτη μέλη δεν εξετάζουν το ενδεχόμενο αύξησης της εκ του νόμου προβλεπόμενης ηλικίας συνταξιοδότησης. Αντίθετα, επικεντρώνουν την προσοχή τους σε μέτρα που ενδέχεται να αυξήσουν την πραγματική ηλικία συνταξιοδότησης.

Εξασφάλιση ισορροπίας μεταξύ δικαιωμάτων και υποχρεώσεων

Πολλά κράτη μέλη ενισχύουν τη σχέση μεταξύ εισφορών και παροχών, θεσπίζοντας καλύτερα κίνητρα ώστε οι εργαζόμενοι να παραμένουν για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα στην αγορά εργασίας. Ωστόσο, η αποτελεσματικότητα των μέτρων αυτών εξαρτάται από την υποστήριξη που λαμβάνουν από τις πολιτικές περί απασχόλησης οι οποίες έχουν ως στόχο τους μεγαλύτερης ηλικίας εργαζόμενους.

Πάντως, οι χώρες που δεν προβλέπουν ακόμη την ίδια ηλικία συνταξιοδότησης για άνδρες και γυναίκες θα το επιτύχουν αυξάνοντας σταδιακά την ηλικία συνταξιοδότησης των γυναικών. Η Γαλλία διατηρεί ως επίσημη ηλικία συνταξιοδότησης στο δημόσιο συνταξιοδοτικό σύστημα τα 60 έτη, ενώ αυξάνει τον αριθμό των ετών που απαιτούνται για την παροχή πλήρους σύνταξης. Η Πορτογαλία θέσπισε πρόσφατα μέτρα ευελιξίας όσον αφορά στην ηλικία συνταξιοδότησης. Η Φινλανδία παρέχει ισχυρότερα κίνητρα για μακροβιότερη παραμονή στην αγορά εργασίας αυξάνοντας το ποσοστό δεδουλευμένων παροχών στο εκ του νόμου προβλεπόμενο συνταξιοδοτικό σύστημα από 1,5% ανά έτος σε 2,5% για τα άτομα άνω των 60 ετών. Στη Σουηδία, οι συλλογικές συμβάσεις εργασίας τείνουν να καθορίσουν ως ηλικία συνταξιοδότησης τα 65 χρόνια. Η συναφής με τις συντάξεις μεταρρυθμισμένη νομοθεσία δεν καθορίζει πλέον ηλικία συνταξιοδότησης και το ύψος της σύνταξης εξαρτάται από τα εισοδήματα που αποκτήθηκαν καθ' όλη τη διάρκεια ζωής του ατόμου και την ηλικία συνταξιοδότησής του. Επιβάλλεται, επομένως, να έχουν τα άτομα τη δυνατότητα να εργάζονται και μετά την ηλικία των 65 ετών. Τα πέντε κόμματα στο Κοινοβούλιο, τα οποία υποστήριζαν τη συνταξιοδοτική μεταρρύθμιση συμφώνησαν να προβλέψουν διάταξη η οποία θα παρέχει στους εργαζόμενους τη

Τα συνταξιοδοτικά συστήματα πρέπει να γίνουν περισσότερο ευέλικτα εν όψει των κοινωνικών αλλαγών

Πολλά κράτη μέλη εισάγουν μέτρα που ενισχύουν την ευελιξία της ηλικίας συνταξιοδότησης και καθιερώνουν τη σταδιακή μετάβαση στη συνταξιοδότηση, παρέχοντας έτσι τη δυνατότητα στα άτομα να αποφασίζουν τον τρόπο και τον χρόνο αποχώρησής τους από την αγορά εργασίας.

δυνατότητα να εξακολουθούν να εργάζονται για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα σε σχέση με το παρελθόν. Η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου εξετάζει νέες πτυχές του τρόπου με τον οποίο τα άτομα αντιλαμβάνονται τη συνταξιοδότηση, όπως την έννοια της «κανονικής» ηλικίας συνταξιοδότησης, και την εισαγωγή πιο ευέλικτων συστημάτων που προβλέπουν σταδιακή συνταξιοδότηση. Η Ισπανία θεσπίζει κίνητρα για τους εργαζόμενους που επιθυμούν να παραμείνουν στην αγορά εργασίας μετά την ηλικία των 65 ετών. Τον Απρίλιο του 2001 επετεύχθη συμφωνία με τους κοινωνικούς εταίρους για τη βελτίωση της απασχολησιμότητας των μεγαλύτερης ηλικίας εργαζομένων. Η Ιταλία παρέχει σήμερα στους εργαζόμενους τη δυνατότητα να εργάζονται και μετά την εκ του νόμου προβλεπόμενη ηλικία συνταξιοδότησης με πλήρεις εισφορές και να έχουν δικαίωμα στη σύνταξη και στην πρόνοια σε αντάλλαγμα για τις εισφορές τους. Η σταδιακή μετάβαση της Ιταλίας σε μια ισχυρότερη αναλογική σχέση μεταξύ συντάξεων και εισφορών θα συμβάλει στη θέσπιση ισχυρότερων κινήτρων για αναβολή της συνταξιοδότησης. Η Αυστρία, η Ελλάδα και η Ιρλανδία τονίζουν επίσης τη σημασία σαφών σχέσεων μεταξύ εισφορών και συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων.

50. Μέτρα σαν τα ανωτέρω ενισχύουν επίσης τη γενική τάση για ευέλικτη μετάβαση από την εργασία στη συνταξιοδότηση. Η Γερμανία έκανε το πρώτο βήμα το 1996 θεσπίζοντας το νόμο περί προώθησης της σταδιακής συνταξιοδότησης. Ο νόμος του 1999 περί περαιτέρω ανάπτυξης της μερικής απασχόλησης των ηλικιωμένων βελτίωσε και απλοποίησε για μεγάλη κατηγορία ατόμων τη δυνατότητα σταδιακής μετάβασής τους στη συνταξιοδότηση συνδυάζοντάς την με την παροχή πρόσθετων κινήτρων όσον αφορά την πρόσληψη νέων υπαλλήλων. Οι Κάτω Χώρες ενθαρρύνουν τους κοινωνικούς εταίρους να συζητήσουν την πιθανότητα μετατροπής των προγραμμάτων πρόωρης συνταξιοδότησης σε σχέδια ευέλικτης συνταξιοδότησης. Αρκετά κράτη μέλη προωθούν τη μερική απασχόληση των ηλικιωμένων ως μέτρο σταδιακής μετάβασης στη συνταξιοδότηση. Αυτό απαιτεί φυσικά συνδυασμό του εισοδήματος που αποκτάται από την εργασία και των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων.
51. Ο στόχος της διατήρησης των ηλικιωμένων εργαζομένων όσο το δυνατό περισσότερο στην αγορά εργασίας οδήγησε ορισμένα κράτη μέλη να υιοθετήσουν αυστηρότερη νομοθεσία περί προστασίας της απασχόλησης για τους ηλικιωμένους εργαζόμενους. Η Φινλανδία καθιστά τους εργοδότες όλο και περισσότερο υπεύθυνους για τις συναφείς με την ανεργία ή τα συνταξιοδοτικά δικαιώματα δαπάνες που σχετίζονται με τους ηλικιωμένους εργαζόμενους που απολύουν, και η Γαλλία εξετάζει την πιθανότητα να επιβαρύνονται οι εργοδότες σε περίπτωση απόλυσης ηλικιωμένων εργαζομένων. Η Αυστρία εισήγαγε ένα σύστημα έγκαιρης προειδοποίησης βάσει του οποίου οι μεμονωμένες απολύσεις ηλικιωμένων εργαζομένων πρέπει να γνωστοποιούνται.
52. Ορισμένα κράτη μέλη, κυρίως η Δανία και η Φινλανδία, διαθέτουν προγράμματα τα οποία διευκολύνουν τους εργοδότες να συνειδητοποιήσουν τις δυνατότητες των ηλικιωμένων εργαζομένων. Το Ηνωμένο Βασίλειο, στο πλαίσιο του κώδικα πρακτικής για το εύρος των ηλικιών στην απασχόληση ο οποίος θεσπίζει το πρότυπο της εφαρμογής προσεγγίσεων που δεν οδηγούν σε ηλικιακές διακρίσεις όσον αφορά στην πρόσληψη, στην κατάρτιση και ανάπτυξη, στην προώθηση, στην απόλυση και στη συνταξιοδότηση, σχεδιάζει τη θέσπιση νόμου κατά των διακρίσεων στην απασχόληση λόγω ηλικίας. Ο νόμος αυτός θα εφαρμόσει την οδηγία 2000/78/EK του Συμβουλίου της 27^{ης} Νοεμβρίου 2000 για τη διαμόρφωση

γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία. Προφανώς, η μεταφορά της εν λόγω οδηγίας στα εθνικά δίκαια θα παράσχει σε όλα τα κράτη μέλη τη δυνατότητα να βελτιώσουν την κατάσταση που επικρατεί στην αγορά εργασίας για τους ηλικιωμένους εργαζόμενους. Ορισμένα κράτη μέλη εξετάζουν ήδη μέτρα περιορισμού της χρήσης της υποχρεωτικής συνταξιοδότησης. Έτσι, η σουηδική κυβέρνηση σκοπεύει να προτείνει νόμο βάσει του οποίου θα είναι αδύνατη η σύναψη συμβάσεων που θα απαιτούν από τους εργαζόμενους να αποχωρούν πριν από την ηλικία των 67 ετών.

53. Κύρια αιτία πρόωρης εξόδου από την αγορά εργασίας είναι η αναπηρία. Πολύ συχνά, λόγω αναπηρίας ο εργαζόμενος δεν μπορεί να εκτελέσει την εργασία που έκανε μέχρι εκείνη τη στιγμή, χωρίς αυτό, όμως, να σημαίνει ότι δεν μπορεί να εκτελέσει κάποια άλλη. Η Σουηδία θέσπισε κανόνες που προβλέπουν «λανθάνουσες συντάξεις αναπηρίας», οι οποίες επιτρέπουν στους δικαιούχους να δοκιμάζουν διαφορετικές θέσεις εργασίας για ορισμένο χρονικό διάστημα χωρίς να παύουν να δικαιούνται σύνταξη αναπηρίας. Το Λουξεμβούργο σχεδιάζει να θεσπίσει μια σειρά μέτρων που θα βοηθούν τους εργαζόμενους οι οποίοι δεν είναι πια σε θέση να εκτελέσουν την εργασία που έκαναν να βρουν μια άλλη θέση εργασίας. Η ανάγκη για συντάξεις αναπηρίας μπορεί επίσης να μειωθεί με προσαρμογή των συνθηκών εργασίας στις ανάγκες και τις ικανότητες των ηλικιωμένων εργαζομένων. Η Γαλλία εξετάζει τρόπους προσαρμογής της οργάνωσης της εργασίας στη γενική μείωση του χρόνου εργασίας. Η κυβέρνηση των Κάτω Χωρών, αν και ενθαρρύνει τους κοινωνικούς εταίρους να αναπτύσσουν πολιτικές βελτίωσης της οργάνωσης της εργασίας με στόχο την αύξηση των εργασιακών ευκαιριών για τους ηλικιωμένους εργαζόμενους, αύξησε το όριο ηλικίας των ηλικιωμένων ανέργων που κατ' εξαίρεση μπορούσαν να εγγραφούν στο γραφείο ευρέσεως εργασίας και να βρουν κατάλληλη για αυτούς εργασία από 57 ½ σε 65 έτη.
54. Ασφαλώς, η δια βίου μάθηση είναι ζωτικής σημασίας για τη διατήρηση της απασχολησιμότητας των ηλικιωμένων εργαζομένων. Χωρίς να παρέχουν λεπτομέρειες, αρκετά κράτη μέλη αναφέρονται στην ανάγκη για βελτίωση των ευκαιριών κατάρτισης. Οι Κάτω Χώρες έχουν ήδη θεσπίσει φορολογικά κίνητρα με στόχο την προώθηση της κατάρτισης.

3.2.2 Δίκαιος επιμερισμός των οικονομικών συνεπειών της γήρανσης μεταξύ των γενεών

55. Σύμφωνα με την ανάλυση της επιτροπής οικονομικής πολιτικής, η εφαρμογή πολιτικής με στόχο την επίτευξη υψηλού επιπέδου απασχόλησης συχνά δεν επαρκεί για να αποτρέψει τη μεγάλη αύξηση του ποσοστού των δημοσίων δαπανών για συντάξεις στο ΑΕγχΠ. Εάν δεν υπάρξει υγιής διαχείριση των δημοσίων οικονομικών ώστε να καταστούν διαθέσιμοι πρόσθετοι πόροι (βλέπε ενότητα 3.2.3 κατωτέρω), γεννάται το ερώτημα σχετικά με τις αναπροσαρμογές που πρέπει να γίνουν δια του συνδυασμού διαφόρων

Εξασφάλιση της δικαιοσύνης μεταξύ των γενεών

Η αύξηση του ποσοστού απασχόλησης και η μείωση του δημόσιου χρέους ενδεχομένως να μην επαρκούν για την αντιμετώπιση της πρόκλησης της γήρανσης. Τα κράτη μέλη στοχεύουν στον δίκαιο επιμερισμό των πρόσθετων επιβαρύνσεων μεταξύ εργαζομένων και συνταξιούχων.

παραμέτρων υπολογισμού των συντάξεων και/ή δια της τροποποίησης του μεριδίου έκαστης κατηγορίας συνταξιοδοτικών συστημάτων (πρώτης, δεύτερης και τρίτης). Ο στόχος των εθνικών μεταρρυθμίσεων είναι να εξασφαλίσουν τη δυνατότητα ίσου επιμερισμού των πρόσθετων δαπανών που δημιουργεί η γήρανση μεταξύ εργαζομένων και συνταξιούχων. Επιβάλλεται η παροχή ικανοποιητικού εισοδήματος στην τρίτη ηλικία με ταυτόχρονη διατήρηση του επιπέδου των εισφορών και των φόρων σε αποδεκτά επίπεδα. Η κύρια ανησυχία που διατύπωσαν ορισμένα κράτη μέλη ως προς αυτό αφορά στη διατήρηση των δαπανών των επιχειρήσεων για μη ειδικευμένους εργαζόμενους σε χαμηλά επίπεδα.

56. Υπό το φως των υπό εξέλιξη ή υπό σχεδιασμό μεταρρυθμίσεων, βάσει της παραδοχής «Λισσαβόνα» όσον αφορά στην ανάπτυξη και στην απασχόληση, τα περισσότερα κράτη μέλη διαβεβαιώνουν ότι είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν τις εν λόγω προκλήσεις. Στις εθνικές τους εκθέσεις, ορισμένα κράτη μέλη δηλώνουν ότι οι συνέπειες της γήρανσης του πληθυσμού ενδέχεται να είναι λιγότερο δραματικές σε σχέση με τις προκύπτουσες από τις προαναφερθείσες προβολές. Ορισμένα κράτη μέλη τονίζουν ότι αναμένουν αύξηση των εργαζομένων στην αγορά εργασίας. Η Ισπανία, για παράδειγμα, υπενθυμίζει ότι η πρόσφατη μεγάλη ανάπτυξη της απασχόλησης οδήγησε σε αύξηση του αριθμού των ασφαλισμένων που καταβάλλουν εισφορές στην κοινωνική ασφάλιση κατά 3,3 εκατομμύρια από το 1995 μέχρι τον Απρίλιο του 2001.
57. Άλλα κράτη μέλη τονίζουν ότι οι μεταρρυθμίσεις που έχουν ήδη ολοκληρωθεί θα αποτρέψουν την αύξηση των δαπανών για συντάξεις σε συμφωνία με το λόγο εξάρτησης της τρίτης ηλικίας. Για παράδειγμα, η Φινλανδία αναμένει ότι η πρόκληση της γήρανσης δεν θα έχει τόσο σοβαρή επίπτωση στις συνταξιοδοτικές δαπάνες όσο αναμένεται. Ως αποτέλεσμα των μεταρρυθμίσεων της δεκαετίας του 1990 και των ακόλουθων σχεδιαζόμενων μέτρων, αναμένεται αισθητή μείωση των συνταξιοδοτικών δαπανών μακροπρόθεσμα (μέχρι το έτος 2040), κάτι που θα ήταν αδύνατο χωρίς τις εν λόγω μεταρρυθμίσεις. Η Γαλλία προέβη το 1993 σε μεταρρυθμίσεις οι οποίες προβλέπεται να αποτρέψουν τη μελλοντική αύξηση των δαπανών και αποσαφηνίζουν τις οικονομικές ευθύνες της κυβέρνησης απέναντι στο εκ του νόμου προβλεπόμενο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης. Το Βέλγιο εφάρμοσε πολύ προσεκτικές πολιτικές κατά τα τελευταία 20 χρόνια, προβαίνοντας σε τιμαριθμοποίηση των ανώτατων ορίων συντάξεων και εισοδημάτων ως προς τις τιμές. Επιπλέον, η μεταρρύθμιση του 1996 θα οδηγήσει σε σημαντικές οικονομίες, χάρη στην αύξηση της ηλικίας συνταξιοδότησης και των περιόδων εισφορών για τις γυναίκες και στη μείωση ορισμένων μελλοντικών παροχών. Οι πρόσφατες μεταρρυθμίσεις στην Ιταλία θα επηρεάσουν επίσης σημαντικά τις μελλοντικές συνταξιοδοτικές δαπάνες.
58. Αν και πολλά κράτη μέλη διατυπώνουν στις εκθέσεις τους την πεποίθηση ότι είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν τις μελλοντικές προκλήσεις στα συνταξιοδοτικά συστήματα, τα περισσότερα αναγνωρίζουν ότι απαιτούνται περαιτέρω μεταρρυθμιστικές προσπάθειες, που στις περισσότερες περιπτώσεις περιλαμβάνουν εκτεταμένες αλλαγές στην νομοθεσία περί συντάξεων, ώστε να αποτραπούν μη βιώσιμες αυξήσεις των συνταξιοδοτικών δαπανών. Η Σουηδία θέσπισε έναν μηχανισμό αυτόματης ρύθμισης προκειμένου να εξασφαλίσει τη βιωσιμότητα του συνταξιοδοτικού συστήματος. Ο εν λόγω μηχανισμός προβλέπει ετήσιο υπολογισμό των περιουσιακών στοιχείων και των υποχρεώσεων και υποβολή ετήσιας συναφούς έκθεσης. Εάν οι συναφείς με τις συντάξεις

υποχρεώσεις υπερβούν τα περιουσιακά στοιχεία, τότε η τιμαριθμοποίηση των συντάξεων μειώνεται αυτομάτως κάτω από τον τιμάρημο του εισοδήματος μέχρι να αποκατασταθεί η ισορροπία μεταξύ περιουσιακών στοιχείων και υποχρεώσεων. Άλλες χώρες, κυρίως το Βέλγιο, αναφέρουν ότι αναμένουν να ωφεληθούν από τα τρέχοντα υψηλά πρωτογενή πλεονάσματα του προϋπολογισμού τα οποία θα μειώσουν το μελλοντικό κόστος εξυπηρέτησης εξασφαλίζοντας έτσι μακροπρόθεσμη οικονομική βιωσιμότητα χωρίς την ανάγκη σημαντικών περικοπών όσον αφορά στις παροχές.

59. Πάντως, απαιτούνται περαιτέρω εργασίες για την εκτίμηση της έκτασης των οικονομικών προκλήσεων που αντιμετωπίζουν τα συνταξιοδοτικά συστήματα και για την παρακολούθηση της προόδου της συνταξιοδοτικής μεταρρύθμισης. Στο πλαίσιο της διαδικασίας αυτής είναι σημαντικό να ληφθεί υπόψη ότι η οικονομική βιωσιμότητα δεν μπορεί να επιτευχθεί εις βάρος της ικανότητας των συνταξιοδοτικών συστημάτων να εκπληρώσουν τους κοινωνικούς τους στόχους. Οι μεταρρυθμίσεις που επικεντρώνονται μόνο στην οικονομική βιωσιμότητα ενδέχεται να προκαλέσουν κοινωνικά προβλήματα και πολιτικές πιέσεις για αύξηση των δαπανών. Δεν είναι, επομένως, δυνατός ο διαχωρισμός της οικονομικής από την κοινωνική βιωσιμότητα γιατί η μία είναι αδύνατο να κατοχυρωθεί χωρίς την άλλη. Μόνο μια σφαιρική προσέγγιση με στόχο τη βιωσιμότητα των συνταξιοδοτικών συστημάτων έχει πραγματικές πιθανότητες επιτυχίας. Αυτό συνεπάγεται εξέταση των οικονομικών και κοινωνικών επιπτώσεων των μεταρρυθμίσεων, ανάλυση των επιπτώσεων της γήρανσης και στους τρεις πυλώνες συνταξιοδοτικών συστημάτων και μελέτη των λοιπών συνεπειών του φαινομένου της γήρανσης, ιδίως στην αγορά εργασίας, στις χρηματοπιστωτικές αγορές και στα συστήματα υγειονομικής περίθαλψης.

60. Πολλά κράτη μέλη εξετάζουν την αύξηση του ρόλου του ιδιωτικού δεύτερου και τρίτου πυλώνα στο πλαίσιο της γήρανσης. Ωστόσο, καθώς αυτό δεν μπορεί να συμβεί αυθόρμητα, παρεμβαίνει το κράτος με διάφορους τρόπους. Σε ορισμένα κράτη μέλη, μεταξύ των οποίων το πλέον γνωστό παράδειγμα είναι οι Κάτω Χώρες, οι κοινωνικοί εταίροι μπορούν να συστήσουν συμπληρωματικά συνταξιοδοτικά καθεστάτα στα οποία είναι υποχρεωτική η εγγραφή μελών. Το Βέλγιο εκδηλώνει ενδιαφέρον για την εν λόγω προσέγγιση. Το Ηνωμένο Βασίλειο παρέχει στα άτομα τη δυνατότητα εξαίρεσής τους από το σύστημα κρατικής σύνταξης που εξαρτάται από τα εισοδήματα (SERPS) υπέρ επαγγελματικών ή ατομικών προγραμμάτων. Η Αυστρία εξετάζει την πιθανότητα να μετατρέψει την προβλεπόμενη από το εργατικό δίκαιο αποζημίωση λόγω οριστικής λήξης καθηκόντων (ποσό που εξαρτάται από τη διάρκεια της απασχόλησης και καταβάλλεται από τον εργοδότη κατά τη λήξη αυτής) σε μεταβιβάσιμο συνταξιοδοτικό δικαίωμα του 2^{ου} πυλώνα. Στα περισσότερα κράτη μέλη δεν είναι υποχρεωτική η ασφάλιση σε συμπληρωματικά συστήματα. Πάντως, για τους ασφαλισμένους στα εν λόγω συστήματα προβλέπονται φοροαπαλλαγές. Καθώς η

Διασφάλιση της συνεκτικότητας των συνταξιοδοτικών προγραμμάτων στο πλαίσιο του συνολικού συνταξιοδοτικού συστήματος

Η σταδιακή μείωση των συντάξεων του πρώτου πυλώνα δεν θα οδηγήσει αυτόματα σε διόγκωση του δεύτερου και του τρίτου πυλώνα. Τα κράτη μέλη αναπτύσσουν διάφορες μεθόδους προκειμένου να διασφαλίσουν ότι οι διάφοροι πυλώνες συμβάλλουν με συνέπεια στην παροχή επαρκούς εισοδήματος στους ηλικιωμένους.

έκπτωση από το φόρο ευνοεί περισσότερο τα άτομα με υψηλότερα παρά χαμηλότερα εισοδήματα, η Γερμανία σχεδιάζει να στηρίξει με επιδόματα τις εισφορές ατόμων με χαμηλά εισοδήματα σε συμπληρωματικά συνταξιοδοτικά καθεστώτα.

61. Ορισμένα κράτη μέλη εκφράζουν την πεποίθηση ότι τα ιδιωτικά συνταξιοδοτικά συστήματα που λειτουργούν με την αρχή της χρηματοδότησης μέσω κεφαλαιοποίησης θα επιτύχουν να αποτρέψουν την αύξηση των δημόσιων δαπανών για συντάξεις. Το Ηνωμένο Βασίλειο αναμένει αύξηση του αριθμού των ατόμων που δικαιούνται σύνταξη, λόγω της αύξησης του αριθμού των εργαζομένων. Επίσης, αναμένει ότι πολλά άτομα θα επιλέξουν την ιδιωτική συνταξιοδότηση ώστε να διατηρήσουν το ποσοστό αντικατάστασης των συντάξεών τους παρά να παραμείνουν στο σύστημα κρατικής σύνταξης που εξαρτάται από τα εισοδήματα. Το Ηνωμένο Βασίλειο δεν αναμένει, επομένως, μη βιώσιμη επιβάρυνση των κυβερνητικών πόρων. Η Δανία προβλέπει αύξηση του αριθμού των συνταξιούχων που καλύπτονται από συστήματα του δεύτερου πυλώνα και μείωση της σχετικής σημασίας των δημόσιων συντάξεων. Οι Κάτω Χώρες επίσης βασίζονται στη σημαντική ανάπτυξη του δεύτερου πυλώνα, ενώ ταυτόχρονα τονίζουν την ανάγκη για αύξηση των εργαζομένων, και ιδίως των ηλικιωμένων εργαζομένων. Η Σουηδία, αν και εφαρμόζει ένα μερικώς χρηματοδοτούμενο εκ των προτέρων σύστημα, αναγνωρίζει ότι λόγω της συνεχούς αύξησης της σημασίας των εν λόγω συστημάτων, τα επίπεδα των συντάξεων θα εξαρτώνται όλο και περισσότερο από την απόδοση του κεφαλαίου. Αυτό σημαίνει ότι υπάρχει κίνδυνος για μεγαλύτερες διακυμάνσεις των συντάξεων, και ότι, χωρίς κρατική παρέμβαση, το επίπεδο των συντάξεων ενδέχεται να μειωθεί εάν το ποσοστό απόδοσης είναι χαμηλό ή αρνητικό για μεγάλο χρονικό διάστημα.
62. Παρά τις εν λόγω μεταρρυθμίσεις, τα περισσότερα κράτη μέλη αναμένουν ότι τα εκ του νόμου προβλεπόμενα συστήματα του πρώτου πυλώνα θα εξακολουθήσουν να διαδραματίζουν κυρίαρχο ρόλο όσον αφορά στην παροχή συντάξεων. Η Γαλλία και το Λουξεμβούργο δηλώνουν ότι η ανάπτυξη ιδιωτικών συμπληρωματικών συνταξιοδοτικών συστημάτων δεν πρέπει να υποκαταστήσει το εκ του νόμου προβλεπόμενο σύστημα ούτε να αναπτυχθεί εις βάρος του. Η Γαλλία εκτιμά ότι ένας ισχυρός πρώτος πυλώνας εκφράζει την ισχυρή δέσμευση της κοινωνίας της στην αλληλεγγύη και στην ισότητα. Η ανάπτυξη των άλλων πυλώνων είναι δυνατό να εξεταστεί μόνο ως συμπλήρωμα του πρώτου πυλώνα και αφού παγιωθεί επιτυχώς το διανεμητικό σύστημα. Το Βέλγιο δηλώνει ότι εξετάζει την πιθανότητα να διαδραματίζει κάποιο ρόλο στη διασφάλιση του ποσοστού αντικατάστασης των συντάξεων ο δεύτερος πυλώνας. Ωστόσο, δεν τίθεται θέμα αντικατάστασης του πρώτου πυλώνα. Η έκθεση του Ηνωμένου Βασιλείου αντικατοπτρίζει μια διαφορετική ισορροπία: «οι κρατικές συντάξεις θα συμπληρώνουν τις ιδιωτικές ώστε οι πολίτες να απολαμβάνουν ένα αξιοπρεπές εισόδημα κατά τη συνταξιοδότησή τους». Προβλέπει τη λειτουργία ενός δημόσιου συστήματος δεύτερου πυλώνα, της κρατικής δεύτερης σύνταξης, που θα απευθύνεται σε άτομα με χαμηλά ή μεσαία εισοδήματα, σε άτομα που έχουν διακόψει την εργασία τους και, τέλος, σε οικονομικά μη ενεργά άτομα.
63. Όπως ήδη αναφέρει η επιτροπή κοινωνικής προστασίας στην έκθεσή της προς το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Φέιρα, θα πρέπει να εξεταστούν οι οικονομικές, φορολογικές και κοινωνικές επιπτώσεις της ανάπτυξης των συμπληρωματικών συνταξιοδοτικών συστημάτων (δεύτερου και τρίτου πυλώνα). Συγκεκριμένα,

πρέπει να εξεταστεί το ζήτημα της οικονομικής βιωσιμότητας όχι μόνο σε σχέση με τα δημόσια συνταξιοδοτικά καθεστώτα, αλλά και με τα ιδιωτικά.

3.2.3 Διεύρυνση των δημοσιονομικών περιθωρίων για ελιγμούς

64. Η ικανότητα των κρατών μελών να εξασφαλίσουν ένα αξιοπρεπές επίπεδο δημόσιων συντάξεων θα εξαρτηθεί όχι μόνο από την εξέλιξη των δαπανών των συνταξιοδοτικών συστημάτων αλλά και από άλλους παράγοντες καθοριστικούς της ισορροπίας των δημοσίων οικονομικών. Στον τομέα αυτό πρέπει να συνεχισθούν οι αναλύσεις. Είναι σαφές ότι η μείωση του δημόσιου χρέους, όπως προβλέπεται βάσει του συμφώνου σταθερότητας και ανάπτυξης, και συνεπώς του μελλοντικού κόστους εξυπηρέτησής του, θα καταστήσει δυνατή την ανακατανομή αυτών των δημοσίων δαπανών ώστε να αντιμετωπισθούν καλύτερα οι ανάγκες ενός πληθυσμού σε προϊούσα γήρανση. Η Δανία και η Σουηδία αναφέρουν στις εκθέσεις τους την ανάγκη για περαιτέρω μείωση του δημόσιου χρέους. Αρκετά κράτη μέλη επέλεξαν την οδό της τοποθέτησης των αποταμιεύσεων του δημόσιου τομέα σε ειδικά αποθεματικά ταμεία (κυρίως η Γαλλία, η Ιρλανδία, η Ισπανία, οι Κάτω Χώρες, η Πορτογαλία), άλλα σχεδιάζουν να ακολουθήσουν την οδό αυτή (Βέλγιο) και κάποια εξετάζουν την πιθανότητα εφαρμογής του εν λόγω μέτρου (Λουξεμβούργο). Η σύσταση τέτοιων αποθεματικών ταμείων καθιστά σαφές στους πολίτες ότι οι πόροι αυτοί προορίζονται να χρησιμοποιηθούν για τη διατήρηση ικανοποιητικών συντάξεων κατά τη διάρκεια της περιόδου στην οποία η δημογραφική γήρανση θα ασκήσει σοβαρές πιέσεις στα συνταξιοδοτικά συστήματα. Παρόμοια λύση θεωρείται και η μερική χρηματοδότηση των δημόσιων συνταξιοδοτικών συστημάτων (Σουηδία, Φινλανδία).
65. Η προσαρμογή στο σύστημα της φορολογίας και των εισφορών μπορεί επίσης να βοηθήσει σημαντικά τα δημόσια οικονομικά ώστε να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά τις αυξανόμενες ανάγκες που δημιουργεί η γήρανση. Ορισμένα κράτη μέλη έχουν υιοθετήσει τη βάση φόρου/εισφορών, άλλα έχουν αρχίσει να συλλέγουν εισοδήματα για τα συνταξιοδοτικά συστήματα από νέες πηγές, όπως οι φόροι για το περιβάλλον. Η μέθοδος της φορολόγησης των ίδιων των συντάξεων συνιστά σημαντικό καθοριστικό παράγοντα της μελλοντικής βιωσιμότητάς τους. Στο σύστημα EET που εφαρμόζεται για τη φορολόγηση των συντάξεων (απαλλασσόμενες εισφορές, απαλλασσόμενα έσοδα από επενδύσεις και κέρδη κεφαλαίου των συνταξιοδοτικών ιδρυμάτων, φορολογούμενες παροχές), τα εισοδήματα από τη φορολόγηση των παροχών αυξάνουν στο μέγιστο όταν ο αριθμός των συνταξιούχων είναι ο μέγιστος δυνατός. Η φορολόγηση των συντάξεων μπορεί επίσης να συμβάλει στη μείωση των εισοδηματικών ανισοτήτων μεταξύ των συνταξιούχων.
66. Η μεταβαλλόμενη ηλικιακή διάρθρωση του πληθυσμού ενδέχεται να δημιουργήσει πρόσφορο έδαφος για αναδιανομή των δαπανών, κυρίως από τους νέους προς τους ηλικιωμένους. Ωστόσο, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι η διατήρηση υψηλού επιπέδου απασχόλησης συνεπάγεται ενδεχομένως περισσότερες επενδύσεις στην εκπαίδευση και αύξηση των δαπανών για δια βίου μάθηση. Επιπλέον, είναι δεδομένο ότι η γήρανση του πληθυσμού θα οδηγήσει σε αύξηση των δαπανών υγειονομικής και άλλης περίθαλψης και δη μακροχρόνιας. Η επιτροπή κοινωνικής προστασίας φρονεί ότι θα χρειαστεί να μελετηθούν περαιτέρω οι παράγοντες που θα καθορίσουν την εξέλιξη των δημοσίων εσόδων και δαπανών και να υπολογισθούν κατά το δυνατό τα περιθώρια ελιγμών για την αναδιανομή των πόρων.

67. Η Ιρλανδία αναφέρθηκε στη σχέση μεταξύ της άμεσης παροχής δημόσιων συντάξεων και των δαπανών για φορολογικά κίνητρα που δίδονται υπέρ της παροχής ιδιωτικών συντάξεων. Εκτιμά ότι η αξία της φορολογικής ελάφρυνσης για συνταξιοδοτικές εισφορές κατά τα έτη 1994/5 ανήλθε σε 299 εκατ. ιρλανδικές λίρες, δηλαδή στο 2,8% των συνολικών εσόδων από τη φορολογία. Η Γερμανία δηλώνει ότι, στο πλαίσιο της σύστασης συμπληρωματικών συνταξιοδοτικών συστημάτων και προκειμένου να μπορέσουν οι εργαζόμενοι με μέτρια ή χαμηλά εισοδήματα να ωφεληθούν από αυτά, θα προβεί στην παροχή επιδομάτων και φορολογικών ελαφρύνσεων ύψους 20 τρισεκατομμυρίων γερμανικών μάρκων ανά έτος μετά το 2008.

3.3. Διατήρηση της κοινωνικής συνοχής

68. Οι μεταρρυθμίσεις των συνταξιοδοτικών συστημάτων δεν πρέπει να στοχεύουν μόνο στην αντιμετώπιση των οικονομικών συνεπειών της δημογραφικής αλλαγής. Πρέπει επίσης να συμβάλουν στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής μέσω της παροχής ικανοποιητικών συντάξεων σε όλους τους ηλικιωμένους, γεγονός που τους επιτρέπει να διατηρούν ένα άνετο επίπεδο διαβίωσης και εξασφαλίζει κάποιο βαθμό αλληλεγγύης. Οι μεταρρυθμιστικές προσπάθειες των κρατών μελών συνδυάζουν, επομένως, συχνά μέτρα που στοχεύουν στην οικονομική βιωσιμότητα των συνταξιοδοτικών συστημάτων με μέτρα για την άμβλυνση των ελλείψεων των συνταξιοδοτικών καθεστώτων.

69. Τα κράτη μέλη γενικά αναζητούν τρόπους για να εξασφαλίσουν, μέσα από την εφαρμογή διαφόρων συναφών με τους τρεις πυλώνες μέτρων, ότι όλοι οι ηλικιωμένοι λαμβάνουν ένα ικανοποιητικό εισόδημα και ότι όσοι εργάζονταν στο παρελθόν είναι σε θέση να αντικαθιστούν επαρκώς το εισόδημα που έχουν αποκτήσει και, επομένως, να διατηρούν το βιοτικό τους επίπεδο και μετά τη συνταξιοδότηση. Ακόμη, τα κράτη μέλη δεσμεύονται να δώσουν στους συνταξιούχους τη δυνατότητα να ωφεληθούν από τις παροχές της οικονομικής ανάπτυξης.

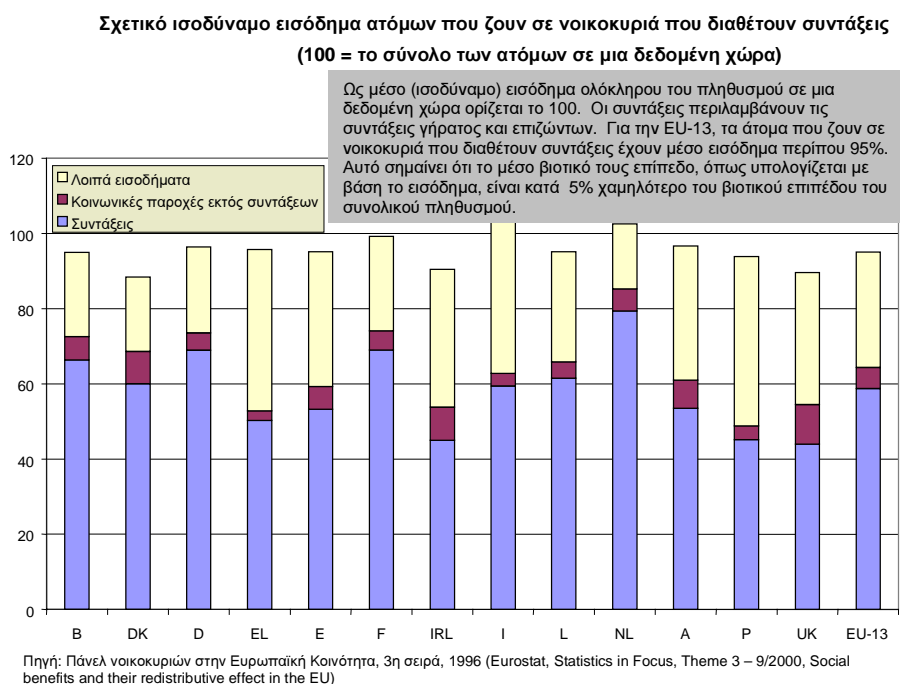
Διατήρηση της επάρκειας των συντάξεων

Σε πολλά κράτη μέλη, κρίνεται αναγκαία η ύπαρξη ισχυρού δεύτερου και τρίτου πυλώνα ώστε να είναι όλοι σε θέση να διατηρήσουν το βιοτικό τους επίπεδο στην τρίτη ηλικία. Τα περισσότερα κράτη μέλη, πάντως, επιθυμούν να διατηρήσουν έναν ισχυρό πρώτο πυλώνα προκειμένου να εξασφαλίσουν την αλληλεγγύη στα συνταξιοδοτικά τους συστήματα.

70. Χάρη στα συνταξιοδοτικά συστήματα, τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας απολαμβάνουν τώρα αξιοπρεπή και ενίοτε συγκριτικά υψηλά επίπεδα διαβίωσης. Το μέσο καθαρό προσαρμοσμένο⁴ εισόδημα των ατόμων που ζουν σε νοικοκυριά που λαμβάνουν τουλάχιστον μία σύνταξη (γήρατος ή επιζώντος) βρίσκεται πολύ κοντά στο μέσο εισόδημα του πληθυσμού στο σύνολό του. Τα συνταξιοδοτικά

⁴ Το καθαρό εισόδημα προσαρμόζεται ανά «ισοδύναμο-ενήλικο» ώστε να ληφθούν υπόψη οι διαφορές στο μέγεθος και τη σύνθεση των νοικοκυριών: το εισόδημα που εισρέει σε ένα νοικοκυριό διαιρείται με το «ισοδύναμο μέγεθος» του, το οποίο έχει υπολογισθεί με βάση την τροποποιημένη κλίμακα ισοδυναμίας του ΟΟΣΑ. Σε κάθε μέλος ενός δεδομένου νοικοκυριού, είτε είναι παιδί είτε ενήλικος, αποδίδεται το ίδιο ισοδύναμο εισόδημα.

συστήματα συνεισφέρουν το 60 % περίπου του συνολικού καθαρού εισοδήματος αυτών των ατόμων. Άλλα εισοδήματα περιλαμβάνουν κοινωνικές εκροές διαφορετικές από τις συντάξεις, εισόδημα από ακίνητη περιουσία και εισόδημα από την εργασία (ιδίως στις περιπτώσεις εκείνες όπου οι συνταξιούχοι μοιράζονται την ίδια στέγη με άτομα που βρίσκονται ακόμη σε απασχόληση). Ωστόσο, υπάρχουν ακόμη ορισμένα κενά στην εξασφάλιση εισοδήματος για τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας. Τα ποσοστά φτώχειας, ειδικότερα για τις γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας, είναι συνήθως υψηλότερα από το μέσο όρο. Τα σημερινά κενά στην επάρκεια και τη δικαιοσύνη σε ό,τι αφορά τις συντάξεις επαναφέρουν στο προσκήνιο το στόχο της Λισσαβόνας για τη δημιουργία μεγαλύτερης κοινωνικής συνοχής.

3.3.1. Ο κίνδυνος της φτώχειας στην τρίτη ηλικία

71. Παρά τη γενική επιτυχία της αντιμετώπισης του κινδύνου της φτώχειας στην τρίτη ηλικία, υπάρχουν ακόμη περιπτώσεις στις οποίες τα συνταξιοδοτικά συστήματα δεν κατορθώνουν να εξασφαλίζουν τους απαραίτητους ελάχιστους πόρους στους ηλικιωμένους. Οι γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας, που αποτελούν τα 2/3 των συνταξιούχων ηλικίας άνω των 75 ετών, είναι ιδιαίτερα ευάλωτες στον κίνδυνο της φτώχειας σε πολλά κράτη μέλη. Σε ορισμένες χώρες, τα ποσοστά της φτώχειας είναι ακόμη υψηλότερα για τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας από ό,τι για το σύνολο του πληθυσμού, παρ' όλο που η διαφορά αυτή έχει μετριασθεί και ενδέχεται να εξακολουθήσει να μειώνεται καθώς τα συνταξιοδοτικά συστήματα ωριμάζουν και καθώς αυξάνεται ο αριθμός των συνταξιοδοτούμενων που έχουν καταβάλει πλήρεις εισφορές.
72. Σε περίπτωση απουσίας πρόβλεψης για ελάχιστη σύνταξη, τα μικρά διαστήματα απασχόλησης και οι διακοπές της επαγγελματικής σταδιοδρομίας οδηγούν συχνά σε ανεπαρκή συνταξιοδοτική κάλυψη, ιδίως στην περίπτωση των γυναικών που δεν έχουν επαρκή παράγωγα δικαιώματα. Η αυξανόμενη συμμετοχή των

γυναικών στην αγορά εργασίας πρέπει να έχει ως αποτέλεσμα την καλύτερη προστασία στα γηρατειά. Ωστόσο, επικρατεί ακόμη η τάση να θυσιάζουν οι γυναίκες την επαγγελματική τους σταδιοδρομία για οικογενειακούς λόγους και συνεπώς να συγκεντρώνουν χαμηλότερα συνταξιοδοτικά δικαιώματα από ό,τι οι σύντροφοί τους. Για όσο διάστημα οι οικογένειες παραμένουν σταθερές, τα συνταξιοδοτικά συστήματα μπορεί να παρέχουν κατάλληλη προστασία μέσω των παράγωγων δικαιωμάτων. Με την αυξανόμενη όμως οικογενειακή αστάθεια, το ζήτημα του επιμερισμού των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων μεταξύ των συζύγων αποκτά όλο και μεγαλύτερη σημασία.

Ενίσχυση της αλληλεγγύης στα συνταξιοδοτικά συστήματα

Προκειμένου να έχουν όλα τα άτομα δικαίωμα σε ικανοποιητική σύνταξη, τα κράτη μέλη ενσωματώνουν στοιχεία αλληλεγγύης στα συνταξιοδοτικά συστήματα προς όφελος των ατόμων με ημιτελή σταδιοδρομία και χαμηλά εισοδήματα.

73. Οι μεταρρυθμίσεις στα συνταξιοδοτικά συστήματα πρέπει να γίνουν με τη συνεκτίμηση αυτών των ανεπαρκειών. Ειδικότερα οι περικοπές συντάξεων στο πλαίσιο ορισμένων συνταξιοδοτικών συστημάτων μπορεί να μην αποδειχθούν τόσο επωφελείς οικονομικά όσο αναμενόταν εάν οδηγήσουν σε μεγαλύτερη εξάρτηση από παροχές της κοινωνικής πρόνοιας που χορηγούνται ανάλογα με το εισόδημα, μετατοπίζοντας έτσι απλώς τις δαπάνες από τα συνταξιοδοτικά συστήματα σε άλλα συστήματα κοινωνικής προστασίας. Επιπλέον, η αυξημένη προσφυγή σε βοηθήματα κοινωνικής πρόνοιας που χορηγούνται ανάλογα με το εισόδημα ή σε ελάχιστες συντάξεις, μπορεί επίσης να υπονομεύσουν τα κίνητρα για εργασία (μερική απασχόληση μετά τη συνταξιοδότηση από την κύρια εργασία ή απόκτηση εισοδήματος για την αντιμετώπιση των αναγκών υπερήλικων συγγενών) και να αποδυναμώσουν τις προσπάθειες του ενδιαφερομένου να εξασφαλίσει με δικά του μέσα τη σύνταξή του (οι χαμηλόμισθοι ίσως να μην περιμένουν σύνταξη υψηλότερη από το όριο της παροχής πρόνοιας). Η Σουηδία, για παράδειγμα, τόνισε ότι η κατοχυρωμένη σύνταξη, σε συνδυασμό με στεγαστικά επιδόματα, αυξανόμενη φορολογία και ορισμένους δημοτικούς φόρους βάσει των εισοδημάτων, εκθέτει τα άτομα με χαμηλά εισοδήματα σε υψηλούς οριακούς φορολογικούς συντελεστές. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να μην είναι ενδεχομένως σε θέση να αυξήσουν τις συντάξεις τους με περισσότερη εργασία. Παρόμοια προβλήματα υπάρχουν και σε άλλα κράτη μέλη. Το Ηνωμένο Βασίλειο διατυπώνει επίσης την πρόθεσή του να μεριμνήσει ώστε οι κανόνες περί διαχείρισης των αποταμιεύσεων των συστημάτων που χορηγούν παροχές ανάλογα με το εισόδημα να είναι ευνοϊκοί για τα άτομα που έκαναν οικονομίες καθ' όλη τη διάρκεια του επαγγελματικού τους βίου. Γενικά, τα κράτη μέλη συμφωνούν ότι τα συνταξιοδοτικά συστήματα, μέσω του συνδυασμού των διαφόρων πυλώνων, πρέπει να είναι σε θέση να επιτυγχάνουν περισσότερα από την απλή εξασφάλιση ελάχιστου εισοδήματος που καλύπτει μόνο τις βασικές ανάγκες.
74. Η Γερμανία τόνισε το πρόβλημα της μη κάρπωσης των παροχών από τους ηλικιωμένους. Αν και δικαιούνται παροχές βάσει του εισοδήματος, οι ηλικιωμένοι συχνά παραιτούνται από τη διεκδίκησή τους διότι οι υπηρεσίες επιδομάτων αφαιρούν τις εν λόγω παροχές από τα παιδιά τους. Το πρόβλημα αυτό πρέπει να εξεταστεί στο πλαίσιο των υπό εξέλιξη μεταρρυθμιστικών προσπαθειών με την εισαγωγή ειδικού νόμου περί εξασφάλισης ελάχιστης ασφάλισης βάσει των αναγκών στην τρίτη ηλικία και σε περίπτωση αναπηρίας. Τα άτομα ηλικίας 65 ετών και άνω καθώς και οι ενήλικες με μόνιμη αναπηρία που χρήζουν βοήθειας

σύμφωνα με τον ορισμό του νόμου περί κοινωνικής πρόνοιας πρέπει να δικαιούνται επίδομα εισοδήματος ανεξάρτητα από τις αξιώσεις που ενδεχομένως έχουν προς τα παιδιά ή τους γονείς τους.

3.3.2. Βελτίωση της ποιότητας των επαγγελματικών και ατομικών συνταξιοδοτικών προγραμμάτων

75. Οι μεταρρυθμίσεις που θα επιδιώξουν την ενίσχυση του ρόλου των ατομικών και επαγγελματικών συνταξιοδοτικών συστημάτων θα χρειαστεί να αντιμετωπίσουν ορισμένες αδυναμίες των συστημάτων αυτών. Η απουσία (όπως για παράδειγμα στην Πορτογαλία) ή η ύπαρξη (όπως στην Γερμανία, όπου αναμένεται μείωση της διάρκειάς τους) μεγάλων περιόδων οι οποίες απαιτούνται για τη θεμελίωση δικαιώματος στα επαγγελματικά συνταξιοδοτικά συστήματα καθιστούν δύσκολο για όσους δεν αποτελούν μέρος του βασικού εργατικού δυναμικού μιας εταιρείας και επομένως δεν έχουν μακροχρόνια απασχόληση να αποκτήσουν επαρκή συνταξιοδοτικά δικαιώματα. Τα υψηλά έξοδα διαχείρισης για τα ατομικά συνταξιοδοτικά προγράμματα μπορεί να τα καταστήσουν ελάχιστα ελκυστικά για τους χαμηλόμισθους εργαζομένους και η πρακτική της επιβολής τελών στις αρχικές εισφορές (αρχική ιδιαίτερη επιβάρυνση) έχει ως αποτέλεσμα υψηλό κόστος για όσους εγκαταλείπουν τα προγράμματα αυτά. Η Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο υπογράμμισαν το πρόβλημα αυτό και αναζητούν επί του παρόντος λύσεις («συντάξεις δικαιούχων» στο Ηνωμένο Βασίλειο, «προσωπικοί συνταξιοδοτικοί λογαριασμοί καταθέσεων ταμειυτηρίου» στην Ιρλανδία). Η Ιρλανδία τόνισε ότι, επειδή η κάλυψη των επαγγελματικών συνταξιοδοτικών συστημάτων αφορά κυρίως στα άτομα που πληρώνουν υψηλότερους φόρους, η φορολογική μεταχείριση των εν λόγω συστημάτων ευνοεί δυσανάλογα τους οικονομικά εύρωστους. Η συνταξιοδοτική μεταρρύθμιση στη Γερμανία επιχειρεί να αντιμετωπίσει το πρόβλημα αυτό παρέχοντας στήριξη μέσω επιδομάτων στις εισφορές που καταβάλλουν σε ιδιωτικά συστήματα τα άτομα με χαμηλά εισοδήματα. Σε επίπεδο ΕΕ, η έλλειψη συντονισμού μεταξύ των νομικών πλαισίων αυτών των συστημάτων, ιδίως στον τομέα της φορολογίας, πρέπει να αντιμετωπιστεί για να αρθούν τα εμπόδια στη διασυνοριακή κινητικότητα. Λόγω της αυξανόμενης προσφυγής σε συστήματα του δεύτερου και τρίτου πυλώνα η προληπτική εποπτεία τους καθίσταται όλο και πιο σημαντικό ζήτημα.
76. Τα κράτη μέλη που επιχειρούν να προάγουν τα επαγγελματικά ιδιωτικά συνταξιοδοτικά καθεστώτα αναγνωρίζουν ότι τίθεται ζήτημα χαμηλής και άνισης κάλυψης με κίνδυνο να παρουσιάσουν καθυστέρηση ορισμένοι τομείς, κατηγορίες εργαζομένων και τύποι επιχειρήσεων. Η έκταση του προβλήματος αυτού εξαρτάται από το σύστημα των εργασιακών σχέσεων και τις συλλογικές συμβάσεις εργασίας. Υψηλά ποσοστά κάλυψης καταγράφονται στη Δανία (80%) και στη Σουηδία (90%) όπου, αν και η συμμετοχή σε όλα αυτά τα επαγγελματικά συστήματα είναι εθελούσια, υποστηρίζεται στο πλαίσιο εκτεταμένων συμφωνιών συλλογικής διαπραγμάτευσης. Άλλες επιλογές όσον αφορά την αντιμετώπιση του εν λόγω προβλήματος είναι η υποχρεωτική εγγραφή μελών στα εν λόγω συστήματα, η παροχή χρηματικών κινήτρων (αντί για φορολογικά κίνητρα) για εγγραφή μελών στα συστήματα και η χορήγηση άδειας στους κοινωνικούς εταίρους να καταστήσουν υποχρεωτική την εγγραφή στα συστήματα αυτά ολόκληρων τομέων ή επαγγελμάτων όπως συνήθίζεται στις Κάτω Χώρες και εξετάζεται ως λύση στο Βέλγιο.

3.3.3. Αλληλεγγύη και αναδιανομή στα συνταξιοδοτικά

συστήματα

77. Η ενίσχυση της αναλογικής σχέσης μεταξύ εισφορών και παροχών (μέτρο που θα ενίσχυε τα κίνητρα για απασχόληση στα συνταξιοδοτικά συστήματα) δεν αποδυναμώνει αναγκαστικά την αλληλεγγύη. Ορισμένες φορές, οι ισχυρές αναλογικές σχέσεις ενδέχεται να ενδυναμώνουν στην πραγματικότητα την αλληλεγγύη. Η Σουηδία επέστησε την προσοχή στο γεγονός ότι τα παλαιά συνταξιοδοτικά συστήματα παρείχαν αδικαιολόγητα οφέλη σε άτομα με μη τακτικά εισοδήματα καθώς οι συντάξεις βασιζόνταν στις αποδοχές κατά τα καλύτερα 15 χρόνια και όχι στα εισοδήματα καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής των ατόμων, ζήτημα το οποίο είναι σημαντικό και στο πλαίσιο της συνταξιοδοτικής μεταρρύθμισης στην Ιταλία. Άλλα συνταξιοδοτικά συστήματα μπορεί να μην είναι ευνοϊκά (από αναλογική λογιστική άποψη) για ορισμένες κατηγορίες εργαζομένων με χαμηλά εισοδήματα - κυρίως για τους χειρώνακτες εργαζομένους - εάν οι συντάξεις υπολογίζονται βάσει των τελικών αποδοχών ή ενός αριθμού ετών με υψηλές αποδοχές χωρίς να λαμβάνονται υπόψη όλα τα έτη των εισφορών και το βραχύτερο προσδόκιμο ζωής.
78. Από την άλλη πλευρά, τα περισσότερα συνταξιοδοτικά συστήματα έχουν επίσης σημαντικά αναδιανεμητικά στοιχεία που λειτουργούν υπέρ των λιγότερο προνομιούχων, για παράδειγμα όταν εγγυώνται μια ελάχιστη σύνταξη ανεξάρτητα από την απασχόληση και τις εισφορές, όταν τυχόν διακοπή της επαγγελματικής σταδιοδρομίας επιτρέπει τη διεκδίκηση συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων ή όταν γίνονται κρατήσεις των εισφορών σε όλα τα εισοδήματα, αλλά υπάρχουν όρια στις παροχές.
79. Αρκετές χώρες με μεγάλη ποικιλία εκ του νόμου προβλεπόμενων συνταξιοδοτικών συστημάτων (π.χ. για διάφορους τομείς, επαγγέλματα) έχουν αντιληφθεί την ανάγκη για εναρμόνιση των εν λόγω διαφορετικών συστημάτων. Πρόκειται, για παράδειγμα, για την περίπτωση της Αυστρίας και της Φινλανδίας οι οποίες έχουν ήδη προβεί στη μεταρρύθμιση των συνταξιοδοτικών καθεστώτων των δημόσιων υπαλλήλων με στόχο την προσαρμογή τους στο γενικό σύστημα. Το θέμα αυτό συνδέεται επίσης με την πολυπλοκότητα των συνταξιοδοτικών συστημάτων τα οποία, όπως τονίζει η Ελλάδα, ενδέχεται να οδηγήσουν σε ανεπιθύμητες συνέπειες όσον αφορά στη διάκριση μεταξύ διαφόρων ομάδων του πληθυσμού και στην αύξηση των δαπανών συμμόρφωσης για τους εργοδότες.

3.3.4. Λοιπές πολιτικές που καθορίζουν το σχετικό βιοτικό επίπεδο των συνταξιούχων

80. Οι συνθήκες ζωής των ηλικιωμένων δεν εξαρτώνται αποκλειστικά από τα χρήματα που καταβάλλουν τα συνταξιοδοτικά συστήματα. Οι πολιτικές στέγασης, κοινωνικών και υγειονομικών υπηρεσιών, η πρόσβαση σε ορισμένες οικονομικές και πολιτιστικές υπηρεσίες με μειωμένες τιμές, οι παροχές κοινωνικής πρόνοιας, οι ειδικοί νόμοι περί φορολογίας και εισφορών καθώς και η υποστήριξη από συγγενείς και φίλους μπορούν να συμβάλουν σε μία καλύτερη ποιότητα ζωής και μεγαλύτερη κοινωνική ένταξη. Τα στοιχεία αυτά δεν είναι εύκολο να εκφραστούν ποσοτικά, ενδέχεται, όμως, να έχουν σημαντική επίδραση στην ευημερία των ηλικιωμένων.
81. Πολλά κράτη μέλη δεν ενδιαφέρονται μόνο για το μέλλον των συντάξεων, αλλά και για το βιοτικό επίπεδο των ηλικιωμένων γενικότερα. Έτσι, στο Ηνωμένο Βασίλειο, υπάρχει διυπουργική ομάδα για τους ηλικιωμένους η οποία συντονίζει

την κυβερνητική πολιτική, ενώ στη Γερμανία, μια επιτροπή εμπειρογνομόνων της ομοσπονδιακής κυβέρνησης είναι αρμόδια για την υποβολή εκθέσεων σχετικά με την κατάσταση συνολικά της γενιάς που βρίσκεται στην τρίτη ηλικία και στη Δανία οργανώνονται δημόσιες ακροάσεις με ηλικιωμένους. Το Βέλγιο έχει συστήσει μια συμβουλευτική επιτροπή για τους συνταξιούχους η οποία υποβάλλει παρατηρήσεις σχετικά με νόμους και νομοθετικές προτάσεις στην κυβέρνηση και μπορεί να θέτει ερωτήσεις στους υπουργούς για συναφή με τις συντάξεις ζητήματα.

82. Ένας τομέας με ιδιαίτερη σημασία για τους ηλικιωμένους είναι η υγεία και η μακροχρόνια μέριμνα. Τα περισσότερα κράτη μέλη αναφέρουν ότι οι συνταξιούχοι πληρώνουν μειωμένες τιμές ή καταβάλλουν ένα μέρος μόνο των δαπανών για υγειονομικές υπηρεσίες και προϊόντα, όπως τα φάρμακα. Σε ορισμένες περιπτώσεις εξαιρούνται μάλιστα τελείως από τέτοιου είδους δαπάνες, αν και το δικαίωμα αυτό χορηγείται κατόπιν ελέγχου των εισοδημάτων. Οι πλέον σοβαρές περιπτώσεις καλύπτονται συνήθως πλήρως από τα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης. Τα κράτη μέλη δίνουν επίσης μεγάλη έμφαση στην πρόληψη και την υγεία των ηλικιωμένων στο πλαίσιο της ανάπτυξης των κοινωνικών υπηρεσιών τους και των υπηρεσιών υγειονομικής περίθαλψης ενθαρρύνοντας τη συμμετοχή των ηλικιωμένων σε κοινωνικές, σωματικές και πολιτιστικές δραστηριότητες.
83. Τα περισσότερα κράτη μέλη τονίζουν ότι παρέχουν ειδική υποστήριξη στα εξαρτημένα ηλικιωμένα άτομα. Η εν λόγω υποστήριξη συνίσταται κυρίως σε ειδικά επιδόματα ανάλογα με το βαθμό εξάρτησης και, σε ορισμένες χώρες, ανάλογα με τα εισοδήματα. Ορισμένες χώρες (π.χ. Γερμανία) έχουν θεσπίσει επίσης την ειδική ασφάλιση κατά του κινδύνου εξάρτησης ως μέρος του συστήματος της κοινωνικής ασφάλισης και σε άλλες (π.χ. Ηνωμένο Βασίλειο) η κυβέρνηση ενθαρρύνει την εφαρμογή του εν λόγω μέτρου. Η Γαλλία μεταρρυθμίζει επί του παρόντος το σύστημά της και σχεδιάζει να θεσπίσει επιδόματα εξάρτησης ανάλογα με το εισόδημα. Μια άλλη επιλογή είναι η άμεση παροχή υπηρεσιών όπως η παροχή βοήθειας κατ' οίκον. Στη Δανία, οι τοπικές αρχές παρέχουν δωρεάν βοήθεια κατ' οίκον και προβλέπουν επίσης προληπτικές κατ' οίκον επισκέψεις δύο φορές το χρόνο σε όλους τους πολίτες ηλικίας 75 ετών και άνω. Με στόχο την ενθάρρυνση της ανάπτυξης δραστηριοτήτων μέριμνας, το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας της Γερμανίας παρέχει επιδόματα και κοινωνική ασφάλιση σε άτομα που φροντίζουν ηλικιωμένους και σε συγγενείς τους.
84. Σχετικά με την πολιτική στέγασης, οι περισσότερες εκθέσεις υπογραμμίζουν ότι η πλειοψηφία των συνταξιούχων διαθέτει ιδιόκτητη κατοικία. Ορισμένες χώρες παρέχουν, ωστόσο, ειδικά (ανάλογα με τα εισοδήματα) στεγαστικά επιδόματα στους συνταξιούχους (για παράδειγμα, στο Λουξεμβούργο, το εθνικό ταμείο αλληλεγγύης αναλαμβάνει μέρος της δαπάνης διαμονής σε οίκους ευγηρίας για τις κατοικίες των ηλικιωμένων) ή προβλέπουν ευνοϊκότερη μεταχείριση στους ηλικιωμένους όσον αφορά στις στεγαστικές παροχές ή τη φορολογική ελάφρυνση για ενοικίαση κατοικίας (στην Ιρλανδία, για παράδειγμα, το ποσοστό φορολογικής ελάφρυνσης όσον αφορά στο ενοίκιο που καταβάλλεται για ιδιωτική κατοικία είναι υψηλότερο για τους ηλικιωμένους: η φορολογική ελάφρυνση για τα άτομα ηλικίας 55 ετών και άνω που τη δικαιούνται είναι τουλάχιστον διπλάσια από την ελάφρυνση που χορηγείται στα άτομα κάτω των 55). Προβλέπεται επίσης ειδική προστασία για ηλικιωμένους που ενοικιάζουν κατοικία και προνομιακή πρόσβαση σε εργατικές κατοικίες.

85. Η φορολογία είναι ένας άλλος σημαντικός τομέας μέσω του οποίου το κράτος παρέχει στήριξη στους ηλικιωμένους. Οι τρόποι παροχής της εν λόγω στήριξης ποικίλλουν σημαντικά. Ορισμένες χώρες δεν εφαρμόζουν ειδικό φορολογικό καθεστώς για τους συνταξιούχους, ενώ άλλες εφαρμόζουν ευνοϊκό φορολογικό καθεστώς, κυρίως όσον αφορά στις συνταξιοδοτικές παροχές.
86. Τέλος, τα περισσότερα κράτη μέλη επισημαίνουν ότι οι ηλικιωμένοι δικαιούνται μειωμένα εισιτήρια σε δημόσιες συγκοινωνίες, μουσεία, πολιτιστικές εκδηλώσεις, κτλ.

3.4. Προσαρμογή συνταξιοδοτικών συστημάτων σε μια μεταβαλλόμενη κοινωνία

87. Η αδυναμία των συνταξιοδοτικών συστημάτων να παράσχουν επαρκή εισοδήματα σε όλους τους ηλικιωμένους οφείλεται εν μέρει στην αδυναμία τους να προσαρμοστούν πλήρως σε μια μεταβαλλόμενη κοινωνία. Έτσι, η παραδοσιακή μέριμνα για την ευημερία των ηλικιωμένων γυναικών, δηλαδή οι συντάξεις επιζώντων, δεν ανταποκρίνεται πλέον στις ανάγκες μιας κοινωνίας στην οποία τα διαζύγια είναι σύνηθες φαινόμενο. Αντίστροφα, οι συντάξεις επιζώντων καθίστανται όλο και λιγότερο αναγκαίες τη στιγμή που ολοένα και περισσότερες γυναίκες δικαιούνται πλέον προσωπικές πλήρεις συντάξεις. Τα συνταξιοδοτικά συστήματα καλούνται επίσης να αντιμετωπίσουν τις αλλαγές που σημειώνονται στις αγορές εργασίας, οι οποίες οδηγούν σε πιο διαφοροποιημένα πρότυπα απασχόλησης και να ανταποκριθούν καλύτερα στις προσδοκίες των ατόμων σε μια κοινωνία ηλικιωμένων. Δεν είναι πλέον δυνατή η εφαρμογή ενός ομοιόμορφου προτύπου συνταξιοδότησης το οποίο να καλύπτει το σύνολο των αναγκών.

3.4.1 Ισότητα των δύο φύλων στα συνταξιοδοτικά συστήματα

88. Τα συνταξιοδοτικά συστήματα αντιμετώπιζαν μέχρι σήμερα τις συνταξιοδοτικές ανάγκες των γυναικών μέσω παράγωγων δικαιωμάτων τα οποία εξασφάλιζαν στις γυναίκες που ήταν εξαρτημένες από το εισόδημα του συζύγου τους ένα επαρκές εισόδημα σε περίπτωση χηρείας. Ακόμη, συνηθιζόταν οι γυναίκες να συνταξιοδοτούνται σε μικρότερη ηλικία από ό,τι οι άνδρες, βάσει της στατιστικής παρατήρησης ότι οι άνδρες είναι συνήθως μεγαλύτεροι σε ηλικία από τις συζύγους τους. Επομένως, προκειμένου τα ζευγάρια να μπορούν να συνταξιοδοτούνται την ίδια χρονική στιγμή, η μικρότερη ηλικία συνταξιοδότησης θεωρείτο επιθυμητή.

89. Οι βασικές υποθέσεις που δικαιολογούν άμεσες διακρίσεις όσον αφορά στις παροχές επιζώντων και στη συντάξιμη ηλικία δεν αντικατοπτρίζουν πλέον την κοινωνική πραγματικότητα όπως συνέβαινε στο παρελθόν και δεν έχουν, σε όλο και περισσότερες περιπτώσεις, ικανοποιητική έκβαση για τις γυναίκες (κυρίως στις περιπτώσεις διαζυγίου ή διάστασης) ή για τους άνδρες (π.χ. όταν οι αποδοχές τους είναι χαμηλότερες από των συζύγων

Μέριμνα ώστε τα συνταξιοδοτικά συστήματα να υποστηρίξουν την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών

Τα κράτη μέλη καταργούν σταδιακά τις άμεσες διακρίσεις μεταξύ ανδρών και γυναικών στα συνταξιοδοτικά συστήματα, καθώς θεσπίζονται άλλα μέτρα για την αντιμετώπιση της μειονεκτικής θέσης των γυναικών κυρίως – αλλά όχι μόνο – στην αγορά εργασίας

τους ή όταν έχουν αναλάβει περισσότερες οικογενειακές υποχρεώσεις). Τέτοιου είδους άμεσες διακρίσεις μπορεί, από την άλλη, να λειτουργήσουν ως αντιστάθμισμα σε περίπτωση εγκατάλειψης της επαγγελματικής σταδιοδρομίας, θυσία στην οποία προβαίνουν συνήθως οι γυναίκες. Από την άλλη, ελλοχεύει επίσης ο κίνδυνος παγίωσης των παραδοσιακών ρόλων των δύο φύλων εάν απολαμβάνουν μόνο οι γυναίκες ορισμένα πλεονεκτήματα, και όχι οι άνδρες που ενδεχομένως δέχονται να αναλάβουν περισσότερες οικογενειακές υποχρεώσεις.

90. Όλα τα κράτη μέλη δεσμεύονται επομένως να εξαλείψουν τις άμεσες διακρίσεις. Η δέσμευση αυτή κατοχυρώνεται με την οδηγία 79/7 περί της προοδευτικής εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα κοινωνικής ασφάλισης και την οδηγία 86/378 (όπως τροποποιήθηκε από την οδηγία 96/97) για την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών στα επαγγελματικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης. Πάντως, η οδηγία 79/7 προβλέπει ορισμένες εξαιρέσεις για περιορισμένο χρονικό διάστημα. Έτσι, στο Ηνωμένο Βασίλειο, η προβλεπόμενη από το κράτος ηλικία συνταξιοδότησης είναι σήμερα τα 65 έτη για τους άνδρες και τα 60 για τις γυναίκες. Επί του παρόντος, υπάρχει νόμος που προβλέπει τη σταδιακή εξίσωση μεταξύ 2010 και 2020 των προβλεπόμενων από το κράτος ηλικιών συνταξιοδότησης των δύο φύλων στα 65 χρόνια. Στο Βέλγιο, με νόμο του 1997, θεσπίζεται η σταδιακή εξίσωση της ηλικίας συνταξιοδότησης στον ιδιωτικό τομέα. Επιπλέον, προβλέπεται εξίσωση των κανόνων που διέπουν τον υπολογισμό των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων στον ιδιωτικό τομέα. Οι αλλαγές αυτές θα λάβουν χώρα μέχρι το έτος 2009. Η Αυστρία διατηρεί μια διαφορά πέντε ετών μεταξύ των συντάξιμων ηλικιών ανδρών και γυναικών στο εκ του νόμου προβλεπόμενο συνταξιοδοτικό σύστημα (η διαφορά αυτή δεν υφίσταται στο συνταξιοδοτικό σύστημα των δημοσίων υπαλλήλων). Η εξίσωση πρέπει να λάβει χώρα μεταξύ 2019 και 2029 για την πρόωρη συνταξιοδότηση και μεταξύ 2024 και 2034 για την κανονική συνταξιοδότηση. Ωστόσο, σε μια πρόσφατη υπόθεση, το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων απεφάνθη ότι ορισμένοι κανονισμοί σε άλλους τομείς οι οποίοι αντικατοπτρίζουν τις εν λόγω διαφορές σχετικά με την ηλικία συνταξιοδότησης ενδέχεται να είναι παράνομες βάσει του κοινοτικού δικαίου (*Buchner, C-104/98*). Η απόφαση αυτή ενδέχεται να επιταχύνει ακόμη περισσότερο την άρση των διαφορών στις ηλικίες συνταξιοδότησης ανδρών και γυναικών δυνάμει της αυστριακής νομοθεσίας.
91. Ένα σημαντικό πρόβλημα στα ιδιωτικά συνταξιοδοτικά συστήματα είναι οι διαφορές μεταξύ των δύο φύλων όσον αφορά στους συντελεστές των ποσοστών εισφοράς ή, στην περίπτωση συστημάτων με προκαθορισμένες εισφορές, στα επίπεδα παροχών ανδρών και γυναικών. Και τα δύο σχετίζονται με το υψηλότερο προσδόκιμο ζωής των γυναικών. Ο καθορισμός των συντελεστών των ποσοστών εισφοράς βάσει του φύλου συνηθίζεται στα συνταξιοδοτικά συστήματα του τρίτου πυλώνα (ασφάλεια ζωής). Ένα δεδομένο κεφάλαιο που έχει συσσωρευτεί σε σύστημα προκαθορισμένων εισφορών αποφέρει συνήθως υψηλότερο ασφάλισμα σε έναν άνδρα παρά σε μια γυναίκα. Στις Κάτω Χώρες, ωστόσο, θεσπίστηκε νόμος τον Δεκέμβριο του 2000 ώστε οι άνδρες και οι γυναίκες να καταβάλλουν ίσες εισφορές και να λαμβάνουν ίσες συντάξεις από προκαθορισμένα συστήματα εισφορών του δεύτερου πυλώνα. Επιπλέον, θεσπίστηκε η δυνατότητα επιλογής μεταξύ παροχών επιζώντων και καλύτερων ατομικών συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων. Η Ιταλία απαιτεί την εφαρμογή κοινών για τα δύο φύλα συντελεστών για τον υπολογισμό των συντάξεων. Στο νέο

συνταξιοδοτικό σύστημα της Σουηδίας - με προκαθορισμένες εισφορές - οι γυναίκες και οι άνδρες με ίδια εισοδήματα λαμβάνουν την ίδια σύνταξη παρά το υψηλότερο προσδόκιμο ζωής των γυναικών. Έτσι, το σύστημα προβαίνει σε αναδιανομή προς όφελος των γυναικών.

92. Τα κράτη μέλη αναγνωρίζουν ότι η απότομη στροφή στα ατομικά δικαιώματα θα είχε ως αποτέλεσμα πολλές γυναίκες να μην λάβουν ικανοποιητικές συντάξεις λόγω των χαμηλότερων αποδοχών τους και συχνά λόγω της μακροχρόνιας διακοπής της επαγγελματικής τους σταδιοδρομίας. Τα κράτη μέλη έχουν επιλέξει διάφορους τρόπους για την επίλυση του εν λόγω προβλήματος.
93. Πολλά κράτη μέλη συνηθίζουν να αποζημιώνουν τα άτομα που διακόπτουν την επαγγελματική τους σταδιοδρομία για οικογενειακούς λόγους. Ο χρόνος ανατροφής των παιδιών θεωρείται ως χρόνος εργασίας (ορισμένες φορές η αποζημίωση δίδεται ανάλογα με το εισόδημα), με αποτέλεσμα τα άτομα να δικαιούνται σύνταξη. Σε ορισμένες χώρες, όπως η Ιρλανδία, παρέχεται πλήρης συνταξιοδοτική ασφαλιστική κάλυψη κατά τις περιόδους μερικής απασχόλησης και τις περιόδους κατά τις οποίες τα άτομα φροντίζουν εξαρτώμενα μέλη υπό καθεστώς πλήρους απασχόλησης. Χώρες όπως η Γαλλία, η Γερμανία και η Ιταλία προσθέτουν έτη εισφορών στα ασφαλιστικά μητρώα των γυναικών με παιδιά. Η Γαλλία παρέχει ένα ή δύο έτη εισφορών, ενώ στη Γερμανία παρέχονται τρία έτη ασφάλισης για τα παιδιά που γεννήθηκαν μετά το 1992. Η Γερμανία παρέχει επίσης υψηλότερα συνταξιοδοτικά δικαιώματα στους γονείς που εργάζονται υπό καθεστώς μερικής απασχόλησης κατά τα πρώτα δέκα χρόνια από τη γέννηση του παιδιού τους. Όσον αφορά στον υπολογισμό των συνταξιοδοτικών παροχών, θεωρείται ότι οι εν λόγω γονείς λαμβάνουν πλήρες εισόδημα (μέχρι το μέσο εισόδημα) και όχι μειωμένες αποδοχές λόγω μερικής απασχόλησης.
94. Οι συντάξεις επιζώντων εξακολουθούν να αποτελούν ένα σημαντικό στοιχείο το πλαίσιο της κοινωνικής προστασίας των ηλικιωμένων γυναικών ακόμη και όταν στη νομοθεσία δεν υφίσταται διάκριση μεταξύ γυναικών (χήρες) και ανδρών (χήροι). Εφόσον οι γυναίκες εξακολουθήσουν να λαμβάνουν χαμηλότερα εισοδήματα και να ζουν περισσότερο από τους άνδρες θα είναι οι κύριοι δικαιούχοι των συντάξεων επιζώντων.
95. Η θέσπιση κατοχυρωμένων ελάχιστων συντάξεων σε πολλά κράτη μέλη συνέβαλε επίσης σημαντικά στη βελτίωση της κοινωνικής προστασίας των γυναικών. Οι εν λόγω ελάχιστες συντάξεις είναι ανεξάρτητες από τις εισφορές και επομένως προστατεύουν αποτελεσματικά τις γυναίκες με πολύ μικρή συμμετοχή στην αγορά εργασίας.
96. Τα περισσότερα κράτη μέλη ενδιαφέρονται επίσης για τη βελτίωση των ατομικών δικαιωμάτων των γυναικών. Αυτό ισχύει κυρίως για τις σκανδιναβικές χώρες και τις Κάτω Χώρες οι οποίες ευνοούν την εφαρμογή συνταξιοδοτικών συστημάτων χωρίς καμία απολύτως διάκριση όσον αφορά στο φύλο καθώς φοβούνται ότι η παροχή αποζημίωσης θα παγιώσει τους παραδοσιακούς ρόλους των δύο φύλων, διάκριση η οποία δεν είναι πλέον πρόσφορη σε μια κοινωνία όπου οι γάμοι μειώνονται και τα ποσοστά διαζυγίου και διάστασης αυξάνονται. Η εξατομίκευση των δικαιωμάτων προσφέρει πλεονεκτήματα μόνο εάν οι γυναίκες λαμβάνουν πραγματικά ικανοποιητικές συντάξεις. Τα περισσότερα κράτη μέλη ενδιαφέρονται να βελτιώσουν τα ατομικά δικαιώματα των γυναικών και έχουν αναπτύξει διάφορες μεθόδους για την επίτευξη του εν λόγω σκοπού. Συγκεκριμένα, σημαντικό μέτρο συνιστά ο επιμερισμός των συνταξιοδοτικών

δικαιωμάτων σε περίπτωση διαζυγίου. Στη Γερμανία, τα νεότερα ζευγάρια θα είναι σε θέση να συμφωνούν όσον αφορά στον καταμερισμό των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων κατά το γάμο τους. Αυτό συνήθως ευνοεί τις γυναίκες.

97. Μακροπρόθεσμα, η αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας και η μείωση των διαφορών όσον αφορά στις παροχές μεταξύ ανδρών και γυναικών θα συμβάλει στη βελτίωση των ατομικών δικαιωμάτων των γυναικών. Απομένει να δούμε σε ποιο βαθμό τα ανωτέρω θα μειώσουν την ανάγκη για λύσεις όπως οι συντάξεις επιζώντων, η πίστωση περιόδων εισφορών για τη φροντίδα των παιδιών κτλ. Αναγνωρίζεται ευρέως η ανάγκη θέσπισης μέτρων για τη φροντίδα των παιδιών και την εκπαίδευση τα οποία θα διευκολύνουν τη συμμετοχή των μητέρων στην αγορά εργασίας. Επιπλέον, υπάρχει γενική συμφωνία πλέον ως προς τη σημασία που έχει η ενθάρρυνση των ανδρών να αναλάβουν περισσότερες γονικές υποχρεώσεις (για παράδειγμα μέσω της ευκολότερης παροχής γονικής άδειας στους πατέρες).
98. Ορισμένα κράτη μέλη επιχειρούν επίσης να θεσπίσουν οικονομικά κίνητρα με στόχο τη συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας. Για παράδειγμα, η συνταξιοδοτική μεταρρύθμιση της Γερμανίας εξετάζει την αύξηση του ποσοστού των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων των γονέων που εργάζονται κατά τα πρώτα δέκα χρόνια τις ζωής του παιδιού τους, με μειωμένο, όμως, ωράριο. Ο στόχος της εν λόγω μεταρρύθμισης είναι η όσο το δυνατόν μεγαλύτερη μείωση των διαστημάτων αποχής των γυναικών από την εργασία και η ταχύτερη δυνατή επιστροφή τους στην αγορά εργασίας έστω και υπό καθεστώς μερικής απασχόλησης. Τέλος, είναι ευρέως αποδεκτό επίσης ότι πρέπει να βελτιωθεί η ποιότητα της απασχόλησης των γυναικών και ότι αυτό πρέπει να συνοδεύεται από μεγαλύτερη ισότητα όσον αφορά στις αμοιβές, οι οποίες με τη σειρά τους θα οδηγήσουν σε μεγαλύτερη ισότητα όσον αφορά στα συνταξιοδοτικά δικαιώματα. Ορισμένα κράτη μέλη τονίζουν τη σχέση μεταξύ καλύτερης κατάρτισης των γυναικών και ισότιμων αποδοχών, αφενός, και συζήτησης περί συνταξιοδοτικής μεταρρύθμισης αφετέρου.

3.4.2. Προσαρμογή των συνταξιοδοτικών συστημάτων στα μεταβαλλόμενα πρότυπα απασχόλησης

99. Τα περισσότερα δημόσια συνταξιοδοτικά καθεστάτα αντιμετωπίζουν ήδη αρκετά καλά τις περιπτώσεις διακοπής της επαγγελματικής σταδιοδρομίας και με ευέλικτα πρότυπα απασχόλησης. Η Γερμανία επέκτεινε πρόσφατα την εκ του νόμου προβλεπόμενη συνταξιοδοτική ασφαλιστική κάλυψη στους εργαζόμενους υπό καθεστώς μερικής απασχόλησης με μικρή συμμετοχή στην αγορά εργασίας και σε ορισμένους ελεύθερους επαγγελματίες που μπορούν να αντιμετωπιστούν ως υπάλληλοι. Τα κύρια ζητήματα, πάντως, παραμένουν η πρόσβαση σε συμπληρωματικά συνταξιοδοτικά συστήματα και η ποιότητά τους.
100. Οι εργαζόμενοι που δεν είναι ενδεχομένως ευχαριστημένοι από το βαθμό της αντικατάστασης του εισοδήματός τους από το εκ του νόμου προβλεπόμενο συνταξιοδοτικό σύστημα δεν μπορούν να επωφεληθούν αυτομάτως από επαγγελματικά συστήματα. Υπάρχουν πέντε κράτη μέλη στα οποία τα δεδουλευμένα επαγγελματικά συνταξιοδοτικά δικαιώματα είναι επί του παρόντος ιδιαίτερα σημαντικά: η Δανία, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ιρλανδία, οι Κάτω Χώρες και η Σουηδία. Μόνο το ήμισυ σχεδόν του εργατικού δυναμικού καλύπτεται από επαγγελματικά συστήματα στο Ηνωμένο Βασίλειο και στην Ιρλανδία, ενώ στη

Δανία, στις Κάτω Χώρες και στη Σουηδία τα ποσοστά κάλυψης υπερβαίνουν το 80%. Ο κύριος καθοριστικός παράγοντας του πεδίου δράσης των συνταξιοδοτικών συστημάτων του δεύτερου πυλώνα φαίνεται, επομένως, ότι δεν είναι το μέγεθος του πρώτου πυλώνα, αλλά άλλοι παράγοντες που καθορίζουν την ανάπτυξη των επαγγελματικών συνταξιοδοτικών συστημάτων. Ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο ως προς αυτό φαίνεται να διαδραματίζει το σύστημα των εργασιακών σχέσεων και η ικανότητα των κοινωνικών εταίρων να συμφωνήσουν όσον αφορά στην παροχή εκτεταμένων επαγγελματικών συντάξεων. Το Βέλγιο σχεδιάζει να προωθήσει τη σύσταση επαγγελματικών συνταξιοδοτικών συστημάτων μέσω συλλογικών διαπραγματεύσεων.

101. Πρόκειται να δοκιμαστούν επίσης και άλλες μέθοδοι, που στοχεύουν συγκεκριμένα σε άτομα με χαμηλά εισοδήματα. Η Γερμανία σκοπεύει να παράσχει άμεσα επιδόματα εκτός από τα ευρέως γνωστά φορολογικά κίνητρα, ενώ το Ηνωμένο Βασίλειο θεσπίζει τις «συντάξεις δικαιούχων» οι οποίες αναμένεται να είναι ένα χαμηλού κόστους, μεταβιβάσιμο προϊόν με στόχο την κάλυψη των αναγκών των ατόμων με μέτρια εισοδήματα. Κάθε εργοδότης που απασχολεί περισσότερους από πέντε υπαλλήλους και ο οποίος δεν παρέχει ασφάλιση σε επαγγελματικό σύστημα, θα οφείλει να παρέχει στους υπαλλήλους του πρόσβαση σε σύνταξη δικαιούχου από τον Οκτώβριο του 2001. Επιπλέον, το Ηνωμένο Βασίλειο λαμβάνει μέτρα ώστε τα επαγγελματικά συστήματα του δεύτερου πυλώνα να επιτρέπουν στα άτομα να επιλέγουν λιγότερο απαιτητικές ή μη πλήρους απασχόλησης θέσεις εργασίας στις εταιρείες όπου ήδη εργάζονται χωρίς να επηρεάζονται δυσανάλογα τα συνταξιοδοτικά τους δικαιώματα.

102. να άλλο σημαντικό ζήτημα σχετικά με τις επαγγελματικές συντάξεις είναι η δυνατότητα μεταφοράς τους. Τα περισσότερα κράτη μέλη έχουν θεσπίσει υποχρεωτικές περιόδους για τη θεμελίωση επαγγελματικού συνταξιοδοτικού δικαιώματος έτσι ώστε οι εργαζόμενοι που εγκαταλείπουν τον εργοδότη τους πριν από την ηλικία συνταξιοδότησης να μην χάνουν όλα τα συνταξιοδοτικά τους δικαιώματα. Οι περίοδοι που απαιτούνται για τη θεμελίωση επαγγελματικού συνταξιοδοτικού δικαιώματος, οι περίοδοι αναμονής (δηλαδή ο χρόνος απασχόλησης πριν από την είσοδο σε κάποιο επαγγελματικό σύστημα) και η προϋπόθεση για ελάχιστο όριο ηλικίας ενδέχεται, ωστόσο, να δυσχεράνουν σημαντικά την απόκτηση επαγγελματικών συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων από άτομα με πιο ευέλικτες εργασιακές σχέσεις. Ακόμη και για τα άτομα που έχουν ήδη αποκτήσει δικαίωμα σε επαγγελματικό συνταξιοδοτικό σύστημα, η επαγγελματική κινητικότητα έχει συχνά ως αποτέλεσμα τη σημαντική μείωση του ύψους της μελλοντικής σύνταξης.

Ε
Διευκόλυνση της προσαρμοστικότητας της αγοράς εργασίας

Πολλά επαγγελματικά συνταξιοδοτικά καθεστάτα επιβάλλουν ακόμη υψηλές δαπάνες στους εργαζόμενους που αλλάζουν θέσεις εργασίας ή που δεν έχουν σταθερές εργασιακές σχέσεις. Τα κράτη μέλη οφείλουν να εξετάσουν τρόπους ώστε να ενισχύσουν την πρόσβαση στα επαγγελματικά συνταξιοδοτικά συστήματα και την ικανότητα μεταφοράς τους.

103. Την αρνητική αυτή συνέπεια φαίνεται ότι κατόρθωσε να αποφύγει η Δανία που επέλεξε τη λύση της ανάπτυξης ενός δεύτερου πυλώνα αποτελούμενου από επαγγελματικά, πλήρως κεφαλαιοποιητικά συστήματα με προκαθορισμένες

εισφορές. Η προσέγγιση αυτή στηρίζεται σε εκτεταμένα συστήματα χωρίς κριτήρια υγείας και περιόδους αναμονής, με άμεση θεμελίωση επαγγελματικών συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων και πλήρη μεταβιβασιμότητα των δεδουλευμένων δικαιωμάτων, προσφέρει συντάξεις γήρατος, αναπηρίας και επιζώντων και καλύπτει ολόκληρους τομείς συλλογικών συμφωνιών. Έτσι, παρά τον ιδιωτικό του χαρακτήρα, την πλήρη κεφαλαιοποίηση και την προσκόλλησή του στις συμβάσεις εργασίας, το σύστημα δεν παρακωλύει την επαγγελματική κινητικότητα.

104. Έτσι, ενώ προκύπτει ότι η εν λόγω προσέγγιση παρέχει ικανοποιητική επαγγελματική συνταξιοδοτική κάλυψη για τους εργαζόμενους με υψηλή κινητικότητα, γενικά το ζήτημα φαίνεται ότι πρέπει να εξεταστεί πιο προσεκτικά σε άλλα κράτη μέλη στα οποία οι συντάξεις του δεύτερου πυλώνα αναμένεται να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στο συνταξιοδοτικό σύστημα.
105. Πολλά κράτη μέλη έχουν διαφορετικές εκ του νόμου προβλεπόμενες δομές κοινωνικής ασφάλισης για διαφορετικές κατηγορίες εργαζομένων (π.χ. ελεύθερους επαγγελματίες, χειρώνακτες και στελέχη, ανθρακωρύχους, δημόσιους υπαλλήλους). Συχνά οι δομές αυτές δεν αντικατοπτρίζουν πλέον τη σημερινή πραγματικότητα της αγοράς εργασίας – γεγονός που προκύπτει ενδεχομένως από τη μείωση του αριθμού των ενεργών μελών - με αποτέλεσμα η μεταρρύθμισή τους να αποτελεί κύρια πολιτική προτεραιότητα. Η ενδεχόμενη ενσωμάτωση των διαφορετικών αυτών συστημάτων στο γενικό εκ του νόμου προβλεπόμενο σύστημα, ή η εναρμόνισή τους με αυτό, μπορεί κάλλιστα να συναντήσει δυσκολίες πολιτικής φύσεως, και τούτο διότι τα συστήματα αυτά συχνά λειτουργούν στη θέση τόσο του πρώτου όσο και του δεύτερου πυλώνα. Έτσι, η Αυστρία σχεδιάζει μια οργανωτική μεταρρύθμιση της κοινωνικής της ασφάλισης με στόχο τη βελτίωση της αποτελεσματικότητάς της και τη μείωση των διαχειριστικών δαπανών. Ωστόσο, η εναρμόνιση διαφορετικών συστημάτων που αφορούν σε συγκεκριμένες επαγγελματικές ομάδες (χειρώνακτες εργάτες, υπαλλήλους, ελεύθερους επαγγελματίες, αγρότες, εργάτες σιδηροδρόμων κ.λπ.) δεν πρέπει να επηρεάσει αρνητικά την υψηλή ποιότητα της κοινωνικής ασφάλισης.

3.4.3. Ατομική επιλογή και ευέλικτη συνταξιοδότηση

106. Μία από τις πλέον σημαντικές επιλογές που διαθέτουν τα άτομα στο πλαίσιο των συνταξιοδοτικών συστημάτων αφορά στην ηλικία οριστικής αποχώρησής τους από την αγορά εργασίας. Το ζήτημα αυτό έχει εξεταστεί σε συνδυασμό με την ανάγκη αύξησης της πραγματικής ηλικίας συνταξιοδότησης (βλέπε ενότητα 3.2.1). Ενώ παρατηρείται ως προς αυτό μια τάση υπέρ της θέσπισης αυστηρότερων όρων επιλεξιμότητας για την πρόωρη συνταξιοδότηση - γεγονός που θα μείωνε το εύρος των επιλογών που έχουν στη διάθεσή τους τα άτομα - γίνονται επίσης πολλές κινήσεις με σκοπό την εφαρμογή πιο ευέλικτων τρόπων μετάβασης από την εργασία στη συνταξιοδότηση. Οι αναλογικές σχέσεις μεταξύ εισφορών και παροχών, σε συνδυασμό με την ευελιξία της ηλικίας συνταξιοδότησης, μπορούν να βοηθήσουν τα άτομα να αποφασίσουν ποια είναι η καλύτερη στιγμή οριστικής αποχώρησής τους από την αγορά εργασίας.
107. Πολλές μεταρρυθμίσεις παρέχουν επίσης στα άτομα μεγαλύτερο εύρος επιλογών - γεγονός που συνεπάγεται περισσότερες ευθύνες - σχετικά τους φορείς παροχής συντάξεων και τις επενδυτικές στρατηγικές. Πρόκειται για την περίπτωση στην οποία το άτομο μπορεί να επιλέξει την εξαίρεσή του από κάποιο

υποχρεωτικό σύστημα (Ηνωμένο Βασίλειο), ή στην οποία μπορεί να επιλέξει τον φορέα παροχής σύνταξης που θα διαχειριστεί μέρος των εισφορών που καταβάλλει (Σουηδία), ή στην οποία η συρρίκνωση των δημόσιων συνταξιοδοτικών συστημάτων επιτρέπει τη μεγαλύτερη ανάπτυξη του τρίτου πυλώνα (Γερμανία). Επιβάλλεται, πάντως, η παροχή αναλυτικών πληροφοριών γύρω από τις επιπτώσεις συγκεκριμένων επιλογών στις περιπτώσεις αυτές καθώς η λήψη λανθασμένων αποφάσεων ενδέχεται να έχει σοβαρές επιπτώσεις στο ύψος των μελλοντικών συντάξεων που δύσκολα διορθώνονται.

4. Εθνικές διαδικασίες μεταρρύθμισης και ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης

108. Τα συνταξιοδοτικά συστήματα είναι ζωτικά στοιχεία του ευρωπαϊκού κοινωνικού προτύπου και επηρεάζουν μια μεγάλη μερίδα πολιτών για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα σε σχέση με κάθε άλλη μορφή κοινωνικής προστασίας. Ταυτόχρονα επηρεάζουν σημαντικά την οικονομία με διάφορους τρόπους. Το γεγονός αυτό καθιστά τις μεταρρυθμίσεις των συνταξιοδοτικών συστημάτων πολύπλοκες και πολιτικά ευαίσθητες. Οι απαντήσεις των κρατών μελών καθιστούν σαφές ότι γνωρίζουν πολύ καλά το εξής: η πολιτική διαδικασία μπορεί να είναι εξίσου σημαντική για την επιτυχία ή την αποτυχία των μεταρρυθμιστικών προσπαθειών με το περιεχόμενο των μεταρρυθμιστικών προτάσεων. Επομένως, τα κράτη μέλη προσπαθούν όχι μόνο να λαμβάνουν την έγκριση της πλειοψηφίας για τις επιχειρούμενες μεταρρυθμίσεις, αλλά και να αναζητούν μια συναινετική λύση, η οποία - ακόμη και αν δεν υποστηρίζεται ενεργά από όλους τους παράγοντες - να είναι ευρέως αποδεκτή από όλους. Η επίτευξη μιας τέτοιας συναίνεσης είναι επίσης ζωτικής σημασίας για τη μακροπρόθεσμη σταθερότητα των συνταξιοδοτικών συστημάτων. Εάν τα συνταξιοδοτικά συστήματα τροποποιούνταν μετά από κάθε αλλαγή κυβέρνησης, τα άτομα δεν θα ήταν σε θέση να προσδιορίσουν με ακρίβεια τον χρόνο συνταξιοδότησής τους.

4.1. Μέθοδοι οικοδόμησης της απαραίτητης συναίνεσης για την εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων και την εξασφάλιση της εμπιστοσύνης του κοινού

109. Την επίτευξη ευρείας συναίνεσης για τη συνταξιοδοτική μεταρρύθμιση δεν προβάλλουν ως προτεραιότητα μόνο οι εκθέσεις των χωρών με μακρά παράδοση στην επίτευξη συναινετικών λύσεων, όπως η Δανία, οι Κάτω Χώρες και η Φινλανδία. Η σημασία της ευρείας συναίνεσης τονίζεται επίσης στις εκθέσεις χωρών όπως η Γαλλία, η Γερμανία, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ισπανία και η Ιταλία. Η έκθεση του Ηνωμένου Βασιλείου κάνει λόγο για την πρόθεση της κυβέρνησης να επιτύχει εθνική συναίνεση για την εφαρμογή της συνταξιοδοτικής μεταρρύθμισης. Η Γαλλία δίνει έμφαση στην ανάγκη για διάλογο, διαβούλευση και διαφάνεια. Η έκθεση της Ιταλίας θεωρεί τον ευρύ και σαφή διάλογο ως θεμελιώδες στοιχείο της συναίνεσης. Η Γερμανία υπογραμμίζει ότι οι μεγάλες μεταρρυθμίσεις απαιτούν την ευρύτερη δυνατή συναίνεση και η Ισπανία αναμένει ότι η υπό εξέλιξη μεταρρυθμιστική διαδικασία θα προχωρήσει σύμφωνα με το σύμφωνο του Τολέδο του 1995 για το οποίο υπάρχει ευρεία συναίνεση. Στην Ιρλανδία, η συνταξιοδοτική πολιτική και μεταρρύθμιση αποτελεί, από την δεκαετία του 1980 και μετά, αντικείμενο εκτεταμένων διαβουλεύσεων με τους

κοινωνικούς εταίρους και άλλα ενδιαφερόμενα μέρη μέσω του συμβουλίου για τις συντάξεις και της διαδικασίας συνεργασίας.

110. Η επιδιωκόμενη συναίνεση ενδέχεται να υπόκειται σε συνταγματικούς περιορισμούς. Σε ορισμένα κράτη μέλη οι πολίτες μπορούν να αμφισβητήσουν τη νέα νομοθεσία ενώπιον του συνταγματικού δικαστηρίου. Έτσι, η Αυστρία αναφέρει ότι το σύνταγμά της προσφέρει προστασία από αιφνίδιες αλλαγές του νομικού καθεστώτος και ότι ο νόμος που στόχευε στην αύξηση της ελάχιστης ηλικίας πρόωρης συνταξιοδότησης από την 1.10.2000 αμφισβητήθηκε ενώπιον του συνταγματικού δικαστηρίου. Το ερώτημα που ανακύπτει αφορά στη διάρκεια των μεταβατικών περιόδων που απαιτούνται ώστε τα συνταξιοδοτικά συστήματα να καθίστανται συμβατά με το σύνταγμα. Αν και η δυνατότητα τέτοιων νομικών αμφισβητήσεων ενδέχεται να αυξάνει τη σταθερότητα και την ικανότητα πρόβλεψης των συνταξιοδοτικών συστημάτων, μπορεί να δυσχεραίνει περισσότερο το έργο της ταχείας και αποφασιστικής αντίδρασης στις αμφισβητήσεις που δέχεται το συνταξιοδοτικό σύστημα.
111. Η διαδικασία που οδηγεί στη λήψη απόφασης για την εφαρμογή συνταξιοδοτικής μεταρρύθμισης αποτελεί συχνά σημαντικό στοιχείο για την επίτευξη ευρείας συναίνεσης. Το γεγονός αυτό καταδεικνύεται με σαφήνεια από την ενέργεια που καταναλώνουν πολλά κράτη μέλη στο σχεδιασμό της εν λόγω διαδικασίας στην οποία περιλαμβάνουν φάσεις ανάλυσης, διαλόγου, κατάρτισης των μεταρρυθμιστικών προτάσεων, νέου διαλόγου, διαβουλεύσεων και διαπραγματεύσεων πριν από τη λήψη των τελικών αποφάσεων. Συνήθως δίδεται ιδιαίτερη σημασία στη διάρκεια κάθε φάσης και στη διαφάνεια της όλης διαδικασίας. Ορισμένα κράτη μέλη σχεδιάζουν επίσης μια φάση παρακολούθησης στο πλαίσιο της οποίας παρακολουθούνται στενά η εφαρμογή και οι μελλοντικές αλλαγές της βαθύτερης δημογραφικής, κοινωνικής και οικονομικής κατάστασης. Η παρατεταμένη σουηδική μεταρρυθμιστική διαδικασία κατά τη δεκαετία του 1990, που είχε το σαφή στόχο να διορθώσει παλαιές, βαθιές διακρίσεις στο πλαίσιο της συνταξιοδοτικής πολιτικής, ακολούθησε μια τέτοια διαδικασία. Ακόμη, παρόμοια διαδικασία σκοπεύουν να ακολουθήσουν και άλλα κράτη μέλη, είτε βρίσκονται ακόμη στο στάδιο εξέτασης της πιθανότητας εφαρμογής συνταξιοδοτικής μεταρρύθμισης, όπως η Αυστρία, η Γαλλία, η Ελλάδα και η Ισπανία, είτε σχεδιάζουν και ετοιμάζουν το έδαφος για την εφαρμογή συνταξιοδοτικής μεταρρύθμισης, όπως το Βέλγιο.
112. Η εύκολη πρόσβαση σε εύλογα αντικειμενικές πληροφορίες θεωρείται - χωρίς αυτό να αποτελεί έκπληξη - ως αναγκαία προϋπόθεση για τη διεξαγωγή ουσιαστικού δημόσιου διαλόγου. Πολλά κράτη μέλη διαθέτουν διαδικασίες και φορείς που παρέχουν τη δυνατότητα στην κυβέρνηση και στον πληθυσμό να ζητήσουν πληροφορίες για την τρέχουσα και μελλοντική κατάσταση του συνταξιοδοτικού συστήματος. Ωστόσο, οι εν λόγω διαδικασίες και φορείς ενδέχεται να μην θεωρούνται επαρκώς ουδέτεροι. Προκειμένου να αποπολιτικοποιηθεί η ανάλυση και να υπάρξει επίσημη τροφοδότηση του διαλόγου, θα πρέπει ενδεχομένως να εξεταστεί το ενδεχόμενο της σύστασης αμιγώς συμβουλευτικών φορέων. Στη Γαλλία η κυβέρνηση θεσπίζει επί του παρόντος ένα νέο συμβούλιο αποτελούμενο από μέλη του κοινοβουλίου, κοινωνικούς εταίρους και εμπειρογνώμονες. Οι κύριες αρμοδιότητές του είναι η παρακολούθηση των επιπτώσεων της οικονομικής, κοινωνικής και δημογραφικής αλλαγής στις συντάξεις και η υποβολή εκθέσεων ανά τακτά χρονικά διαστήματα στην κυβέρνηση και στο κοινοβούλιο, στις οποίες θα έχει πρόσβαση το κοινό.

Ομοίως, η Αυστρία προέβη πρόσφατα στη σύσταση επιτροπής εμπειρογνομένων για την παρακολούθηση της μακροπρόθεσμης εξέλιξης του συνταξιοδοτικού συστήματος. Η Ιταλία θέσπισε το 1995 τον φορέα *Nucleo di Valutazione della Spesa Previdenziale (NVSP)* ο οποίος παρακολουθεί τις συνταξιοδοτικές τάσεις και εκτιμά τις οικονομικές επιπτώσεις πιθανών μεταρρυθμίσεων.

113. Μεγάλη σημασία έχουν επίσης η λήψη αντικειμενικών πληροφοριών και το γεγονός ότι πρέπει να είναι εμφανής η ενεργή αναζήτηση αυτών. Στο πλαίσιο της προετοιμασίας της δεύτερης φάσης της συνταξιοδοτικής μεταρρύθμισης, η ελληνική κυβέρνηση προέβη στην ανάθεση κατάρτισης μελέτης για τις μακροπρόθεσμες προοπτικές του ελληνικού συστήματος σε ανεξάρτητο, διεθνή αναλογιστή.
114. Ένα άλλο πρόβλημα είναι η πολυπλοκότητα και ο μακροπρόθεσμος χαρακτήρας του θέματος των συντάξεων. Είναι επιτακτική η ανάγκη για πλήρη αποσαφήνιση των διαθέσιμων επιλογών που πρόκειται να παρουσιαστούν στα ενδιαφερόμενα μη ειδικά με το θέμα άτομα και ενδεχομένως στους ψηφοφόρους γενικά. Οι συμβουλευτικοί φορείς, όπως οι προαναφερθέντες, πρέπει ενδεχομένως να μεριμνήσουν για την εύκολη πρόσβαση του κοινού στην κατανοητή σε αυτό παρουσίαση των υπό συζήτηση θεμάτων και των προτεινόμενων λύσεων.
115. Τα περισσότερα κράτη μέλη θεωρούν σημαντική τη διαβούλευση με τους κοινωνικούς εταίρους όσον αφορά τα μεταρρυθμιστικά σχέδια. Η Δανία και οι Κάτω Χώρες τόνισαν ότι υπάρχουν τομείς της συνταξιοδοτικής πολιτικής, όπως αυτός που αφορά στη διευθέτηση των επαγγελματικών συντάξεων του δεύτερου πυλώνα βάσει συλλογικής συμφωνίας, στους οποίους δεν είναι δυνατό να επιτευχθεί τίποτε χωρίς την αποδοχή και την υποστήριξη των κοινωνικών εταίρων. Ο δεύτερος πυλώνας του εκ του νόμου προβλεπόμενου συνταξιοδοτικού συστήματος στη Γαλλία, στο Λουξεμβούργο και στη Φινλανδία ρυθμίζεται από δύο ή τρεις φορείς. Πολλά κράτη μέλη διαθέτουν φορείς που είναι συνολικά αρμόδιοι για τη διεξαγωγή διαβουλεύσεων με τους κοινωνικούς εταίρους και διάφορες άλλες οργανώσεις που ενδιαφέρονται για θέματα όπως οι συντάξεις. Το Βέλγιο, για παράδειγμα, διαθέτει ένα πολύ καλά ανεπτυγμένο δίκτυο φορέων για διαβουλεύσεις με τους βουλευτές, τους κοινωνικούς εταίρους και οργανώσεις ηλικιωμένων. Η Ιρλανδία διαθέτει το συμβούλιο για τις συντάξεις, το οποίο συστάθηκε το 1990 με αντικείμενο τη ρύθμιση των επαγγελματικών συντάξεων, αποτελείται από τους κοινωνικούς εταίρους, την κυβέρνηση και άλλους ενδιαφερόμενους φορείς, και έχει συμβουλευτικό ρόλο στο πλαίσιο της συνταξιοδοτικής μεταρρύθμισης.
116. Σε ορισμένα κράτη μέλη συνηθίζεται επίσης η διαβούλευση με οργανώσεις ηλικιωμένων. Η συμμετοχή των ίδιων των ψηφοφόρων και των δικαιούχων επιχειρείται επίσης σε αρκετά κράτη μέλη. Στη Σουηδία απεστάλησαν αναλυτικές πληροφορίες σε όλους τους πολίτες που θα επηρεάζονταν από τη νέα μεταρρύθμιση κατά τη διάρκεια της αλλαγής και της εφαρμογής της. Η σουηδική κυβέρνηση αναμένει ακόμη ότι οι ετήσιες εκθέσεις που θα λάβουν όλοι οι πολίτες θα συμβάλουν στην κατανόηση του νέου συστήματος και θα ανατροφοδοτήσουν το δημόσιο διάλογο γύρω από τις συνθήκες συνταξιοδότησης.
117. Ωστόσο, η επίτευξη συναίνεσης δεν πρέπει να επιδιώκεται εις βάρος της πολιτικής ηγεσίας. Έτσι, η Σουηδία απέδωσε την επιτυχή έκβαση της συνταξιοδοτικής της μεταρρύθμισης στο γεγονός ότι πρώτα συζητήσαν τα

πολιτικά κόμματα μεταξύ τους. Έτσι οι εκπρόσωποι των κομμάτων μπόρεσαν να εξετάσουν ένα ευρύτερο φάσμα επιλογών, που ήταν δυνατό να οδηγήσει σε έναν καινοτόμο συμβιβασμό, ο οποίος δεν θα είχε επιτευχθεί εάν είχαν συμμετάσχει εξαρχής στη συζήτηση οι κοινωνικοί εταίροι και οι λοιπές θεσπισμένες ομάδες συμφερόντων. Στην Ισπανία, ειδική επιτροπή του κοινοβουλίου εργάζεται από τον Ιούνιο του 2000 με στόχο τη διατύπωση προτάσεων περί ανανέωσης του συμφώνου του Τολέδο.

4.2. Η τρέχουσα κατάσταση των εθνικών μεταρρυθμίσεων

118. Αρκετά κράτη μέλη εξέφρασαν την πεποίθηση ότι έχουν διαμορφώσει ένα συνταξιοδοτικό σύστημα επαρκώς βιώσιμο για να αντιμετωπίσει τη γήρανση του πληθυσμού. Η Ιταλία και η Σουηδία, για παράδειγμα, εφαρμόζουν ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 τα κύρια σημεία των ριζικών τους μεταρρυθμίσεων και εκτιμούν ότι είναι επαρκώς προετοιμασμένες να αντιμετωπίσουν τις επερχόμενες προκλήσεις. Οι Κάτω Χώρες δεν θεωρούν ότι συντρέχει λόγος για μεταρρύθμιση του ολλανδικού συνταξιοδοτικού συστήματος. Η Δανία εκτιμά ότι η κατάσταση είναι πλήρως αντιμετωπίσιμη υπό την προϋπόθεση ότι θα εξακολουθήσει να δίδει την ίδια έμφαση στη μείωση του χρέους και στην προαγωγή της απασχόλησης, ακόμη και για τα άτομα με μειωμένη ικανότητα για εργασία. Σύμφωνα με την άποψη της φινλανδικής κυβέρνησης, το υφιστάμενο συνταξιοδοτικό σύστημα είναι αποτελεσματικό και μπορεί να αναπτυχθεί περαιτέρω. Ωστόσο, στις περισσότερες από αυτές τις χώρες υπάρχουν σημαντικά περιθώρια για αύξηση του ποσοστού απασχόλησης των μεγαλύτερης ηλικίας εργαζομένων – συγκεκριμένα άνω των 59 ετών.
119. Σε ορισμένες χώρες, οι μεταρρυθμιστικές προσπάθειες βρίσκονται επί του παρόντος υπό εξέλιξη. Η Γερμανία ετοιμάζει μια μεγάλη μεταρρύθμιση και αναμένει ότι θα είναι επαρκής για την αντιμετώπιση των προκλήσεων των επόμενων δεκαετιών. Η Ιρλανδία εστιάζει την προσοχή της στην πιθανή μεταρρύθμιση του συνταξιοδοτικού συστήματος του δημόσιου τομέα. Το Βέλγιο θεωρεί ότι οι μεταρρυθμίσεις του θα ολοκληρωθούν με επιτυχία. Η Γαλλία προέβη σε ουσιαστικές μεταρρυθμίσεις στις αρχές και στα μέσα του 1990 και μπορεί να ειπωθεί πλέον ότι είναι έτοιμη για ένα δεύτερο γύρο σημαντικών μεταρρυθμίσεων. Το Ηνωμένο Βασίλειο προσπαθεί να επιτύχει νέα κοινωνική ισορροπία στο συνταξιοδοτικό του σύστημα βελτιώνοντας τις συντάξεις των ατόμων με μεσαία προς χαμηλά εισοδήματα. Έτσι, εισάγει νέα στοιχεία τόσο στη δημόσια όσο και στην ιδιωτική πτυχή του συνταξιοδοτικού του συστήματος, ενώ ταυτόχρονα αναβαθμίζει την αξία των εθνικών συντάξεων του πρώτου πυλώνα. Μετά από μακρές συζητήσεις και διαβουλεύσεις που κατέληξαν στην έγκριση από το κοινοβούλιο των αρχών της μεταρρύθμισης, η Πορτογαλία εξετάζει επί του παρόντος τις νομικές λεπτομέρειες της μεταρρύθμισης και ετοιμάζεται για την εφαρμογή της. Την άνοιξη αυτή, η ελληνική κυβέρνηση εγκαινίασε τον δεύτερο και αποφασιστικό γύρο των συνταξιοδοτικών μεταρρυθμίσεων δημοσιεύοντας προβολές σχετικά με τις προοπτικές και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει το συνταξιοδοτικό σύστημα. Η ελληνική κυβέρνηση βρίσκεται επί του παρόντος στη διαδικασία επιδίωξης της ευρύτερης δυνατής συναίνεσης - με τη συμμετοχή των πολιτικών κομμάτων και των κοινωνικών εταίρων - όσον αφορά στον βέλτιστο τρόπο αντιμετώπισης των προκλήσεων. Δεδομένου ότι η αναβολή των μεταρρυθμίσεων ενδέχεται τελικά να οδηγήσει σε πολύ μεγαλύτερο

κόστος προσαρμογής, η κυβέρνηση υπογραμμίζει τη σημασία που έχει η επιτυχής έκβαση της εν λόγω διαδικασίας. Στο πνεύμα του συμφώνου του Τολέδο, η Ισπανία ετοιμάζει μια δέσμη σταδιακών αλλαγών στο εθνικό συνταξιοδοτικό της σύστημα. Από πολιτική σκοπιά η Ισπανία έχει εισέλθει εδώ και καιρό στην μεταρρυθμιστική διαδικασία, αντιμετωπίζει, όμως, ακόμη την ανάγκη για νέες μεταρρυθμίσεις ώστε να καταστεί βιώσιμο το σύστημα εν όψει της γήρανσης του πληθυσμού. Η Ιρλανδία επικεντρώνει την προσοχή της στην επέκταση της συμπληρωματικής ασφαλιστικής κάλυψης μέσω της θέσπισης προσωπικών συνταξιοδοτικών λογαριασμών καταθέσεων ταμειευτηρίου, και σε πιθανή μεταρρύθμιση του συνταξιοδοτικού συστήματος του δημόσιου τομέα.

4.3. Η αξία της ευρωπαϊκής συνεργασίας

120. Όπως τονίζει η Επιτροπή στην ανακοίνωσή της του Οκτωβρίου 2000, τα κράτη μέλη είναι αυτά που θα αποφασίσουν ποιο συνταξιοδοτικό σύστημα επιθυμούν και ποιος είναι ο συνδυασμός πολιτικών που απαιτείται προκειμένου να εξασφαλισθούν επαρκή εισοδήματα για τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, χωρίς να τεθεί σε κίνδυνο η σταθερότητα των δημόσιων οικονομικών, χωρίς να υπονομευτούν τα κίνητρα για την απασχόληση ή να συμπιεστούν άλλες ουσιαστικές δημόσιες δαπάνες. Ωστόσο, παρά τις σημαντικές διαφορές εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα κράτη μέλη αντιμετωπίζουν κοινές προκλήσεις και έχουν κοινούς στόχους σε ό,τι αφορά τα συνταξιοδοτικά συστήματα. Επίσης δεσμεύονται ως προς ορισμένες αρχές, μεταξύ των οποίων η ισότητα και η κοινωνική συνοχή που χαρακτηρίζουν το ευρωπαϊκό κοινωνικό πρότυπο. Έτσι, τα κράτη μέλη θα μπορέσουν να συντονίσουν τις προσπάθειές τους και να ανταλλάξουν απόψεις και πληροφορίες για πρακτικές και μεταρρυθμίσεις που έχουν ήδη δρομολογηθεί ή βρίσκονται στο στάδιο του σχεδιασμού. Οι εθνικές επιλογές και προτεραιότητες στις στρατηγικές καθώς και οι λεπτομέρειες της μεταρρυθμιστικής διεργασίας εξακολουθούν ωστόσο να εμπίπτουν στην αρμοδιότητα των κρατών μελών. Ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι να συνδράμει τα κράτη μέλη να αναπτύξουν σταδιακά τις δικές τους πολιτικές. Στο πλαίσιο αυτό μάλιστα το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Στοκχόλμης ζήτησε συγκεκριμένα την πλήρη αξιοποίηση των δυνατοτήτων που προσφέρει η ανοιχτή μέθοδος του συντονισμού στον εν λόγω τομέα.